

Lördagen den 16 Februari 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades sju protokolls-utdrag för den 13 dennes och protokollet för den 23 sistlidne Januari.

Företogs val af tre suppleanter i Riksdagens Särskilda Utskott för behandling af Herr C. J. Meijerbergs motion om folkskolelärare-seminariernas ombildning; och befunnos, vid valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedde:

Herr Landgren, Lars,	med 37 röster,
» Nordenfelt, Enar Wilhelm,	» 31 »
» Selggren, Jonas,	» 28 »

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Konstitutions-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda memorial N:o 1, med uppgift å hvilande förslag till ändringar i grundlagarne.

1:sta punkten.

H. Exc. Herr Friherre De Geer: Det nu förevarande ämnet har redan tillförene flera gånger utgjordt föremål för Repräsentationens öfverläggningar, och vid 1863 års riksdag begärde Rikets Ständer Kongl. Maj:ts sanktion å ett förslag af alldeles enahanda innehåll, som det nu föreliggande. Kongl. Maj:t svarade då, att ehuru erkännande rättigheten af den åsigt, som för detta förslag ligger till grund, fann Kongl. Maj:t likväl med afseende derå, att frågan om ett så beskaffadt Konungens förhållande till främmande stat anginge de förenade rikena, ett stadgande i denna syftning, om det ansåges behöfligt, icke böra intagas i Sveriges grundlag, förr än sådant kunde ske jemväl i Riksakten; och Kongl. Maj:t fann sig derföre icke böra lemna sitt samtycke till det framlagda förslaget, men förklarade sig vilja i sammanhang med frågan om revision af Riksakten taga detta ämne i vidare öfvervägande.

Det lærer väl svårigen kunna förnekas, att det är en i och för sig riktig grundsats, att det ena af de förenade rikena icke bör söka att åstadkomma någon ensidig inskränkning i Konungens magt och rättigheter i afseende å yttre förhållanden; och sannolikt skulle vi från Svensk sida önska att Konungen vägrade sin sanktion, derest i Norge väcktes förslag om en sådan ensidig Norsk inskränkning.

I detta speciella fall, hvarom nu är fråga, kan visserligen sägas, att någon skada ej kunde uppstå af Konungens sanktion å det Svenska förslaget, såvida Kongl. Majt i sammanhang dermed beslöt en proposition till Norge i samma syftning, eller åtminstone erkände Norges befogenhet att, om så åstundades, få ett motsvarande stadgande i sin grundlag infördt. Jag kan ock tänka mig fall af den vikt, att det ena riket kan finna sig föranlåtet att sörja för sin säkerhet utan allt grunnlagenhetsafseende derpå, huruvida ett motsvarande steg kan tagas i det andra riket. Men jag hemställer om denna fråga kan anses vara af sådan vikt, att man för densamma bör afvika från en erkänd princip?

Kongl. Majt har, på Svenska Representationens begäran, föranstaltat om en allmän revision af alla de konstitutionella stadganden, som för båda rikena böra vara gemensamma; och det är utlofvadt, att vid denna revision skall jemväl den nu förevarande frågan tagas under öfvervägande. Är väl denna då af så brådskande beskaffenhet, att hon måste särskildt utbrytas för att blifva afgjord i ena riket, utan afvak-tan, huruvida hon icke i sammanhang med de andra unionella stad-gandena kan tillfredställande lösas?

Vår grundlag lägger redan med sin närvarande lydelse ett icke obetydligt hinder för Konungen att, äfven med Riksdagens samtycke, öfvertaga styrelsen öfver ett fremmande rike, genom det stadgande, som afstänger honom från all befattning med regeringen öfver Sverige, så snart han begifver sig utom Sveriges och Norges områden. Härtill kommer, att vi uti Konungens nyssnämnda högtidligt afgifna erkän-nande af riktigheten i den åsigt, som för förslaget ligger till grund, ega åtminstone en moralisk garanti, att vår Konung icke skulle utan Riksdagens samtycke mottaga en fremmande krona, i den oförmodeliga händelse, att en sådan skulle Honom erbjudas. Och något mera än en moralisk garanti skulle väl knappast vinnas genom antagandet af det nu föreslagna grundlags-stadgandet; ty dels innehåller detta stadgande ingen påföljd, derest Konungen underlåter att ställa sig detsamma till underrättelse, och dels skulle mottagandet af ett anbud om regentskap i utländsk stat icke nödvändigt påkalla någon Svensk statshandling, hvars utfärdande Konungens Svenske rådgifvare kunde genom kontra-signationsvägran förhindra.

Jag anhåller derföre om proposition å afslag å den nu föredragna punkten.

Efter härmed slutad öfverläggning, gjordes först proposition på antagande af det ifrågavarande förslaget, hvartill svarades nej, och sedermera proposition på detsammans förkastande, hvilken proposition med ja besvarades.

2:dra punkten.

Herr Björck: Då jag har tillfälle att vara närvarande vid denna viktiga frågas föredragning, skulle jag önska, i betraktande af min plats inom kyrkan, att utförligare motivera min åsigt i ämnet. Sjuk-

lighet har likväl hindrat min beredelse dertill, och jag måste inskränka mig till att framställa några strödda tankar.

Min första anmärkning mot förslaget är, att jag anser att det skulle strida emot andan i vår nu gällande Riksdags-ordning, om detsamma nu antages. Der stadgas nemligen, såsom mig tyckes, i 64 §, att grundlagsändringar i allmänhet böra först efter tre års förlopp stadfästas. Men om detta förslag i dag antages, skulle sådant ske efter blott ett års väntan; och redan af detta skäl anser jag förslaget böra förkastas.

Vid ett noggrannare betraktande synes detsamma äfven bära i sin formulering allt för tydliga spår af förhastande. Ty då åtskilliga platser uppräknas, hvartill ej få nämnas andra än personer af den rena evangeliska läran, synes man hafva velat förekomma, att män af annan religion skulle hafva närmare befattning med vår ungdoms undervisning. I detta afseende är jag tacksam för de två första undantagen rörande folkskolorna och elementarläroverken; men beträffande universiteterna, har man lemnat ur sigte vissa, som mig synes, alldeles nödvändiga inskränkningar, såsom t. ex. lärareplatser i Österländska språken. Om nemligen en jude komme att bekläda en professorsstol i dessa språk, huru lätt skulle det kunna hända, att han, vid tolkandet af gamla testamentets grundtext brukade de konstgrepp, med hvilka rabbinerna sökt bortkrängla de profetiska skrifternas tydliga hänsyftningar på den rätte Messias, som vi bekänna. Huru orimligt vore det ock icke att låta en mosaisk trosbekännare såsom professor i juridiska fakulteten föredraga kyrkorätt! Man borde väl ock noga betänka sig, innan man ingår på förslaget att öppna tillgången till högre civila platser, t. ex. Landshöfdinge-embeten, för främmande trosbekännare. Svenska Staten har efter Reformationen och i symnerhet från Gustaf II Adolfs tid blifvit ställd på evangelisk trosgrund, och det är svårt att beräkna, hvartill det skulle leda, om ur denna byggnads fogningar den ena stenen efter den andra uttoges. Vårt land har varit lyckligt under dessa förhållanden och jag har svårt att tro, att det skulle blifva bättre om de ändrades.

Men man förehåller oss *rättvisans* fordringar, och säger att medborgare, som hafva samma skyldigheter, också borde hafva samma rättigheter. Det må vara inför lagen; men icke alldeles så i fråga om tillträde till Statens embeten.

Knappt någon stat har på grundvalen af en dylik så kallad rättvisa blifvit uppbyggd. Man anför Nord-Amerika såsom exempel på motsatsen, men det har befolkats genom kolonisation och på ett alldeles eget sätt i motsats mot våra stater uppstått. Jag hemställer till Eder, Mine Herrar, hvartbän det skulle tagit vägen med vårt samhälle och vårt folks bildning, om man på Sigismunds och Carl IX:s tid proklamerat en sådan rättvisans grundsats. Männe ej Sverige då skulle blifvit nedtrampadt af jesuiter; och aldrig skulle den store Gustaf Adolf hafva kunnat här bilda en fast protestantisk stat, om ej hans fader förut gärdat kring byggnadsfältet, så att det som byggdes, ej var i fara att genast åter nedrifvas. Ingen af oss, Mine Herrar, är ju heller kompetent till alla Statens embeten; vi måste hvar för sig göra oss dertill kvalificerade. Man säger, att saknaden af den kvalifikation, som ligger i religionsbekännelsen, är något särskildt, hvartill man ej sjelf

är vållande; och man talar om en humanitets-religion, om hvilken såsom grundval för Statens förhållanden judar och kristna skulle förena sig. I afseende på de mosaiska trosbekännarne vågar jag dock erinra om Apostelns ord: »om de omvände sig till Herran, skulle täckelset varda borttaget». Här är alltså en tillräknelighet inför den *Högsta* domstolen; här är ett hinder, som det i viss mån beror på dem själva att upphäffa.

Det är derföre icke den flacka, blott skenbara rättvisans princip, som i dessa förhållanden bör läggas till grund; utan härvid bör man efter min tanke utgå från synpunkten af Statens och medborgarnes sanna väl. Jag tvifflar på, att Staten och äfven de mosaiska trosbekännarne skulle blifva lyckligare, om för dem öppnades ett vidsträcktare tillträde till Statens embeten och tjänster. Detta arma folk, öfver hvilket vi kristna måste anse att en Herrans dom hvilat, har i vårt land haft i timligt hänseende en jmförelsevis lycklig ställning, och flere hafva här hunnit till ett ekonomiskt välstånd, som öfverträffat de företagsammaste affärsmäns af vår bekännelse. Men i afseende på deras högre och andliga väl synes det mig mindre öfverensstämmande med Herrans plan uti en på deras omvändelse syftande tuktan, om man borttager den obetydliga återstående tryckning, som ännu kan åtfölja deras belägenhet i Sverige.

Till slut får jag likväl uttala den bekännelse, att, då den afsigt hittills synes hafva legat i försynens ledning af folken, att i någon mån hålla staterna från hvarandra isolerade, för att så bereda fristäder för den gudomliga sanningen, det på sednare tider visat sig, som om den högre styrelsen af mensklighetens förhållanden mera gått ut på ett närmande till hvarandra och ett sammanförande af folken och menniskorna. En mera utsträckt religionsfrihet har då äfven, efter mitt förmenande, ett visst berättigande i tidens förhållanden. Och då Sverige så länge utgjort en fristad för den evangeliska sanningen, då det i snart tre århundraden haft tid att befästa sig i en ren uppfattning af kristendomen, borde man kunna fordra af vårt folk, att det skulle kunna bestå i striden mot påträngande irläror, äfven om dessas bekännare skulle intaga inflytelserika platser inom landet. Jag fruktar dock, att icke så är, och att vi med bot behöfva erkänna, att vi för litet hafva begagnat oss af den långa nådestiden. Jag fruktar, att hos folket i allmänhet är ej nog fast och lifaktig öfvertygelse och hos mängden af dem, som skola verka företrädesvis derför, saknas tillräckligt nit i sanningens utbredande för menniskornas förstånd och hjerta; och att derföre mången redan fallit för villorna i läran och flere skulle falla för den hårdare pröfning, som vore förhanden, i fall dammluckan för religionsmeningarnes svall helt öppnades. Jag vill i detta afseende anförä ett grannlands varnande exempel. England har inom kort tid blifvit öfversålladt af katolska kyrkor; och jag hörde nyss berättas, huru vid Oxfords universitet åtta kandidater, färdiga att ingå i predikoembetet, antagit katolska kyrkans bekännelse. Betänkom då, hvad det vill säga att för en allmänhet, som icke är så fast i sin religion, ställa så till, att de ej blott omgifvas i alla landsändar af folk, som bekänna en främmande lära, utan ock utsättas för inflytelsen från män af annan tro, ställda på höga platser, med mycken magt att verka i

alla samhällets förhållanden. Kan detta ock ej i längden hindras, anser jag likväl såsom en vinst hvarje år, som förflyter, innan en sådan ström ohejdadt insläppes i vårt land.

Af alla dessa skäl hemställer jag vördsamt, att Högloffige Kammarren ville afslå detta nu föreliggande förslag till grundlagsändring.

Herr Landgren: Den föregående talaren har bedömt den förevarande frågan ifrån den gamla historiska synpunkten, men för min del anser jag kyrkan bäst betjenad dermed, att de förskansningar öfvergifvas, som mera skada än gagna. Hon strider ej mer *pro injuria* utan *pro aris et focis*; och då jag alltid yrkat borttagande af sådana lagbud, som andas ofördragsamhet, så kan det ej heller vara min afsigt att bekämpa den grundsats, hvarpå närvarande förslag synes hvila. Jag säger: synes; ty någon bestämd grundsats finnes ej uttalad och derför kan man icke heller begära någon följdriktig tillämpning. Det tyckes likväl hafva varit Utskottets mening, att främmande trosförvandter icke skola kunna utnännas till embeten, som hafva att omedelbarligen ingripa i kyrkans lif och styrelse. Men huru har man då kunnat förbigå akademi-kanslererne, som hafva att ombesörja tillsättandet af lärare i de theologiska fakulteterna? Hvad skulle våra judar och katoliker säga, om en lag stadgades, att lutherske embetsmän ombesörja tillsättningen af deras rabbiner och collegii-lärare? Vidare kunna både folkskole-inspektörer och seminarii-lärare tagas af främmande bekännelser. Men man är så artig och undfallande för både judar och katoliker, att man ej tillåter statens inspektörer att sätta sin fot inom deras skoldörrar, för att tillse om de gifva sina barn en skymt af denna allmänna medborgerliga bildning, som man eljest med rätta anser såsom ett grundvilkor för samhällets bestånd. Men då nu, enligt lagförslaget, dessa judar och katoliker kunna utnännas till stats-inspektörer så äro de icke blott fiskaler och anmärkare öfver den religiösa undervisningen; de måste äfven undervisa läraren i den bästa methoden för denna undervisnings meddelning. Likaså kunna dessa främmande trosbekännare i egenskap af expeditions-chefer och byrå-chefer i ecklesiastik-departementet, komma att handlägga de viktigaste frågor, som röra både kyrka och skola.

Nå väl, säger man, det är ju dock icke tänkbart att en förständig Regering skulle till sådana platser utse främmande trosförvandter. Men jag frågar: hvartill behöfva vi då väl denna och alla öfriga grundlagsparagrafer, om vi äro så visse att Regeringen i ingen tid af något sidoinflytande skall handla i uppenbar strid både mot Statens och kyrkans välfärd? Huru kan man tillåta sig ett sådant språk i ett konstitutionelt samhälle? Jag frågar dock icke efter om lagen kommer att missbrukas eller ej: för mig är det illa nog, om man genom en sådan grundlagsstiftning trycker en stämpel af vanära på kyrkans panna och samkar öfver henne förakt äfven från deras sida, till hvilkas förmån lagen skall stiftas. Med alla sina fel älskar jag den Svenska kyrkan såsom mitt eget lif. Det är med kyrkans väsen såsom med kvinnans. Hennes karakter är en djup och mystisk känsla, hvilken måste med urskiljning behandlas. Såsom man bemöter henne, sådan blifver hon. Hon kan utöfva ett obehörigt tyranni, men hon kan ock mäktigt bidraga att lyfta

nationens moraliska karakter och ingjuta en anda af alfvar, som icke blott är vilkoret för evig välfärd, utan äfven för materiel och ekonomisk utveckling.

Af alla dessa skäl yrkar jag, att Kammaren måtte afslå det hvilande grundlagsförslaget, under önskan att Konstitutions-Utskottet måtte till grundlagsenlig behandling framställa ett nytt förslag i öfverensstämmelse med mina nu framlagda åsichter.

Det är mig icke obekant, att förslaget äfven i denna gestalt skall förefalla lika motbjudande för den stora massan af nationen, som det är populärt inom några af Rikets större städer. Men de medmänniskor, som bo ibland oss, böra bemötas med välvilja och kärlek samt få del i alla medborgerliga rättigheter, så vidt med billighetens fordringar är förenligt, på det att de må vänja sig att älska våra lagar och institutioner, sörja våra sorger och fröjdas våra fröjder, samt sålunda, om möjligt, äfven vinnas för evangelii högre sanningar.

Det må dock ytterligare tillåtas mig att tillägga, att om också Kammarne skulle godkänna närvarande förslag, så lærer det omöjligen i dess närvarande form kunna godkännas af den Regering, som vid representationsreformens genomdrifvande visat sig med en så klar blick hafva uppfattat Svenska kyrkans framtid.

Herr Beckman: Svenska Staten har tagit ett stort steg på religionsfrihetens bana genom den utvidgning af främmande religions-bekännares rätt, som under sednaste årtionden egt rum, påkallad af rättvisa och billighet och äfven lämpad efter våra förhållanden; och jag har för min del icke blott helsat dessa åtgärder med glädje, utan ock i min ringa mån varit verksam för deras befrämjande.

Det finnes dock grundsatser, som icke ostraffadt åsidosättas. Dessa äro af sistlidne riksdags Konstitutions-Utskott väl uttalade, nemligen å ena sidan, att »de inskränknings i allmän medborgerlig verksamhet, som med anseende på viss trosbekännelse blifvit stadgade, må undanrödjas, för så vidt sådant kan ega rum utan åsidosättande af samhällets högsta intressen»; å andra sidan att »det ifrågasatta tillträdet till allmänna befattningar för andra än bekännare af den rena evangeliska läran blifver beroende, dels deraf, huruvida den troslära, för hvars bekännare sådant tillträde yrkas, innefattar lärosatser, som för dessa bekännare göra en verklig anslutning till Staten i medborgerligt hänseende omöjlig; dels ock af de allmänna befattningarnes egna beskaffenhet, om huruvida skiljaktigheten i trosbekännelse kan å deras behöriga utöfning anses ega inflytande.»

Detta synes mig vara sunda grundsatser, vid hvilka vi böra fasthålla. Vi äro icke i sådana förhållanden, att vi utan vidare kunna följa andra staters exempel, särdeles Nordamerikas. En utvidgning af främmande religionsbekännares medborgerliga rättigheter kan och bör dock, enligt dessa grundsatser ega rum. Flera verk och inrättningar, såsom tullverket, postverket, telegrafverket, förvaltningen af Statens jernvägar och äfven en del lärostolar vid universiteterna, nemligen den medicinska fakultetens och inom den filosofiska, de linguistiska, matematiska och naturhistoriska, synas mig erbjuda tillfälle för en sådan utvidgning, och

jag skulle för min del icke tvekat att tillstyrka en grundlagsförändring inom dessa gränser.

Den nu föreslagna synes mig deremot icke antaglig, enär den, enligt mitt omdöme, står i bestämd strid med ofvanåberopade rigtiga, af sistlidna riksdags Konstitutions-Utskott godkända grundsatser. Flere af de civila embeten och tjänster, hvilka genom nu föreliggande förslag skulle öppnas för andra än bekännare af vår rena evangeliska lära, äro nemligen enligt gällande lagar och hela vår samhällsordning af den beskaffenhet, att skiljaktigheten i trosbekännelse kan å deras behöriga utöfning ega inflytande. Sådant synes mig förhållandet vara med länsstyrelserna, särdeles sjelfva landshöfdinge-embetena. Kongl. Maj:ts nådiga instruktion för Landshöfdingarne i Rikets län samt de vid länsstyrelserna anställde tjenstemän af den 10 November 1855 innehåller i 8 § följande:

»Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bör, i allt hvad på honom ankomma kan, tillse, att stadgandena till upprätthållande af religionens helgd, allmänna gudstjensten, sedlighet och uppfostran behörigen iakttagas, samt, om något deremot stridande sig tilldrager, derom underätta vederbörande stifts styrelse, äfvensom vidtaga de laga åtgärder och lemna den embetshandräckning till missbruks och oordningars afhjelpande, som på Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bero; börande ock, derest omständigheterna så föranleda, underdånig anmälan hos Kongl. Maj:t göras».

Om jag nu antager den pligtkänsla hos innehafvaren af ett sådant embete, att han, ehuru t. ex. jude eller katolik, vill fullgöra detta; med hvad sinne skall hans bemödande mötas? med hvad ögon skall en evangelisk församling se en jude eller katolik ingripa till och med i dess kyrkliga angelägenheter? Jag står här icke blott såsom en kyrkans tjenare, utan äfven, och synnerligen, såsom en Svenska folkets representant (ty jag erkänner icke den mening jag nyligen hört uttalad att folkrepresentanter endast skulle finnas i Andra Kammaren) och såsom sådan vill jag uttala min åsigt, att detta folk ännu icke är moget att mottaga till styresmän, aldraheldst i kyrkliga angelägenheter, personer af en främmande religion.

Hvad beträffar den förmenta *orättvisan* af att icke öppna tillträde till sådana embeten för andra än personer af den rena evangeliska läran, så måste man betänka, att, om ett sådant öppnande icke är öfverensstämmande med vår Svenska samhällsförfattning och samhällets bästa, så måste orättvisor, om man så vill kalla dem, ofta begås för att upprätthålla Statens väl; det gifves icke något embete, som icke fordrar sina bestämda kvalifikationer för att kunna vinnas och fyllas. Den som, vare sig genom naturens lag eller skickelsen eller sitt eget fria åtgörande, saknar dess kvalifikationer måste se sig från denna verksamhets krets utestängd. En god medborgare ser i detta förhållande ingen orättvisa, utan en af förhållandena och sakens natur framställd fordran på sjelfförsakelse och underkastar sig denna fordran utan knot.

På grund af hvad jag nu anför, kan jag icke anse den ytterligare utvidgning i främmande trosbekännares rättigheter, som nu är i fråga, vara välbetänkt; och jag måste därför anhålla om afslag å detta förslag till grundlagsändring.

Herr Rydin: Liksom vi alla äro ense om, att Staten bör hafva de bästa embetsmän, måste vi äfven erkänna, att trosbekännelsen ej har att göra med den subjektiva skickligheten och lämpligheten till en embetsmannaplats. De egenskaper, som härtill fordras, kunna finnas och saknas lika väl hos statskyrkans trosbekännare som hos andra. Den yttre trosbekännelsen är ej tillräcklig att härför gifva någon garanti, och det är ej heller den, som sammanhåller Staten. Det är lagarne och det i samlifvet framträdande sedlighetsmedvetandet hos ett folk, som sammanhåller detsamma. Religionen är ytterst en ensak mellan menniskan och Gud, ett förhållande af så helig art, att ingen människa må våga utsäga förkastelsesdomen öfver den andra för det, som hon anser vara hennes tro.

Alla goda medborgare, som visa laglydiga tänkesätt, föra en sedlig vandel och hafva förvärfvat skicklighet till ett embete, gifva lika säker garanti för dettas utöfvande på ett tillfredsställande sätt och böra därför, utan afseende på deras trosbekännelse, vara lika behöriga att på lämpligaste sätt användas i Statens tjenst. Så snart därför ett folk bland sig upptagit till medborgare främmande trosförvandter och med dem sammanknyta sociala och civila förbindelser, måste det erkänna dem som sina sedliga jemlikar, och i och med detsamma deras anställande i Statens tjenst stå på dagordningen. Från rättvisans synpunkt bör således ingen inskränkning i behörigheten till embeten i Statens tjenst finnas för främmande trosförvandter. Också hafva de flesta stater, bland hvilka jag, utom Danmark, kan nämna Belgien, England, Frankrike, Holland, Hannover, Preussen, Würtemberg och Schweiz antagit jemlikhet för olika trosförvandter i medborgerligt och politiskt hänseende såsom en statsrättslig grundsats, och det finnes i dessa länders *grundlagar* intet stadgande, som kan hindra statsmagterna att befordra främmande trosbekännare till embeten i Statens tjenst.

Vid tillämpningen af denna grundsats har man dock gått tillväga med en viss försigtighet, för att ej stöta den religiösa känslan hos den stora mängden. Detta har isynnerhet ansetts nödigt inom det område, der kyrka och stat verka gemensamt, såsom på det medborgerliga uppfostringsområdet och inom det område, der en embetsman kommer ansigte mot ansigte med den enskilde medborgaren, såsom förhållandet är med utöfningen af den rättskipande och exekutiva magten.

I de länder, der religiösa trosbekännelser erhållit likställighet, har därför genomförandet af denna grundsats dels låtit vänta på sig och dels modifierats.

Den nu föreslagna grundlagsförändringen står på denna varsamhetens ståndpunkt. Vi sättas i tillfälle att med vår statsförfattning införlifva den religiösa likställighetsgrundsatsen och på samma gång begränsa den i dess tillämpning, så att den religiösa känslan hos den Evangeliskt Lutherske medborgaren ej deraf lider någon anstöt.

En föregående talare har anmärkt, att andan i vår Riksdags-ordning vore sådan, att frågor af så stor vikt som denna, icke borde så snart efter deras väckande företagas till afgörande, utan uppskjutas till en kommande riksdag. Men då grundlagen blott stadgar, att nya val skolaske, för att en fråga af denna natur skall kunna upptagas till ändring, och detta vilkor är uppfyllt, kan jag för min del ej inse, att å denna

invändning bör fästas något afseende. Här har äfven yttrats att grunddraget i vår historia vore sådant, att vi ej borde taga detta steg. Följa vi rätt vår historia finna vi dock, att, sedan föregående regeringsformer till och med 1772 innehållit den grundsats att alla i Statens tjänst anställda skulle bekänna den rena Evangeliskt-Lutherska läran, stadgandet i denna rigtning utbytt mot den i Riksdags-ordningens § 16 innehållna bekanta försäkran om samvetsfrihet.

Man anför vidare mot förslaget, att vissa platser, som borde hafva varit undantagne, ej äro det. Hvad först beträffar professionen i Österländska språken, så är denna, såsom tillhörande filosofiska fakulteten, af filologisk art och noga att skilja från den i theologisk exegetik, hvarifrån främmande trosförvandter enligt förslaget äro uteslutne. Medgifvas måste, att anmärkningen mot undervisning i kyrkorätt af en främmande trosbekännare kan hafva sin betydighet. Men om man tager i betraktande de juridiska rättsdisciplinernas karakter och beskaffenheten af så väl studiet som af undervisningen, anser jag för min del omöjligt, att en lärare, som har kärlek till sin vetenskap och sitt kall, skall, äfven om han vore ifrare i sin trosbekännelse, utöfva något menligt inflytande. För att kunna skada måste han sakna antingen den förra eller sednare egenskapen. Finnas ej båda dessa egenskaper hos en statskyrkan tillhörig lärare, verkar han äfven menligt. Hvad Universitetskansleren angår, så stadga statuterna, att Konsistorium dertill skall välja en person af hög samhällsställning. Så länge sådane män saknas af främmande trosbekännelse, är Konsistorium urständssatt att välja dylika och kan jag därför ej finna, att vådan af att detta undantag saknas är särdeles stor.

Hvad vidkommer anmärkningen angående Landshöfdingeplatserna, hvilka enligt instruktionen ha sig uppdraget att öfvervaka undervisning m. m., så äro dessa förtroendeposter, som tillsättas af Regenten, utan ansökan, och fordras för att komma i åtanke dertill styrkt duglighet i embetsmannavärf eller i kommunala sådana, och derjemte lämplighet att fullgöra alla med platsen förenade åligganden. Finnas ej alla dessa egenskaper hos en främmande trosförvandt, kan han ej utses, finnas de åter i så hög grad, att ingen statskyrkans medlem kan med honom derutinnan mäta sig, skulle ju det allmänna lida om han ej blefve utnämnd. Ingen lär väl vilja drifva den satsen, att man heldre skulle taga en oduglig statskyrkans medlem till detta embete än en i alla, jag antager i alla, hänseenden lämplig främmande trosförvandt. Beträffande folkskoleinspektörerne och lärarne vid folkskoleseminarierna, så tillsättas desse, då de äro på riksstat uppförde, ej utan biskops- och domkapitels hörande, och att dessa myndigheter ej skulle se kyrkans väl till godo, kan ej antagas.

Slutligen har anmärkts att detta förslag har tillkommit i ett förhållande. Jag medgifver gerna, att det har sina fel och att möjligen ännu flera anmärkingar, än de redan gjorda, mot detsamma skulle kunna framställas; men om man betänker, att ordalagen i förslaget äro: »må kunna», samt tager i betraktande, hvilka svårigheter af alla slag främmande trosbekännare skulle hafva att bekämpa för att komma fram på embetsmannabanan, tror jag man måste erkänna, att vådan af grundsatsens fastställande ej kan vara någon.

Man har äfven talat om att folket skulle med missnöje mottaga denna grundlagsförändring. Jag tror ej, att sjelfva förändringen skulle förorsaka något missnöje, men möjligen ett oklokt tillämpande af densamma. Något missnöje från folkets sida har ej försports genom den ej länge sedan vidtagna förändring af den 28 §, enligt hvilken en Ryss eller Polack, kan genom naturalisation beredas tillfälle att bekläda viktiga embeten.

Jag får till slut fästa uppmärksamhet på, att de främmande trosförvandterne äro så delaktige i alla bördor, att de icke blott erlægga de onera, som tillkomma medborgare i allmänhet, utan till och med skatta till Svenska kyrkan. Under sådana förhållanden fordrar ju rättvisan ovedersägligen, att de äfven i afseende på rättigheter blifva likställda. Då således rättvisan bjuder förslagets antagande, statskloketen ej har något deremot att invända, anser jag för en pligt att öppna dörren för dessa medborgares deltagande i de politiska rättigheterna. Vi böra för vår egen sjelfständighets betryggande tillse, att så stark samhällighet som möjligt må utvecklas och detta mål kan ej nås, så länge några klasser af medborgare måste känna missnöje, då de finna så billiga anspråk som de i detta förslag uttryckta, lemnade utan afseende.

Herr Beckman: Den siste värde talarens anförande anser jag mig blott med några få ord behöfva bemöta. Jag tillstår, att hvad han yttrat, har icke på minsta sätt rubbat min öfvertygelse, det har tvärtom snarare styrkt mig i mina åsigtter. Han har gifvit mig en påminnelse om, att religionsbekännelsen icke kan hafva något inflytande på dugligheten att förvalta ett embete. Detta strider mot det Utskotts yttrande, som föreslagit förändringen. Detta Utskott har nemligen medgifvit, att olika religionsbekännelse kan vara hinderlig för utföfvande af vissa embeten — ja till och med förklarar, att t. ex. mormonerne äro olämpliga för alla embeten!

Jag finner för öfrigt detta påstående stridande mot hvad den värde talaren i slutet af sitt anförande sjelf framhållit, då han säger sig medgifva, att vissa platser icke kunna af främmande religionsbekännare beklädas. Men hvori söker den värde talaren en räddning från de vådor, som godkännandet af ifrågavarande grundlagsförändring kunde medföra? Jo, han finner den deri, att vi hafva klokt och förståndigt folk vid styret, som nog ställa så, att de icke låta grundlagen gälla, hvad den kunde gälla. Jag lemnar derhän, huru pass rätt det kan vara att stifta grundlagar med dylika tysta förbehåll. Om olika trosbekännelse utgör disqualifikation för vissa embeten, så bör det stå i grundlagen; i annat fall finnes ingenting, som hindrar den verkställande myndigheten att nämna personer af främmande religion till embets- och tjänstemän. Hvad åter beträffar den kristliga broderligheten, som skulle uppmana till stiftande af denna grundlag, så kan jag icke gå in på att denna kärlek leder till sådana stadganden, som skulle medföra vådor eller skada för land och kyrka. Hvad slutligen angår påståendet, att icke stiftandet utan först tillämpningen af denna lag skulle kunna väcka ovilja hos folket, så är jag af en annan tanke, och tror mig ej vara främmande för hvad detta folk tycker och tänker, och jag anser det hafva nog urskiljning att inse, att följderna af denna lagstiftning snart komme att gälla alla.

Jag finner således icke, att något af de anförda skälen bör verka förändring i min öfvertygelse, och tror icke heller att de objektivt kunna tjena till försvar för denna §. Jag vidhåller derfor min förut gjorda anhållan om afslag å densamma.

Herr Wærn: Professor Rydin har redan besvarat en del af de mot den föreslagna grundlagsändringen gjorda inkasten. Man säger bland annat, att detta förslag till grundlagsändring skulle brådska och i hast tillkommit. Jag har såsom ledamot i förra Riksdagens Konstitutions-Utskott deltagit i dess utarbetande; men väckte redan vid 1848 års riksdag en motion i denna syftning, nemligen om beviljande af rättighet åt mosaiske trosbekännare att besitta fast egendom i Sverige och att inom landet bosätta sig hvar de behagade. Samma invändning gjordes då, och som skäl för afslag framställdes äfven det hos Svenska folket befarade missnöjet öfver denna förändring. Det har således dröjt nära 20 år, innan man åter kommit till frågan om utvidgande af främmande religionsbekännares rättigheter; och detta kan väl ej kallas någon brådska!

Hvad Svenska folkets missnöje beträffar, är jag öfvertygad, att hos de rättänkande någon yttring deraf lika litet skulle visa sig nu, om den föreslagna förändringen blefve antagen, som vid den nyss omnämnda utvidgningen af mosaiske trosbekännares rättigheter. Att Svenska kyrkan ej skulle hafva något annat skydd än grundlagen, att den ej skulle hafva sitt starkaste värn i folkets känsla, måste jag bestrida. Det vore i sanning ett dåligt skydd, ty grundlagsparagrafer kunna i detta fall ej vara så minutöst bestämmande, att ej ett annat stöd behöfs bredvid.

Jag för min del hyser det förtroende till Konung och Regering, att den ej skall till ett embete befordra en person, som ej dertill är »skicklig», och »skicklig» kan ej den kallas, som i religiöst hänseende är olämplig.

Det finnes många främmande religionsbekännare, som icke blott inom den ort, der de bo, utan äfven af dem, som tillsätta tjänster, äro kända som utmärkt duglige och passande för embetsmannabanan, och man har exempel på, att embetsverks styrelser beklagat sig öfver att till följd af grundlagens bud ej kunna använda sådana personer.

Jag vill nu fråga, om det finnes något land, som ej skadar sig sjelf, genom att bortstöta sådana förmågor?

Bittert måste äfven ett sådant tillbakasättande kännas för individen — bittert icke blott för den det träffar, utan äfven för den, som här kämpar för den motsatta åsigten. En talare har sagt, att den kristliga broderligheten ej får utsträckas derhän, att det allmänna deraf kan lida men. Jag vill dock påminna om budorden, som säga: »du skall älska din nästa såsom dig sjelf» och »allt hvad i viljen att menniskorne skola göra eder, det görer i ock dem.» Eftertänka vi rätt detta, så bör vårt beslut i denna fråga lätt vara fattadt.

Man måste öfverlemnna åt Regeringen att bedöma, der främmande religionsbekännares lämplighet upphör, eller der religionen utgör ett hinder för beklädande af ett embete. Alla de uppräknade tjänster, der främmande religionsbekännare ej skulle vara lämpliga, äro sådana, hvilkas

hvilkas tillsättning pröfvas af Kongl. Maj:t, och då behöfvas icke några grundlagsparagrafer, derom äro vi försäkrade af den Regeringsform vi ega.

Jag kan således icke finna något af de gjorda inkasten ega nog betydighet för att förmå oss afslå det, som är rättvist, och får därför anhålla om bifall till det gjorda förslaget.

Friherre af Ugglas: Jag tillstår att jag tillhör deras antal, som önska att en utvidgning af främmande religionsbekännares rättigheter må ega rum; men jag kan för min del icke finna en förändring i sådant syfte vara, som grundlagen säger, af den högst nödiga och nyttiga beskaffenhet att man bör antaga det första förslag, som bjudes, äfven om det, såsom det här föreliggande, är behäftadt med stora fel och brister.

Om Konstitutions-Utskottet, i stället för att ingå i specialiteter, endast uttalat grundsatsen, tror jag sakens framgång varit mera bebyggad.

Jag får därför, om frågan nu skulle falla, till Konstitutions-Utskottet ställa den önskan, att, om ett förslag i samma syfte der ånyo skulle förekomma, Utskottet i sjelfva grundlagen endast ville uttala den grundsats att främmande religionsbekännelse icke i allmänhet utgör hinder att bekläda Statens embeten, men låta tillämpningen deraf, eller med andra ord den utsträckning, som bör gifvas åt denna grundsats, blifva beroende af särskilda lagar.

Bland oegentligheterna i detta förslag ber jag särskildt få fästa uppmärksamheten derpå, att då der stadgas, att till lärare i folkskolorna få ej antagas personer af främmande religionsbekännelser, finnes deremot ej detta vilkor fästadt för kompetens till de långt viktigare lärareplatserna vid folkskolelärare-seminarierna. Professor Rydin har visserligen sagt att det vore föga troligt, att främmande religionsbekännare dertill skulle ifrågakomma, då domkapiteln hafva rättighet att uppsätta förslag; men hvarför äro då andra, till ex. lärare vid elementarläroverken, med hvilka förhållandet äro enahanda, särskildt undantagna? Jag tror icke heller, att förslaget vid tillämpningen skulle visa sig så särdeles farligt; men som fel i detsamma måste dock alltid anses, hvad jag nyss anfört. Jag vill nu ej ingå i flera detaljer; men svårt är icke, att hos förslaget upptäcka ännu flera brister.

Jag hemställer således ännu en gång, om det kan vara skäl, man må vara hur varm för sjelfva saken som helst, att antaga ett förslag, som vi alla anse vara behäftadt med fel. För min del anser jag den föreslagna förändringen nu böra afslås, och har velat uttala dessa mina åsikter, innan jag afgifver min röst.

Herr Nordström: Obestriddigt är, att den nu under pröfning komma frågan är af en ganska grannliga natur. Att dervid förhålla sig passivt och med tystnad låta den passera, vore visserligen det beqvämaste; men om man dervid hyser en eller annan betänklighet, bör man ej underlåta att vid detta tillfälle uttala den, och som detta är förhållandet med mig, har jag nu anhållit om ordet.

Först synes det mig vara nödigt, att noga skilja mellan religions- och bekännelse- eller samvetsfriheten på den ena sidan, och de deraf beroende statsborgerliga rättigheterna på den andra.

Hvad den förstnämnda angår, haiva de efter Upsala kyrkomöte af riksdagen i Söderköping 1595 fastställda grundsatser, i följd af hvilka den evangelisk-lutherska kyrkan med sina bekännelseskriter allena skulle utgöra Sveriges statskyrka och utesluta alla andra, längesedan fått gifva vika för religionstoleransens välgrundade fordringar. Emot beslutet af år 1595 står nu efter några redan tidigare beviljade concessioner, beslutet af riksdagen år 1779, hvarpå lagen om religionsfriheten af år 1781 är grundad, och hvartill år 1782 kom rätt till fri religionsutöfning äfven för bekännare af mosaiska läran. Det är dessa religionstoleransens grundsatser, som i 16 § Regeringsformen bekräftas genom orden, att Konungen må ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid fri utöfning af sin religion, och som vunnit ytterligare utveckling genom den nya lagstiftningen från riksdagen år 1860.

Det är dock icke endast till fri religionsutöfning för främmande trosbekännare, som religionstoleransen hos oss sträcker sig, den omfattar äfven deras borgerliga ställning i allmänhet. Alla Svenska medborgare, ehvad de bekänna sig till någon af de kristna, eller den mosaiska läran, äro numera i allmänhet i åtnjutande af samma borgerliga rättigheter. Den utvidgade näringsfriheten står lika öppen för alla, likaså rättigheten att bosätta sig och förvärfva fast egendom öfver allt inom Riket, och äfven äktenskap mellan kristen och mosaisk trosbekännare är sedan år 1863 tillåtet. Alla ega de ock numera röst i kommunala angelägenheter, och rätt att taga del i val af riksdagsmän efter samma grunder, som gälla för bekännare af evangelisk-lutherska läran; ty i detta afseende gör den nya Riksdags-ordningen ingen skillnad mellan olika trosbekännare. Endast i två afseenden äro numera de aktiva medborgerliga rättigheterna för bekännare af främmande troslära inskränkta, nemligen i fråga om kompetens till embeten och tjenster i Staten, och i fråga om kompetens till utöfning af riksdagsmannakallet.

Kompetensen i det förra afseendet är likväl numera icke alldeles förnekad, utan endast inskränkt på sätt 28 § Regeringsformen i sin nuvarande lydelse utvisar; utgörande hithörande punkt i nämnda § i sjelfva verket en ny, åt bekännare af främmande troslära beviljad, förmån, som tillkom först vid riksdagen år 1863 och hvaraf verkningarne således ännu ej hunnit utveckla sig derhän, att ett säkert omdöme om dem redan nu skulle kunnat bildas.

Ater hvad angår kompetensen till utöfning af riksdagsmannakallet, har en sådan långt före år 1809 varit äfven åt bekännare af den reformerta läran förbehållen och ånyo bekräftad i Riksdags-ordningen från närmaste tidpunkt; och då den nu gällande nya Riksdags-ordningen i § 26 stadgar, att riksdagsmannabefattning kan utöfvas endast af de Svenska medborgare, som bekänna sig till *kristen-protestantisk* lära, följer deraf, att andra kristna äfvensom mosaiska trosbekännare äfven framdeles derifrån skola vara uteslutna.

Sådan är frågans nuvarande ståndpunkt hos oss. Icke heller har någon förändring nu blifvit ifrågasatt angående kompetensen till riksdagsmannakallets utöfning; den föreslagna förändringen afser endast en

utvidgad kompetens för främmande trosbekännare till embeten och tjänster, d. v. s., det är således icke en fullständig *likställighets-grundsats* man heller denna gång vill genomföra, utan en ny ackomodationspolitik, något halft i stället för ett annat, gifvande derigenom, omedvetet måhända, tillkänna, att man ännu sjelf betvivlar ändamålsenligheten af principens fullständiga införande i samhällslifvets offentliga ordning.

Kastom till en början några blickar på hithörande förhållanden i andra konstitutionela länder i Europa. Ehuru, efter det de långvariga religionskrigen i förra hälften af 17:de seklet blifvit genom Westfaliska freden 1648 afslutade, det i denna fredstraktat hade blifvit bestämdt, att för de två stridande partierna, nemligen de katholska och de evangeliska, fullständig religionstolerans och frihet skulle i Tysklands särskilda stater ega rum och hvardera åtnjuta fullt skydd för utöfningen af sin religion, förbehölls derjemte likväl åt regenterna rättigheten att pröfva, huruvida och under hvilka vilkor samma frihet och skydd kunde beviljas äfven andra trosbekännare, än de nu nämnda. Denna rättighet, känd under namn af reformationsrätten (*jus reformandi*) och särskildt hos oss utöfvad på ett mycket exklusivt sätt, var ganska litet egnad att, med hänsigt till de olika trosbekännelserna, befordra den statsborgerliga likställigheten, hvilken ock därför, oaktadt de berömda toleransedikterna af Josef II i Österrike och Fredrik II i Preussen, så litet kom i de Tyska staterna till utöfning, att man ännu uti den på Wienerkongressen 1815 beslutade förbundsakten fann nödigt att såsom allmän regel förklara, att olikhet mellan de särskilda *kristna* religionspartiernas bekännelser och läror icke skulle få inom de till Tyska förbundet hörande stater och länder grundläggas någon olikhet i åtnjutandet af borgerliga och politiska rättigheter.

Också är det först från den derpå följande tiden, man i de *Tyska* staterna finner, dels i deras konstitutionela stadgar, dels i andra lagar, denna likställighetsgrundsats införd och fastställd, dock ej allestädes fullständigt, utan i åtskilliga utsträckt endast till evangeliska, reformerta och katholska trosbekännare och, uti en och annan till och med, med bibehållande af vissa företräden för det ena eller andra af dessa tros-partier. Bekännare af den mosaiska läran deremot äro icke inbegripne under likställigheten, utan föremål för speciela bestämmelser.

I England, der den så kallade Högkyrkan är statskyrka, och andra trossamfund betraktas som dissidenter, och der, till befästande dels af kyrkans af påfven oberoende ställning, dels af den Hannoverska dynastiens rättigheter, åtskilliga eder affordrades enhvar, som skulle taga del i förvaltningen af det allmännas intressen, eller offentliga förrättningar, förblefvo katolikerna och andra dissidenter länge uteslutna från alla sådana befattningar, till dess, efter åtskilliga mindre eftergifter, den så kallade katholska emancipationsakten år 1829 genomfördes och i förning med lämpliga förändringar i afseende å ederna öppnade för katolikerna och andra dissidenter inom den kristna kyrkan inträde i parlamentet, äfvensom kompetens till offentliga embeten, dock i afseende å denna sednare med vissa undantag och förbehåll. Högkyrkan bibehöll dock oförändradt i öfrigt sin ställning och sina rättigheter. I följd af akten af år 1858 erhöilo slutligen äfven bekännare af mosaiska läran inträde i parlamentet och enahanda kompetens till embeten som katolikerna.

I *Frankrike*, hvarest efter de våldsamma omstörtningarne under de första revolutionsåren den katolska kyrkan genom konkordatet år 1801 ånyo upprättades och organiserades, bibehöllos likväl oförändrade de nya grundsatser, som afsågo fr religionsutöfning för alla bekännelser, Statens sjelfständighet i förhållande till kyrkan och alla medborgares fullkomliga likställighet i medborgerliga och politiska rättigheter, utan afseende på trosbekännelse, i följd hvaraf äfven bekännare af mosaiska läran der åtnjuta alldeles samma statsborgerliga rättigheter, som de kristna. Detsamma är förhållandet i *Belgien* och *Nederländerna* från de tider, de med Frankrike voro förenade.

I *Danmark* medför trosbekännelsen numera ingen skilnad i fråga om de statsborgerliga rättigheterna och deras utöfning, ehuru den evangelisk-lutherska kyrkan allena af Staten erhåller understöd; och hvad slutligen *Norge* angår, har väl derstädes dissenterlagen af år 1845 förklarat främmande *kristna* trosbekännare i allmänhet vara likställda i rättigheter och pligter med medlemmarne af statskyrkan, men förbehållet i grundlagen derom, att ej andra, än de Norska medborgare, som bekänna sig till den evangelisk-lutherska läran, kunna till embeten i Staten utnännas, är oförändradt vid full kraft.

För att nu återkomma till ifrågavarande förslag, så har en föregående talare betecknat såsom *fördomar* de åsikter, hvilka på grund af olika trosbekännelse föranledt de inskränkningar i fråga om statsborgerliga rättigheter, som ännu, såsom man finner, omfattas af större delen af Europas konstitutionella stater. Må de benämnas *fördomar*, om man så vill; men det gifves dock fördomar, som man måste respektera, då de ingå som beståndsdelar i folkets sedliga författningar och religiösa tro, och såsom sådana utgöra för en fast och sedlig samhällsordning i många hänseenden till och med mera verksamma garantier, än sjelfva lagarnes föreskrifter; och då förehgande förslag icke heller ännu vågat taga steget fullt ut, utan från främmande trosbekännares kompetens till embeten och tjänster äfven framgent vill undantaga statsråds-, domare- samt ecklesiastiska embeten och tjänster, äfvensom lärarebefattningar i folkskolor och vid elementarläroverk samt i religion, filosofi eller historia vid universiteten, då dessutom 26 § i Riksdagsordningen rörande främmande trosbekännares inkompetens till utöfning af riksdagsmannakallet oförändrad skulle komma att qvarstå, — så må man med skäl fråga, är det från *grundsatser* eller *fördomar*, dessa undantag böra härledas? Är man öfvertygad om grundsatsens sanning och ändamålsenlighet, bör man ock låta den få taga ut hela sin rätt. Är man det åter icke, utan vill göra flerfaldiga undantag, det vill efter nämnde talares uppfattning säga, är man beherrskad af *fördomar*, så blir det ju äfven nu endast en ackomodationspolitik man vill åstadkomma, och frågan blir då helt enkelt den, huruvida den ackomodationspolitik, man nu vill göra gällande, är bättre än den, man i detta hänseende införde år 1863.

Oberoende af kategorierna liberal eller konservativ, kan den ena derom hafva andra åsikter, än den andre. För min del anser jag hithörande stadganden från år 1863 innefatta större konsekvens i sin utveckling, än nu ifrågavarande förslag. Huru vidsträckt får t. ex. uttrycket »*domare*» uti detta förslag tolkas? Det gifves judiciella do-

mare och administrativa domare, och äfven innehafvare af *landshöfdinge-embeten* äro i många hänseenden domare, utom det att de, i följd af sin embetspligt att vaka öfver lagarnes handhafvande på annat sätt, omedelbart och mångsidigt gripa in uti menigheternas lif. Att utesluta främmande trosbekännare från riksdagsmannakallet, ehuru frånträddandent från den *fördom*, för att fortfarande begagna detta ord, som motiverat detta förbud, vore den minst vådliga bland alla hithörande koncessioner, innefattar ock, då det ställes gent emot den ifrågasatta kompetensen till embeten och tjänster, en så anmärkningsvärd inkonsequens, att man väl är befogad påstå, att huru förslaget än må bedömas, det icke är någon fast *grundsats*, som genom detsamma skulle komma att förverkligas. Men vid sådant förhållande skulle ock i det hela intet vinnas genom förslaget antagande efter dess nuvarande lydelse, och ej heller något förloras, om det blefve hänskjutet till förnyad pröfning och utveckling, allt i vederbörlig ordning.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdet fortsättning kl. 6 e. m.

Herr Landgren: En föregående talare har låtit förstå, att endast fördomar och ett småaktigt anmärkningsbegär skulle vara orsaken till motståndet mot det föreliggande förslaget. Är det väl fördom, att ett kyrkosamhälle fordrar visshet om att styras af egna trosförwandter? Är icke sjelfstyrelsen sjelfva slagådern i all fri författning, och huru kan man i frihetens namn vilja låta henne sättas på spel? Ingen bör väl bättre än denne talare veta huru ömtåliga alla Storbritanniens denominationer äro om sin sjelfstyrelserätt. Ja, hör man icke redan dissenters utropa vår kyrka för en babylonisk sköka, derföre att hon styres af Statens embetsmän, ehuru de äro lutheraner? Hvad skola de väl säga, om vi föra in en paragraf i grundlagen, som *de jure* lemnar henne till pris åt judar och katoliker? Man skall härpå svara att Staten doterar kyrkan, derföre får den med henne förfara efter behag. Hårtill må gennälas, att den, som betalar för att förnedra, förnedrar sig sjelf på samma gång som sitt offer. Jag yrkar fortfarande på afslag.

Grefve af Ugglas: Man har talat mot detta förslag dels af formela dels af principiella skäl. En talare har ansett, det man haft orätt deri, att man ej uttalat en grundsats. Jag lemnar derhän, huruvida det kan vara rätt, att sedan en grundsats blifvit stadgad derifrån göra undantag. Dessutom får jag fästa uppmärksamhet på, att redan i nuvarande 28 § Regeringsformen en mängd specifikaationer finnas upptagna. Man har anmärkt att genom en oklok tillämpning af hvad som här blifvit föreslaget, olägenheter skulle kunna uppstå. Jag nekar ej detta, och det vore önskligt, att denna § blifvit annorlunda uppsatt; men frågan är nu, huruvida detta förslag, då det är inkommet, får afslås. Jag går icke så långt, som en annan värd talare, hvilken ansåg främmande religionsbekännares inrymmande i ett lands styrelse vara af mindre vikt. Jag tror, att det vore en olycka, och att Svenska folket ej skulle med blida ögon se, om denna § finge en obegränsad utsträckning. Men bredvid detta kan jag dock ej förneka riktigheten af hvad

som här förut blifvit påpekadt, nemligen att då en stat till delaktighet i bördor upptagit personer af främmande trosbekännelser, är det samma stats ovilkorliga skyldighet att åt dessa medborgare medgifva rättigheter så stora, som Staten för sitt ändamål kan gifva. Då jag dessutom är öfvertygad, att denna § ej kommer att tillämpas annat än i fall, der framstående skicklighet förefinnes, så får jag härmed förklara, att jag röstar för bifall till förslaget.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels antagande af det förevarande förslaget och dels detsammas förkastande, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på förslagens antagande, hvarvid svarades talrika nej, blandade med många ja, och sedermera proposition på detsammas förkastande, då svaren utföllo med talrika och starka ja, blandade med många nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes och justerades följande voteringspropositioner:

»Den som antager det i 2:dra punkten af Konstitutions-Utskottets memorial N:o 1 upptagna förslag till den ändring i 28 § Regeringsformen, att till flera befattningar må kunna utnännas bekännares af annan troslära än den rena evangeliska, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, förkastar Kammaren ifrågavarande förslag.»

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen, och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 43.

Nej — 58.

3:dje punkten.

Friherre Sprengtporten: Det kan visserligen icke bestridas, att lydelsen af 60 § Regeringsformen, sådan den här blifvit föreslagen, i ett fall är riktigare än dess nuvarande, enär någon husbehofsbränning i ordets egentliga betydelse nu mera icke idkas i Sverge, men förändringen i redaktionen af §:n har dock den olägenheten, att borttagandet af ordet »accis» är olämpligt; ty motioner kunna väckas, och en har äfven vid denna riksdag blifvit väckt om införande af accis, och, om Riksdagen skulle besluta en sådan, finnes icke, derest den föreslagna ändringen i 60 § Regeringsformen antages, något uttryck i grundlagen, hvarunder en sådan afgift skulle kunna hänföras. På dessa skäl anhåller jag, att Kammaren måtte afslå ifrågavarande förslag till ändring i Regeringsformen.

Herr Rydin: Jag instämmer med Friherre Sprengtporten. Om ifrågavarande förslag bifalles, kan under uttrycket »Bränvinsbränningsafgiften» icke hänföras skatt på distillering af bränvin, hvilken äfven kan såsom bränvinstillverkningsafgift komma i fråga.

Herr Wærn: Enligt min tanke kan bränvinsdestillerings-afgiften lika litet hänföras under den gamla titeln »husbehofs-brännerimedlen», som under den nya, bränvinsbrännings-afgift. Hvad åter beträffar borttagandet af ordet »accis», så torde »tull-medlen» kunna anses såsom en hufvudrubrik, hvarunder äfven accis kan räknas. Då Utskottet gjort redaktionsförändring af 60 § Regeringsformen till föremål för förslag, synes mig fördelen af att i grundlagen erhålla svenska uttryck vara så stor, att man, då inga andra hinder för förslagets antagande möta bör bifalla detsamma.

Friherre Sprengtporten: Med anledning af den siste värde tälarens anmärkning tillåter jag mig fästa uppmärksamheten derå, att, så länge ordet »accis-medlen» qvarstår i §, detta uttryck äfven kan tillämpas på bränvinsbrännings-afgiften, ithy att denna är en accis. Jag anser, att så stora olägenheter skulle uppstå derigenom att Riksdagen betoge sig rätt att nu eller i framtiden införa accis, att jag fortfarande yrkar afslag å förslaget.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels antagande af det ifrågavande förslaget och dels detsammans förkastande, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på förslagets antagande, hvarvid svarades många nej jemte åtskilliga ja, och sedermera proposition på detsammans förkastande, då svaren utföllo med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

4:de punkten.

Förslaget antogs.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då jag såsom ledamot af sistlidne riksdags Konstitutions-Utskott deltagit i upprättandet af förslaget till ändring af 12 § Regeringsformen och jag vid föregående riksdagar afgifvit förslag i enahanda syftning som det af Kammarerna i dag afgjorda, anhåller jag att få till protokollet antecknad, att jag icke deltagit i Kammarens diskussion och beslut denna dag, angående nämnda fråga.

Föredrogs änyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 1, i anledning af Första Kammarens remiss af motion angående ändring i gällande förordning om villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring.

Herr von Geijer: Vid Lag-Utskottets Utlåtande N:o 1 finnes fogad en reservation af Herr Hasselrot, hvaraf det synes att den värde reservanten är af den tanke, att Herr Croneborgs ifrågavarande motion rätteligen bort, såsom skett, remitteras till Lag-Utskottet, emedan den afsett en fråga, hvilken är af både civilrättslig och ekonomisk natur och emedan den i Lag-Utskottet skulle kunna erhålla fullständigare utredning än i tillfälligt Utskott, med hvilket Lag-Utskottet icke kunde sammanträda. Det är i förekommande fall ofta svårt att be-

stämma, till hvilket Utskott en fråga bör remitteras, och vanskligheten är större nu än förr, i så måtto, att under förra Riksdags-ordningen ett Utskott, till hvilket en fråga af blandad natur blifvit hänvisad, kunde för dess lämpliga utredning sammanträda med ett annat, då vi nu deremot hafva tvänne särskilda slag af Utskott, nemligen ständiga och tillfälliga, hvilka icke kunna med hvarandra sammanträda. Det är en ganska vigtig fråga, om en motion är af beskaffenhet att böra remitteras till ständigt eller tillfälligt Utskott, emedan tiden för riksdagsmans rätt att väcka motion derpå är beroende. Jag anser lika med reservanten, att ifrågavarande motion bör remitteras till Lag-Utskottet, emedan den berör en fråga, som till en del är af civilrättslig natur, men deremot skiljer jag mig från reservanten deruti, att jag anser det i intet fall en rent ekonomisk fråga bör behandlas af annat än tillfälligt Utskott.

Herr Hasselrot: Då jag ej kunnat dela Lag-Utskottets åsigt i nu föredragna Utlåtande, anhåller jag att få redogöra för min derifrån afvikande mening. Om det är obestriddigt, att i den författning, som motionen afser, de flesta stadganden äro af ekonomisk natur, så är lika visst att uti densamma ingå ganska många bestämmelser som äro af ren civil-lags natur, och Riksdagens rätt att deltaga i denna lagstiftning torde derföre vara desto mer obestriddig, som förordningen egentligen utgör ett upphäfvande af Jorda-balkens stadgande om skattskyldig jords minskning. Den princip, som under vårt statsskick hittills varit följd vid behandlingen af förslag till ändringar i dylika författningar af blandad civil och ekonomisk natur, står, enligt min tanke, icke i öfverensstämmelse hvarken med Svenska folkets urgamla rätt att deltaga i stiftandet af sina lagar eller med den uppfattning, 1734 års lagstiftare hade om hvad som förstås med civil-lag. För att ådagalägga detta, tillåter jag mig att uppläsa några rader ur Kansli-Collegii företal till 1734 års lag. Der står bland annat: »Utaf hvilket allt klarligen skönjes, att på samma sätt, som Svea och Götha män njutit den nåden af Gud, att intill denna dagen bibehålla, bebo och bygga det land, som deras stamfäder i förstene intagit, sig tillegnat och uppodlat; de likaledes ifrån de tiderna intill denna, bibehållit urminnes häfden af den alla fria länder tillhörande rättigheten, att ej låta påtruga sig någon ny lag, innan den först af inbyggarna är vorden skärskådad och antagen. hvilken Öfverhetens högre embete sedan tillkommer allmänneligen att påbjuda samt till rättelse och efterlefnad hvar och en att förpligta; de fromma till skydd och de vrångvisa till spåke.» Här af ser man, att Svenska folket från urminnes tider haft rättighet att deltaga i stiftandet af de lagar, det skolat lyda. Nu är här visserligen icke fråga om att stifva ny grundlag eller att återföra Svenska folkets rätt i afseende på deltagandet i lagstiftningen till hvad den fordom varit, utan endast att tillämpa vår nu gällande grundlag, men förhållandet bör beaktas, då man är på väg att gå i motsatt riktning. Vidare säger Konung Fredrik i sitt företal till samma lag: »Att denna lag ej innehåller det, som till särskildt förordnade domsäten hörer eller hvad Ekonomie och Politie-förordningar angår, hvilka efter förefallande omständigheter finnas mera förändring vara underkastade.» Här synes således en bestämd gräns vara uppdragen emellan civil och ekonomisk lag.

Till den civila räknas enligt Konungens ord allt hvad som 1734 års lag innehöll, i hvars stiftande Ständerne deltog och således alla stadganden i Byggnings-balken, hvilka dock sedermera, till följd af den praxis, som under sednare tider utbildat sig, ansetts tillhöra ekonomi-rätten; men enär deruti jemväl ingått bestämmelser af civil-lags natur, hafva dessa författningar hittills blifvit behandlade i sammansatt Lag- och Ekonomi-Utskott. Om nu Lag-Utskottets åsigt, att sådana frågor böra behandlas af tillfälligt Utskott, blefve gällande, skulle de inkomma på ett helt och hållet nytt lagstiftningsområde, och komma att hänföras till den ekonomiska lagstiftningen, deraf skulle inträffa, att Riksdagen icke ens komme att uti densamma deltaga och att icke heller öfver sådana frågor Högsta Domstolens utlåtande infordrades. Jag anhåller således att motionen måtte till Lag-Utskottet återförvisas.

Grefve Hamilton, Henning: Likasom man under fordna förhållanden, då ovisshet uppstod om grundlagens mening, gerna tog sin tillflykt till protokollen vid 1809 års riksdag, finner jag det också ganska naturligt, att Kammaren vid detta tillfälle helst skulle afhöra ett yttrande af någon, som med sin röst bidragit till den nya Riksdags-ordningens stiftande. Jag skulle icke heller nu hafva begärt ordet, såvida icke min egenskap af ledamot uti Talmanskonferensen gjorde det till en pligt för mig att redogöra för det slut, hvartill Talmanskonferensen kommit i denna fråga, utan att dock göra den ansvarig för de motiver derför, jag nu kan komma att anföra. Utan tvivel har Lag-Utskottet i grundlagens ord haft anledning att återlemna icke blott denna utan äfven åtskilliga andra frågor, som till Utskottet hänvisats, ty grundlagens ord äro ju bestämda, att Lag-Utskottet skall meddela Utlåtande öfver de från Kamrarne dit hänvisade förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af allmän civil-, kriminal- och kyrkolag, och de uti ifrågavarande motioner föreslagna lagförändringar kunna väl icke hänföras under nämnda slag af lagar. Likväl ginge man nog långt, om man sade, att Lag-Utskottet vore förhindradt att behandla ärenden af den beskaffenhet som de ifrågavarande, ty, om det skulle blifva Kamrarnes beslut, att frågorna tillhöra Lag-Utskottets behandling, kan Utskottet med godt samvete foga sig derefter. Svårigheten möter egentligen vid bestämmandet af en grundsats, som vid alla tillfällen kan följas. Af de motiver till den nya Riksdags-ordningen, hvilka åtföljde den Kongl. Propositionen, ser man, att afsigten med borttagandet af Ekonomi-Utskottet var, att i de Utskott, hvilka skulle behandla önskningsmål, skulle insättas ledamöter med speciel sakkännedom i hvarje fråga. De tillfälliga Utskotten skulle endast tilldelas rena önskningsmål och hvarje författning, som vore af beskaffenhet, att för dess antagande båda Statsmagternas bifall erfordrades, borde sålunda icke af dem behandlas. Men nu möter den stora svårigheten att såväl i förordningen om hemmansklyfning, som i åtskilliga andra förordningar, förekomma dels stadganden af civilrättslig natur, dels sådana, uti hvilka Kongl. Maj:t utan Riksdagens hörande kan göra de förändringar, Kongl. Maj:t finner för godt att vidtaga. Man skulle kunna komma till den slutsats, att, om sådana förändringar i en författning voro föreslagna, hvilka rörde enskild eganderätt, borde förslaget remitteras till Lag-

Utskottet, men, om förslaget afsåge förändringar af rent ekonomisk beskaffenhet, borde det remitteras till tillfälligt Utskott. Genom en sådan behandling af ärendena kan man dock inleda sig på de mest besynnerliga förhållanden. Man kan tänka sig, att af olika förslag till ändringar i en § i en författning, som till en viss grad vore beroende på båda Statsmagternas godkännande, ett hänvisades till ständigt och ett annat till tillfälligt Utskott. Det kunde då bero på, hvilketdera Utskottet först inkomme med sitt Betänkande, och Riksdagen kunde genom att binda sig vid det först inkomna förslaget blifva förhindradt från att antaga det andra. Det är ur denna synpunkt af vigt, att man en gång för alla bestämmer sig för, hvilket Utskott bör behandla sådana frågor, som äro af blandad beskaffenhet, eller dels rena önskningsmål och dels sådana, att båda Statsmagternas bifall för deras afgörande erfordras. Talmanskonferensen, med hvilken jag instämmer, har varit af den mening, att Lag-Utskottet i allmänhet borde behandla sådana frågor, och jag anhåller således, att Kammaren måtte förklara, att den ifrågakommande motionen är af beskaffenhet, att tillhöra Lag-Utskottets handläggning.

Grefve Sparre, Eric: Såsom den siste värde talaren anmärkte, är det naturligtvis Kamrarnes rätt att bestämma till hvilket Utskott ett ärende bör remitteras, och detta Utskott har då att ställa sig Kamrarnes beslut till efterrättelse, men Lag-Utskottet, som enligt 42 § Riksdags-ordningen har att meddela utlåtande öfver förslag till stiftande etc. af *allmän civil-, criminal- och kyrkolag*, ansåg sig ej kunna utan hemställan till Kamrarna taga befattning med ett ärende, som tydligen enligt grundlagens ordalydelse ej låg inom området för Utskottets verksamhet. Att genom definitioner uppdraga någon bestämd skilnad mellan civil-lag och ekonomisk lag är nära nog omöjligt, och man måste derföre i hvarje särskildt fall efterse huru frågan förut handlagts. I detta afseende finna vi, att författningar angående hemmansklyfning och jordafsöndring alltsedan införandet af vårt nya statsskick ansetts vara af ekonomisk natur, utfärdats af Kongl. Maj:t ensam och utan Högsta Domstolens hörande, och vid sådant förhållande tillkom det icke Lag-Utskottet att börja tillämpningen af en ny grundlag med att beträda en bana, som kunde leda till inskränkning af Konungens prerogativer. Då nemligen i 89 § Regeringsformen säges, att, i händelse Konungen vill till Riksdagen öfverlemna att gemensamt med honom något afgöra, som Rikets allmänna styrelse rörer, skall dermed förfaras på sätt, som angående lagfrågor är i 87 § 1 mom. stadgadt, så är det klart, att, om Lag-Utskottet utan reservation upptagit förvarande motion till handläggning, man derigenom öfverflyttat hemmansklyfningsförfattningen från den ekonomiska till den civila lagstiftningens område och således beröfvat Kongl. Maj:t den lagstiftningsrätt, som förut i denna fråga tillkommit honom. Det är visserligen sannt, att detta Konungens prerogativ möjligen icke är så särdeles viktigt, enär Konungen på sednare tider vanligen öfverlemnadt åt Riksdagen att med honom deltaga i stiftandet af ekonomiska lagar, men åtgärden skulle dock innebära en förändring i den demarkationslinie, som grundlagen uppdragit mellan den Konungen ensam och den Konungen och Riks-

dagen gemensamt tillkommande lagstiftningsrätt. För öfrigt finnas många skäl, som tala mot att åt ekonomiska lagfrågor gifva den behandling, som 87 § Regeringsformen föreskrifver. Enligt denna måste Konungen *ordagrann*t antaga ett af Riksdagen framlagd^t lagförslag. Men många ekonomiska lagar, och särskildt sådana som den förevarande, äro af den natur, att de ej passa för hela landet, utan särskilda bestämmelser erfordras för olika landsdelar (så t. ex. finnas bredvid den allmänna skiftesstadgan speciella förordningar om storskiftet i Dalarne, om afvittringen i Norrland, om skiftet å Gotland); detta kan ej en Riksdag med den omsigt, som erfordras, besluta, utan stiftandet af sådana speciallagar måste tillkomma Kongl. Maj:t. Vidare föreskrifver 87 §, att, derest ej Konungen *före nästföljande riksdags öppnande* antagit ett Riksdagens lagförslag, detta skall anses vara förfallet. Då emellertid i ekonomiska frågor Kollegiers, Konungens Befallningshafvandes och ofta äfven andra myndigheters yttranden måste inhemtas, blir det i de flesta fall omöjligt för Konungen att i dylika frågor hinna fatta beslut innan nästa riksdag, och således skulle flertalet af sådana frågor förfalla. Slutligen stadgas i samma §, att Högsta Domstolen skall höras öfver alla lagfrågor, men jag hemställer om det kan vara lämpligt, att denna domstol yttrar sig öfver ekonomiska författningar, som den aldrig blir i tillfälle att tillämpa. Det torde således vara tydligt, att det i 87 § Regeringsformen stadgade förfaringssätt icke bör användas på ekonomiska lagar, och godkänner Kammarerna denna min uppfattning, har jag icke något att invända mot motionens återlemnande till Lag-Utskottet. Men jag upprepar det, Utskottet ansåg för sin pligt att strängt tillämpa grundlagens bud och ej utan uttryckligt bemyndigande från Kammarerna upptaga en fråga, som egentligen ej ligger inom området för Utskottets verksamhet.

Herr Rydin: Grefve Sparre har redan framställt de konsekvenser, som, i afseende å Konungens och Riksdagens förhållande till hvarandra, skulle uppstå genom en remiss af förevarande fråga till Lag-Utskottet. För min del vill jag hufvudsakligen fästa mig vid den betydelse ett så beskaffadt förfaringssätt skulle ega för utvecklingen af Riksdagens arbetsordning. Det prejudikat, som nu gifves, kommer att bestänna förhållandet mellan ständiga och tillfälliga Utskott, mellan en liktidig och en successiv behandling af frågorna. Vissa frågor äro af den natur, att för dem lämpar sig bäst den liktidiga behandlingen, andra åter vinna på att först diskuteras i den ena och sedermera i den andra Kammarerna. Genom att nu förklaras, att ifrågavarande ärenden tillhöra Lag-Utskottet, blifva en hel mängd frågor undandragna den successiva behandlingen och utredning af för dem i hvardera Kammarerna särskildt tillsatta Utskott. Lag-Utskottet kan således blifva öfverhopadt med nästan alla de frågor, som förr tillhörde Ekonomi-Utskottets handläggning, ty det gifves knappt någon fråga bland dem sistnämnda Utskott upptog, som ej genom deduktioner kan visas ega sammanhang med civil-lagen. Så är förhållandet med alla frågor som röra näringarne, till följd af sammanhanget mellan lagbestämmelserna härom och en mängd stadganden i Byggnings- och Handels-balkarne; så med dem, som röra undervisningen, på grund af deras nära samband med en mängd Kyrkolagens be-

stämmelser, och äfvenledes med de frågor, hvilka angå allmänna onera. På detta sätt skulle Lag-Utskottet blifva ett nytt Ekonomi-Utskott, och följden deraf blefve, att, då en mängd ärenden dit sammanträngdes, Utskottet ej kunde åt alla skänka den sorgfälliga utredning, som behöfdes, utan antingen nödgades att i massa afslå dit hänvisade ekonomiska mål eller ock, derest dessa spelade en viktigare rol, hindrades från att med erforderlig noggrannhet taga i skärskådande frågor, som höra under allmänna lagens område. Man måste vidare uppnärksamma, att, om vi undandraga de tillfälliga Utskotten de ärenden, hvilka böra höra till deras handläggning, och öfverflytta dem till de ständiga Utskotten, så återfå dessa den farliga magt de förut egt. Samma passioner komma då att uppröras vid utskottsvalen som under föregående riksdagar; hvar och en vill komma in i ett ständigt Utskott, emedan man eljest ej får något inflytande på ärendenas handläggning, och omkring 70 ledamöter i Första och 150 i Andra Kammarerna skola, stående utom de ständiga Utskotten, sakna arbetstillfälle. Det intresse, som skulle visa sig verksamt, om det sattes i tillfälle att få deltaga i utredning af speciella frågor, blir likgiltigt, då det visar sig att väckta frågor skola gå till ett ständigt Utskott, der motionären ej sättes i tillfälle att deltaga i frågans handläggning, och der saknad af närmare kännedom om motionens syfte lät kan föranleda dess förqväfvande. Ett långt fördelaktigare förhållande skulle uppstå, om hvarje representant visste, att han när som helst egde att inkomma med antingen formulerade eller principbetänkanden. Motionstiden, som för frågor, hvilka remitteras till ständiga Utskott, är bestämd till 10 dagar, men för alla öfriga står öppen under hela riksdagen, skulle inskränkas genom ett beslut i den nu föreslagna syftningen, ty det är klart, att, om man en gång genom ett prejudikat har bundit sig vid att hänvisa en fråga till ständigt Utskott, någon motion i samma ämne sedermera ej kan efter motionstidens utgång väckas, och då blefve följden, att ledamöterna, befarande att de förslag, de under riksdagens lopp ämnat väcka, kunna anses tillhöra Lag-Utskottet och på sådan grund blifva förklarade vara för sent framställda, rusa åstad vid riksdagens början med i brådska uppgjorda förslag, i stället för att med begagnande af längre tid sorgfälligt utarbета dem.

Om vi betrakta de motioner, om hvilkas återremitterande till Lag-Utskottet här är fråga, så finna vi, att de med lätthet kunna grupperas och att man skulle kunna fördela dem på tvänne tillfälliga Utskott inom hvardera Kammarerna, ett för ärenden angående jordbruk, skifte- och skogshushållning och ett för kommunalfrågor. Nu frågas, om ej dessa ärenden härigenom skola vinna mera i utförlig och skyndsamt utredning, än om de ökade Lag-Utskottets bördor.

Man har anmärkt mot Kamrarnes successiva behandling af frågor, att derigenom deras handläggning skulle gå långsammare, men jag hemställer, huruvida det är sannolikt, att en fråga, som erhållit utredning af ett med hänsyn till sakinsigt sammansatt Utskott skall långsammare behandlas, än om den i Lag-Utskottet skall handläggas jemte en mängd viktigare frågor. Skall den successiva behandlingen gå långsammare, än om Kammarerna återremitterar ett förslag till ständigt Utskott och slutligen behöfver göra amendementen vid detta Utskotts betänkande.

Jag tror det ej. Likaledes har man ansett olämpligt, att en och samma fråga skulle göras till föremål för behandling af tillfälliga Utskott från hvardera Kammarerna, som enligt grundlagen icke ega att sammanträda med hvarandra. Visserligen, men det finnes intet hinder för enskilde ledamöterna i dylika Utskott att med hvarandra sammanträda och öfverlägga, och jag har i dessa dagar hört, att ledamöterna i de tillfälliga Undervisnings-Utskotten ämnat enskildt sammanträda för att utbyta tankar. Men, torde någon fråga, böra icke de för båda Kamrarna gemensamma *särskilda* Utskotten användas i stället för de tillfälliga Utskotten; häremot möter dock dels den formela svårigheten, att för dylika Utskotts tillsättande erfordras båda Kamrarnes beslut, dels den omständighet, att, när en gång ett ärende blifvit hänvisadt till ständigt Utskott, detta icke synes kunna hemställa om ärendets öfverlemnande till särskildt Utskott, utan endast begära förstärkning i ledamöternes antal.

Utom dessa af mig påpekade praktiska svårigheter, hvilka skulle följa af ett Kammarernas beslut att hänvisa frågor af förevarande art till Lag-Utskottet, får jag erinra om grundlagens bud i 37 § Riksdagsordningen, som tydligen stadgar, att dylika frågor skola af tillfälliga Utskott handläggas. Man har invändt, att enligt 89 § Regeringsformen hvarje fråga af ekonomisk natur, som af Konungen öfverlemnas till Riksdagen att gemensamt med honom afgöra, skall behandlas enligt 87 § 1 momentet, men härvid är dock att märka, att om också Kongl. Maj:t har rätt att fordra, att hans nådiga Propositioner i ekonomiska ärenden, hvilka i allmänhet äro utförligt motiverade och bestämdt formulerade, samt endast i sin helhet kunna bifallas eller afslås, blifva såsom lagfrågor behandlade, förhållandet dock är annorlunda med enskilda motioner, ty dessa behöfva blott vara anledningar till förbättringsförslag och fordra helt annan behandling än Lag-Utskottets, hvars egentliga lagstiftningsfält äro de lagar, som tillämpas vid rättsskipningen.

Då ett Kammarernas bifall till den af reservanterne föreslagna återremissen skulle blifva ett prejudikat, som, om det vunne häfd, kunde medföra vådliga följder, anser jag mig i stället böra tillstyrka bifall till Utskottets hemställan, att motionen måtte varda till tillfälligt Utskott hänvisad.

Grefve Hamilton: Med Grefve Sparre är jag öfverens derom, att Lag-Utskottet i grundlagen haft verkliga skäl för dess hemställan, och jag delar likaledes den värde Grefvens åsigt, att 42 § Riksdagsordningen, hvilken bestämmer Lag-Utskottets aligganden, icke lägger hinder i vägen för Utskottet att behandla ärenden af nu ifrågavarande beskaffenhet, men Herr Grefven har framställt en anmärkning, vid hvilken han icke fäst särdeles vikt, men som, derest jag kunde erkänna dess rättighet, för mig skulle vara alldeles bestämmande, den nemligen, att förhållandet emellan Statsmagtarna skulle förändras, så att Kongl. Maj:ts rätt blefve mindre genom den behandling af frågor af blandad civilrättslig och ekonomisk natur, jag föreslagit, för så vidt deraf skulle följa, att frågorna skulle behandlas efter 87 § Regeringsformen. Man måste dock nog lägga märke till, att 89 § Regeringsformen, der hänvisning till 87 § förekommer, endast handlar om sådana frågor, som röra

Rikets allmänna styrelse och Kongl. Maj:t åt Riksdagen öfverlemnar för att gemensamt med honom afgöra, men att Riksdagen icke får något hvarken större eller mindre inflytande på frågornas afgörande, derföre att dessa blifvit af det ena eller andra Utskottet behandlade, ty i Riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t finnes icke med ett ord omnämndt, huru en fråga blifvit behandlad, hvaraf Konungens beslutande rätt naturligtvis icke i någon händelse kan vara beroende.

Den siste värde talaren har mot remiss af ifrågavarande ärenden till Lag-Utskottet framställt åtskilliga praktiska betänkligheter, hvilka kunna hafva sin vikt, men dock för mig icke äro afgörande. Den olägenheten, att Lag-Utskottet, derigenom att dit remitterades åtskilliga frågor, som icke stricte kunde räknas till civil-lag, skulle blifva alltför öfverhopadt med göromål, kan afhjelpas genom medgifvandet i 37 § 1 mom. Riksdags-ordningen, att Utskotten kunna erhålla förstärkning i ledamöternes antal. En annan påpekad olägenhet, eller att åtskilliga riksdagsmän icke skulle få något att göra, om det icke funnes tillräckligt många tillfälliga Utskott för deras sysselsättande, kan jag icke anse betydande. Det som är viktigt är, att en fråga icke samtidigt kan behandlas af ständigt och tillfälligt Utskott, hvilket skulle blifva förhållandet, om man vände sig vid att vid remiss af motioner icke noga fästa sig vid frågans beskaffenhet, och att för beslutet härom följa en grundsats, som under alla omständigheter kunde göras gällande. Jag hemställer om remiss till Lag-Utskottet.

Herr Hasselrot: Frågor af förevarande slag hafva visserligen förut handlagts af Ekonomi-Utskottet, men då detta Utskott numera ej finnes, och då de med skäl kunna anses vara af civil-lags natur, vidblifver jag mitt yrkande att de måtte till Lag-Utskottet remitteras.

H. Exc. Friherre De Geer: En väckt fråga af så beskaffadt blandadt innehåll, att en del deraf faller inom området för ett ständigt Utskotts verksamhet, men en del tillhör tillfälligt Utskott, måste efter min uppfattning remitteras till ständigt Utskott, och får icke remitteras till ett tillfälligt. För mig är således nu frågan endast den, om icke någon del af den återlemnade motionen kan tillhöra ständigt Utskott. I detta afseende anser jag, att såväl förordningen om hemmansklyfning och jordafsöndring som skiftesstadgan i vissa delar stå så på gränsen emellan civil och ekonomisk lag, att, om Riksdagen i dessa delar fordrade att få deltaga i lagstiftningen, Kongl. Maj:t sannolikt icke skulle anse sig böra förneka rättmätigheten af ett sådant yrkande. Kongl. Maj:t har åtninstone i sednare tider i dylika frågor icke lagstiftat annorlunda än i öfverensstämmelse med de grunder, som af Rikets Ständer blifvit uttalade. Vid sådant förhållande, och då det är svårt att på förhand bedöma, huruvida en ifrågasatt ändring i dessa lagar berör endast deras rent ekonomiska sida, anser jag det kunna försvaras, om denna motion återlemnas till Lag-Utskottet, hvilket Utskott jag också anser vara det lämpligaste att handlägga frågor om såväl hemmansklyfning och jordafsöndring som skifte. Dessa förordningar tillämpas nemligen till största delen af domare, och Kongl. Maj:t har ofta öfver ändringar deruti hört Högsta Domstolen, fastän de såsom ekonomisk lag utfärdats.

Då jag önskar att dessa frågor blifva af Lag-Utskottet handlagda, sker det likväl under den förutsättning, att Lag-Utskottet icke därför måtte anse dem helt och hållet falla under civil-lagen. Lag-Utskottet har förr icke ansett sig förhindradt att, om en lagfråga haft oskiljaktigt sammanhang med ett önskningsmål, föreslå Rikets Ständer att i den ena delen besluta och i den andra delen göra endast en underdånig hemställan, äfvensom att, derest ämnet så föranledt, endast tillstyrka en underdånig hemställan; och så hoppas jag att äfven måtte kunna ske framdeles.

Friherre Sprengtporten: Jag är till hufvudsaklig del förekommen af reservanterne mot förevarande Betänkande och får, då jag med dem delar öfvertygelsen om frågans stora betydelse samt anser det vara hvarken önskligt eller riktigt att utsträcka den ekonomiska lagstifningsrätten till frågor, som förut behandlats af Lag-Utskottet och hvilka på det djupaste ingripa i enskilda eganderätten, äfvensom därför att dylika frågor möjligen skulle blifva mindre noggrannt handlagda, i händelse de öfverlemnades till tillfälliga Utskott, hemställa, att Herr Croneborgs motion måtte varda till Lag-Utskottet återremitterad. I öfrigt och för att undvika upprepadet af dessa skäl vid Lag-Utskottets följande Betänkanden, får jag förklara, att jag instämmer med reservanterne i alla frågor, som stå i sammanhang med denna.

Herr von Gegerfelt: Det har under öfverläggningen blifvit uppgifvet och icke motsagdt, att Lag-Utskottet för sitt ifrågavarande beslut haft stöd af ordalydelsen i 42 § Riksdags-ordningen, och då 84 § Regeringsformen föreskrifver, att grundlagarne skola tolkas efter ordalydelsen, torde således den förevarande, frågan vara klar. Den gamla Riksdags-ordningen gaf i 34 § Ständerna rättighet att antingen till Ekonomi-Utskottet eller till något af de andra Utskotten hänvisa frågor, som icke hörde till något visst Utskott; vår nu gällande Riksdagsordning innehåller icke något motsvarande stadgande, utan den utstakar bestämda gränser för de ständiga Utskottens verksamhet, och då nu i 42 § säges, att Lag-Utskottet skall meddela utlåtande öfver förslag till stiftande etc. af allmän civil-, kriminal- och kyrkolag, måste således undersökas, om hemmansklyfnings-förordningen kan hänföras till någon af dessa lagar. Att positivt bestämma hvilka lagar äro af civil-lags natur är svårt, men att göra det negativt är vida lättare, ty det är uppenbart att ingen lag, beträffande hvilken Kongl. Maj:t ensam eger beslutande rätt, kan anses såsom civil-lag. Nu visar det sig i afseende å 1864 års Hemmansklyfnings-förordning, att Rikets Ständer anhållit, att Kongl. Maj:t ville utfärda en författning i ämnet, men att de för sin del ej beslutat någon författning, utan att Kongl. Maj:t, med den rätt honom tillkommer i afseende å den ekonomiska lagstiftningen, ensam utfärdat densamma, och vid sådant förhållande torde det vara klart, att en fråga om ändring i denna författning bör handläggas i samma ordning, som författningen tillkommit. Såsom ledamot af Lag-Utskottet skulle jag icke hafva något att erinra mot, att förevarande motion återremitteras till Utskottet, men såsom ledamot af Kammaren måste jag deremot inlägga mitt veto.

H. Exc. Herr Grefve Sparre: Man har anmärkt, att, i händelse förevarande fråga hänvisades till Lag-Utskottet, skulle följderna deraf blifva, att den måste handläggas i enlighet med 87 § Regerings-formen. Nämda Utskott, vanligen i förening med Ekonomi-Utskottet, har dock förut beredt likartade frågor, utan att dessa derföre ansetts såsom lagfrågor, och då 42 § Riksdags-ordningen är ordagrant lika motsvarande § i gamla Riksdags-ordningen, kan jag ej inse, att förhållandet nu skulle hafva undergått någon förändring. Jag yrkar, att motionen måtte till Lag-Utskottet återremitteras.

Grefve Sparre, Eric: Med anledning af Grefve Hamiltons yttrande, att jag skulle hafva påstått, att en remiss till Lag-Utskottet af förevarande motion skulle innebära ett ingrepp i Konungens prerogativer, tillåter jag mig förklara, att antingen måtte jag hafva uttryckt mig illa, eller ock hafva mina ord blifvit orätt uppfattade. Min mening var väl att Konungens prerogativer skulle lida en inskränkning, i händelse ekonomimål handlades såsom lagfrågor, men ingalunda att en sådan handläggning skulle följa af kommunallagfrågors remiss till Lag-Utskottet. Att en frågas inre natur icke kan förändras genom dess hänvisning till något visst Utskott anser nemligen jag för ett axiom så klart, att det ej behöfver intagas i någon grundlag, och om således Kamrarna öfverlemnade denna fråga till Lag-Utskottet, kan dock deras beslut i alla händelser ej blifva annat än ett önskningsmål. Ehuru Kongl. Maj:t utan Rikets Ständers hörande utfärdat ej blott den sista Hemmansklyfnings-förordningen, utan äfven den 10 Oktober sistlidet är en ny skiftes-stadga och således fortfarande begagnar sin rätt att i dessa ärenden ensam lagstifta, ser jag af ofvananfödda skäl icke något hinder att hänvisa den föredragna motionen till Lag-Utskottet, blott det sker med förklarande att frågans inre natur derigenom ej förändras.

Herr Nordström: Förgäfvess skall man försöka att på *principiela grunder* kunna uppdraga en bestämd gränsskilnad mellan *civil- och ekonomisk lag* hos oss. Sådana försök hafva blifvit gjorda, men aldrig kunnat blifva praktiskt tillfredsställande. Ut i vår allmänna lagbok finnes infördt mycket, som rörer hvad man kallar den »allmänna hushållningen», ja äfven »allmänna inrättningar» af flerehanda slag, och vid det, som de ekonomiska lagarne, med hänsigt till den för hvarje tidsperiod herrskande uppfattningen af gemensamma samhällsintressens bindande kraf, bjuda och befalla medborgaren till efterrättelse i hans omedelbara förhållande till Staten såsom samhällsmedlem, får dock ej heller sjelfva rättsidéen förbises.

Den i våra grundlagar fastställda skilnaden mellan civil- och ekonomisk lagstiftningsmakt är åter i sjelfva verket en företeelse, som uti äldre historiska förhållanden har sin förklaring. Under de tider, då landets Representation icke periodiskt, utan endast på kallelse af Konungen sammanträdde, måste hans magt att bestämma och förordna hvad som skulle gälla såsom regel i fråga om den »allmänna hushållningen» och »förvaltningen» sjelfgifvet ega och taga ett större omfång, än som med periodiskt återkommande riksdagar vore behöfligt, och deraf förklarar

klaras äfven, hvarför en mängd förordningar af största inverkan på den »allmänna hushållningen» i äldre tider både initierades och beslutades omedelbart af Kongl. Maj:t, men åter nu pläga öfverlemnas till Riksdagens granskning, innan de utfärdas såsom lag.

Huru nära sambandet i sjelfva verket är mellan många stadganden i vår allmänna lag och den ekonomiska lagstiftningen bevisas särskildt just af de förslag rörande hemmansklyfning, jordafsöndring och laga skiften, om hvilka nu är fråga. Så t. ex. sluter sig frågan om hemmansklyfning till de stadganden uti Ärfda-balken, som innefatta reglorna för arfskifte och arffällen jordegendoms läggande i lotter; likaså frågan om jordafsöndring till de stadganden i vår allmänna lag, som handla om skattskyldig jords minskning, och skiftesstadgan, hvars bestämmelser på det närmaste beröra jordegande- och besittnings- samt nyttjanderätten, utgör i sjelfva verket utvecklingar af dithörande stadganden i Byggnings-balken. I de kapitel af allmänna lagen, som afhandla familjerätten, förekomma likaledes flera kategoriskt bindande föreskrifterna om bouppteckning m. fl. Af enahanda beskaffenhet äro frågorna om grannelagsrätten, jordservituter, m. m. Med ett ord, en skarp gränsskilnad emellan civil- och ekonomisk lagstifning, eller lagstiftningsmakt, kan lika litet in concreto, som principielt, med bestämdhet och full konsekvens uppdragas: också är därför frågan om något sådant för andra länders konstitutionella stadgar obekant, om man undantager regeringsmaktens rätt att genom reglementen, instruktioner och påbud förordna hvad förvaltningens högre och lägre organer hafva i sina befattningar att iakttaga, eller hvad till upprätthållande af yttre ordning och säkerhet i samlifvet skall tjena en hvar till efterrättelse.

Vid sådant förhållande tyckes det, som skulle, hvad nu förevarande förslag angår, frågan om Lag-Utskottets kompetens eller icke-kompetens att till behandling upptaga motionerna om ändringar i förordningarna om hemmansklyfningar, jordafsöndringar och laga skiften icke böra utgöra föremål för mycken betänklighet eller osäkerhet.

Man fattar, efter mitt omdöme, saken ur en oriktig synpunkt, om man vill betrakta Riksdags-Utskottets kompetens såsom varande af samma juridiska vikt, som domstolarnes kompetens och behörighet. Den fördelning af ärendenas förberedande behandling på vissa Utskott, som Riksdags-ordningen uppställer, kan dock ej hafva samma betydelse, som domstolarnes kompetens. De förra hafva ju endast att afgifva förberedande utlåtanden, hvilka, från hvilket Utskott de än må komma, slutligen skola af sjelfva Riksdagen definitivt pröfvas; de sednare gifva utslag af ovilkorligt bindande kraft, om rättelse i laga ordning ej sökes; hvadan det ock torde vara klart att, om vid remissen af en motion till ett Utskott, dettas kompetens ej så noga kunnat iakttagas, mången gång kanske därför att motionen är af blandadt innehåll, derigenom just ej mycket är förloradt; och om man därför vill i någon mån emancipera sig från sträng juridisk formalism, der den icke är befogad, skall man ock utan tvifvel snart känna sig befriad från de formela samvetsskrupler, som nu föranledt Lag-Utskottet att från sig visa ofvannämnda förslag, och man skall då ej heller finna mycken, eller ens någon betänk-

lighet vid att sända dem åter till Lag-Utskottet, med anmodan att handlägga dem såsom andra lagförslag, hvilket de i sjelfva verket dock äro.

På dessa skäl, och då dertill kommer, att de frågor, som utgöra motionernas innehåll, uppenbarligen påkalla hela Riksdagens, eller båda Kamrarnes behandling, och alltså ej egna sig för handläggning af ett tillfälligt Utskott, förenar jag mig med de Herrar och män, som allredan förklarar det tillkomma Lag-Utskottet att upptaga ifrågavarande förslag till behörig behandling.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels att förevarande Utlåtande skulle läggas till handlingarne med förklarande, att den deri omförmälda motionen borde af Lag-Utskottet behandlas, och dels att Kammaren skulle lägga Utlåtandet till handlingarne samt förklara, att motionen borde af tillfälligt Utskott handläggas; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition i enlighet med förstberörda yrkande och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Vid ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 2, i anledning af Andra Kammaren remiss af motion angående ändring i flera delar af Kongl. Förordningen om villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864;

N:o 3, i anledning af Andra Kammarens remiss af motion angående meddelande af vissa föreskrifter i fråga om skedda jordafsöndringar; samt

N:o 4, i anledning af Andra Kammarens remiss af motion angående upphäfvande af 1 kapitlet 5 § i gällande Skiftes-stadga;

Lades dessa Utlåtanden till handlingarne och de deri omförmälda motionerna förklarades böra af Lag-Utskottet behandlas.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 5, i anledning af Första Kammarens remiss af motion angående kontrollstämpling å virke, som utflottas från Kronans så väl som enskildes skogar i Stora Kopparbergs län och de Norrländska länen, samt andra åtgärder till befrämjande af skogshushållning.

Grefve Hamilton, Henning: Af alldeles samma skäl, som vid föredragningen af nästföregående Betänkande blifvit anförda, hemställer jag, att äfven ifrågavarande motion måtte till Lag-Utskottet återlemnas.

Grefve Sparre, Eric: Jag har redan under den föregående diskussionen tillkännagifvit, att jag icke anser det vara af någon synnerlig vikt, till hvilket Utskott en motion remitteras, och jag har derföre icke heller motsatt mig den åtgärd, som vidtagits i afseende å de föregående frågorna, men med afseende å den nu ifrågavarande motionen får

jag fästa uppmärksamheten derå, att den afser ett ämne, som svårigen kan falla inom civil-lagens område. Här är nemligen fråga om kontrollstämpling å virke, som utflottas i Stora Kopparbergs och de Norrländska länen äfven å sådana skogar, som äro ställda under styrelsens disposition, och då således här afses förvaltningen af statsmedel anser jag denna fråga falla inom området för Stats-Utskottets och icke för Lag-Utskottets verksamhet.

Häri instämde Herr Hasselrot.

H. Exc. Herr Grefve Sparre: Det hufvudsakliga ämnet för ifrågavarande motion är visserligen stämpling af virke från Kronans skogar, men, som den äfven innefattar bestämmelser, hvilka afse enskilda personers skogar och således kan anses utgöra en lagfråga, torde det vara lämpligast att äfven denna motion förklaras tillhöra Lag-Utskottets behandling.

Grefve Hamilton: Jag är hufvudsakligen förekommen af den siste värde talaren, och ville endast fästa uppmärksamheten derpå, att denna motion innehåller en punkt, som icke torde böra hänvisas till annat Utskott än Lag-Utskottet. Skulle förhållandet vara, att motionen i sin helhet icke tillhör Lag-Utskottet, så kan ju Lag-Utskottet, enligt 47 § Riksdags-ordningen, sammanträda med annat Utskott, så att frågan erhåller vederbörlig utredning.

Herr Almqvist, Erik Victor: Ehuru jag hufvudsakligen är förekommen af H. Exc. Grefve Sparre och Grefve Hamilton, vill jag dock påpeka, att uti ifrågavarande af mig väckta motion icke endast är fråga om sättet att gå tillväga vid skogsafverkning, utan att äfven vissa förpligtelser för öfverträdelse af den stadga, som kan komma att antagas, äro föreslagna. Motionen är delad i tvänne afdelningar, af hvilka den ena angår afverkningen å Kronans mark och den andra berör den enskilde hemmanssegarens förvaltning af hans skog och det ansvar, han underkastas, om han missvårdar densamma. Denna sednare fråga synes mig vara af såväl civil som kriminell beskaffenhet, och jag anser därför, att den bör öfverlemnas till Lag-Utskottets behandling.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttat, att under densamma icke afgifvits något annat bestämdt yrkande än derå, att Utlåtandet skulle läggas till handlingarne med förklarande, att den deri omförmälda motionen borde af Lag-Utskottet behandlas; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på detta yrkande och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs änyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 6, i anledning af Andra Kammarens remiss af motion angående kronobrefbäringsskyldighetens ordnande.

Grefve Hamilton, Henning: I afseende å ifrågavarande motions återlemnande har Lag-Utskottet gifvit giltiga skäl, ty det i densamma omhandlade ämne lärer väl icke kunna blifva föremål hvarken för civil eller kriminell lagstiftning. Då kronobrefbäringsskyldigheten är ett allmänt onus, hemställer jag, att Kammarerna måtte lägga detta Betänkande till handlingarne, med förklarande, att motionen bör af Stats-Utskottet behandlas.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, lades Utlåtandet till handlingarne, med förklarande, att den deri omfördälda motionen borde af Stats-Utskottet behandlas.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 7, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, angående underhåll af åbyggnader å extra provincial-läkarens boställen.

Grefve Hamilton, Henning: Jag måste erkänna, att mycken tvekan måste ega rum och har äfven inom Talmanskonferensen gjort sig gällande, till hvilket Utskott denna motion bör hänvisas. Skyldigheten att underhålla åbyggnader å extra provincial-läkarens boställen kan väl icke blifva föremål för någon lagstiftning, för så vidt det icke varit motionärens mening, att ett stadgande härom skulle intagas i 26 kap. Byggningsbalken. Jag har icke läst sjelfva motionen, men Grefve Sparre torde härom kunna lemna upplysning. Skulle motionären åsyfta en ändring i 26 kap. Byggningsbalken, så anhåller jag, att denna motion måtte åtfölja de öfriga till Lag-Utskottet.

Grefve Sparre, Eric: Jag måste sanningsenligt erkänna, att motionärens mening varit, att i 26 kap. Byggningsbalken skulle intagas ett stadgande om underhåll af åbyggnad å extra provincial-läkarens boställen. Utskottet har ansett, att frågor om byggnadsskyldighet egentligen icke utgöra civillag, men med anledning af den uppfattning, som här gjort sig gällande om Lag-Utskottets lämplighet att behandla likartade frågor, vill jag icke motsätta mig denna motions återlemnande till Lag-Utskottet.

Herr von Gegerfelt: Motionären har uti ifrågavarande motion yrkat, att skyldigheten att underhålla husen vid bostäderna för extra provincial-läkare måtte bestämmas lika med socknemäns skyldighet att underhålla husen vid prestgårdarne enligt 26 kap. 2 § Byggningsbalken. Lag-Utskottet, åtminstone den ledamot deraf, som nu har ordet, har utgått från den synpunkt, att frågor om alla sådana allmänna onera, hvarom Byggningsbalken talar, böra behandlas af Lag-Utskottet, men att deremot frågor om nya sådana icke tillhöra Lag-Utskottets handläggning. Jag anser nemligen, att grundlagen under ordet civil-lag innefattar allt, som finnes berördt i vår allmänna lag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels att

Lag-Utskottets förevarande Utlåtande skulle läggas till handlingarne med förklarande, att den deri omförmälda motionen borde af Lag-Utskottet behandlas, och dels att Kammaren skulle lägga Utlåtandet till handlingarne samt förklara motionen böra af Tillfälligt Utskott handläggas; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förstberörda yrkande och, då dervid svarades många ja, jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 8, i anledning af Första Kammarens remiss af motion, angående ändring i 9 § af Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse på landet.

Hans Excellens Herr Friherre De Geer: Med afseende å de formela bestämmelser grundlagen innehåller angående olika lagars stiftande, anser jag det vara af vigt att vid denna fråga få fullt erkänt, att kommunallagarne icke äro att anse såsom civillagar. De reservanter mot Lag-Utskottets förevarande Betänkande, som motiverat sin reservation, erkänna ock att dessa lagar ej äro af ren civillags natur, men de anse dem vara närmast dit hänförliga, såväl i afseende å formen för deras stiftande som på grund af deras art och beskaffenhet. Hvad nu först formen för kommunallagarnes stiftande vidkommer, så hafva de visserligen det gemensamt med civillagarne att de stiftas af Konung och Riksdag i förening, men detta är också allt. För många af de ärenden, för hvilkas afgörande de båda Statsmagternas bifall erfordras, äro olika förfaringssätt föreskrifna. Så erfordras för ändring i grundlagarne Konungens och två lagtima Riksdagars beslut; för ändring i adliga privilegierna Konungens och Riksdagens sammanstående beslut samt bifall af Ridderskapet och Adeln: så skall vid stiftandet af allmän civil-, kriminal- och kyrkolag Högsta Domstolen afgifva utlåtande, hvarjente för sistnämnda slag af lagar äfven erfordras samtycke af allmänt kyrkomöte. För en del andra frågor finnes icke något annat föreskrifvet, än att de skola afgöras af Konung och Riksdag gemensamt; så är förhållandet med kommunallagen enligt 57 § Regeringsformen, med förändring i rikets mynt enligt 79 §, med indelningsverkets hufvudgrunder enligt 80 §, m. fl. Vid två slag af ärenden, af hvilka det ena åtminstone icke kan hänföras till civillags natur, har grundlagen föreskrifvit, att de skola behandlas i den ordning, 87 § 1 mom. Regeringsformen stadgar, nemligen beslut att Högste Domstolen skall arbeta på afdelningar (17 § Regeringsformen) och lagar om utlänningsars naturalisation (28 § 2 mom. Regeringsformen), och då nu grundlagen icke lemnat någon sådan föreskrift angående kommunallagar, är det väl närmast att antaga, att dessa skola handläggas på samma sätt som frågor angående rikets mynt och indelningsverket, hvilka aldrig ansetts vara af civillags natur. Det enda skäl för en motsatt åsigt af någon giltighet, som jag hört anföras, är det, att då 89 § Regeringsformen stadgar, att derest Konungen vill åt Riksdagen öfverlemna att gemensamt med honom något afgöra, som rikets allmänna styrelse rörer, skall dermed förfaras på sätt angående lagfrågor är i 87 § 1 mom

föreskrifvet, så skulle nu, då Konungen öfverlemnade åt Riksdagen att gemensamt med honom besluta angående kommunallagarna, hvilka hittills varit af ekonomisk natur, dessa behandlas såsom civillagsfrågor, men härvid är att märka, att kommunallagarna, sedan de lagts till grund för Riksdags-ordningen, icke längre få anses såsom ekonomiska lagar, och att det numera ej är Konungen, som öfverlemnade dessa frågor åt Riksdagen, utan det är grundlagen, som föreskrifver att de båda Statsmagterna skola gemensamt stifta dylika lagar.

Hvad åter kommunallagarnes art och beskaffenhet vidkommer, så är det visserligen, såsom här förut blifvit yttradt, i många fall svårt att uppdraga någon bestämd gränslinje emellan den civila och den ekonomiska lagstiftningen, enär förordningar finnas, hvilka ligga alldeles på gränsen mellan båda, men i fråga om kommunallagarna, kan jag icke erkänna en sådan svårighet, alldenstund dessa lagar synas mig ostridigt tillhöra en helt annan hufvudgrupp i lagstiftningen än civillagen. Man kan tveka, huruvida de höra till statsförfattnings-rätten eller administrativ-rätten, men svårigen kunna de väl föras inom privat-rättens område, dit civillagen måste höra. Det vore illa om en olika uppfattning angående arten af dessa lagar skulle göra sig gällande hos de båda Statsmagterna, men om Riksdagen antog kommunallagarna att vara civillag, och Kongl. Maj:t för undvikande af kollision godkände en sådan åsigt, skulle åtskilliga olägenheter deraf blifva en följd. Att Högsta Domstolen hördes öfver kommunallag-förslag, kunde visserligen ej vara annat än nyttigt för förslagen, särdeles för den formella granskningen, men en annan fråga blefve, huruvida det vore lämpligt att upptaga denna Domstols tid med ärenden, som lågo alldeles utom dess egentliga verksamhet, och indraga Domstolen såsom sådan på ett af tummelfälten för dagens politiska strider. Genom att stadga för kommunallagarna samma behandling som för civila lagar, skulle för öfrigt Riksdagens initiativ i dessa frågor försvåras, och dock lämpa sig just kommunallagarna bäst för Riksdagens initiativ. Kongl. Maj:t kunde nemligen vid förslag till ändring af dessa lagar mången gång finna nödigt att höra meningheter och andra myndigheter än Högsta Domstolen, som möjligen derefter ej kunde hinna att afgifva sitt utlåtande så tidigt, att Kongl. Maj:t kunde utfärda en af Riksdagen äskad författning innan nästa riksmötes början, i hvilket fall hela förslaget skulle förfalla.

Skulle man åter vilja remittera dessa frågor till Lag-Utskottet på någon annan grund, än att de voro af civillags natur, skulle saken erhålla en vida mera omfattande betydelse. För min del anser jag dock att de falla utom Lag-Utskottets egentliga område och att till tillfälliga Utskott böra öfverlemnas alla frågor, hvilka icke efter en sträng tolkning af grundlagen kunna hänföras till de ständiga Utskottens bestämdt begränsade verksamhet, men det är möjligt, att jag blifvit föranledd till en alltför sträng tolkning af min tro på de tillfälliga Utskottens företräde i afseende å ärendenas beredning. Jag har nemligen föreställt mig, att dessa borde bättre handläggas, i fall de anförtröddes åt personer, som för hvarje särskild hufvudgrupp af frågor utsetts på grund af sin speciella sakkännedom deruti, hvarförutan endast genom detta sätt att bereda ärendena kan åstadkommas en successiv fördragning mellan Kamrarna, hvilken, enligt min tanke, medför en stor säkerhet mot

förhastade beslut. Detta sätt att gå till väga vid ärendenas handläggning är ock det, som gjort sig gällande inom andra länders representationer; och dess tillämpning på Svenska förhållanden är icke någon ny tanke i den nya Riksdags-ordningen, enär den återfinnes såväl i det af Kongl. Maj:t vid 1848 års riksdag framlagda representationsförslag, som äfven i det af reservanterna i samma riksdags Konstitutions-Utskott afgifna motförslag, med endast den skillnad att i det sednare äfven Lag-Utskottet uteslutits från de ständiga Utskotten. Deremot finner jag ganska naturligt, att de, som icke dela min åsigt om de tillfälliga Utskotten, skola önska att få de ständiga Utskottens verksamhet tolkad så extensivt, som med grundlagens bud kan förenas, och jag är till och med benägen medgifva, att den erfarenhet, vi vid denna riksdag hittills vunnit, talar mera för deras åsigt, än för min. Den mängd motioner, som äfven vid denna riksdag blifvit väckta, och den obenägenhet Kamrarne visat att genast undertrycka sådana, äfven om de ej synts vinna Kammarens sympatier, skola nemligen, derest man ej så mycket som möjligt anlitar de ständiga Utskotten, framkalla alltför många tillfälliga Utskott.

Bestämmer sig nu Kammaren för att motionerna angående ändring i kommunallagarne skola remitteras till ständigt Utskott, skulle jag visserligen helst hafva sett om Konstitutions-Utskottet dertill kunnat utses, enär dessa lagar utgöra en grundval för Riksdags-ordningen, samt andra konstitutionela stadgar, hvilka ej äro af grundlags natur, såsom Riks-akten, Ansvarighets-lagen för Statsrådets ledamöter, Konungaförsäkran och dylikt brukat handläggas af detta Utskott. Då emellertid, enligt hvad jag tror mig veta, Talmanskonferensen enhälligt ansett, att dessa frågor böra handläggas af Lag-Utskottet, och då de säkerligen skola der erhålla en nöjaktig utredning, vill jag ej motsätta mig nämnda auktoritet, utan har endast velat till protokollet anföra min åsigt i frågan.

Grefve Hamilton, Henning: Såvida Hans Excellens Herr Justitie-Statsministern i afseende å behandlingen af denna motion framställt en åsigt afvikande från den, som gjort sig gällande inom Talmanskonferensen, skulle jag icke hafva yttrat mig i denna fråga, ty Hans Excellens bör bäst känna grundlagens mening, men, då Hans Excellens synes afgöra frågan på samma sätt som Talmanskonferensen ansett lämpligast, anhåller jag att få redogöra för de skäl, hvarpå Talmanskonferensen grundat sin åsigt. Deruti att kommunallagarne icke äro civillagar lära vi alla kunna instämma; de innehålla nemligen icke någon af de egentliga karaktererna på sådana. Att hänföra dem under någon viss kategori af lagar är svårt och ej heller alldeles nödvändigt. Stadgandet att de skola stiftas af Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt, återfinnes i 57 § Regeringsformen, hvilken handlar om Svenska folkets beskattningssätt, och man skulle sålunda kunna betrakta dem såsom beskattningslagar, men det må nu vara härmed huru som helst; hufvudsaken är, att de icke betraktas såsom civillagar, hvilket icke heller blifver följderna deraf, att de behandlas af Lag-Utskottet. Då frågan förevar inom Talmanskonferensen, utgick man från den föreställning, att till tillfälliga Utskott egentligen icke hörde andra frågor

än sådana, som förr hänskjutits till Ekonomi-Utskottet eller önskningsmål, och derom att kommunallagarne icke äro af sådan beskaffenhet var man ense. Man hade då icke att välja emellan andra Utskott än Konstitutions-Utskottet och Lag-Utskottet. Det kan icke förnekas, att kommunallagarne för det närvarande hafva stor betydelse och att genom dem bestämmas rättigheter, som sedan hafva inflytande på representationens sammansättning. Men man ansåg alldeles omöjligt att föreslå en hänvisning till Konstitutions-Utskottet, emedan man då af konsekvensens äfven borde föreslå Bevillnings-förordningens behandling derstädes, enär dithörande frågor så till vida hafva inflytande på representationsrätten, som bevillningen har inverkan på valrätten till Andra Kammaren och valbarheten till båda Kamrarne. För att undvika en sådan konsekvens, måste man afstå från att hänvisa frågor angående kommunallagarne till Konstitutions-Utskottet; och man hade då endast Lag-Utskottet kvar att välja.

Grefve Sparre, Eric: Kammaren har redan, såvidt jag kunnat fatta, godkänt den grundsats, att det är ämnets natur och icke den omständighet, af hvilket Utskott en fråga behandlas, som bestämmer dess beskaffenhet efter grundlagen; och ehuru jag således i afseende å kommunallagarne skulle kunna hafva samma skäl som vid de redan behandlade frågorna att låta bero vid hvad Kammaren finner för godt att besluta, anser jag mig dock böra fästa uppmärksamheten på några särskilda omständigheter med kommunallagarne. Om något Utskott inom representationen bör tillsättas alldeles ovidrördt af den politiska opinionen för dagen, är det otvifvelaktigt Lag-Utskottet. Men, på sätt här nyss är nämnadt, ligger den egentliga stora stridsfrågan just i kommunallagarne, och vid sådant förhållande synes man böra vara varsam, innan man beslutar sig för att till Lag-Utskottet öfverlemnna denna stridsfråga. Som grundlagen i ifrågavarande hänseende är tvetydig, är det klart, att det beslut, som nu fattas, blir ett prejudikat, hvilket i framtiden kommer att följas. Det är denna omständighet, att Lag-Utskottet icke bör tilläggas någon politisk betydelse, som jag anser vara af största vikt, och jag får derföre yrka, att Talmannen behagade framställa proposition på remiss af frågor rörande ändringar i kommunallagarne till annat Utskott än Lag-Utskottet, helst till tillfälligt Utskott.

Herr Beckman: Jag tillstår, att grundlagen är tvetydig angående behandlingen af de föregående frågorna, och jag har derföre i afseende å dem ansett mig böra följa Lag-Utskottets mening, men deremot synes mig grundlagens bud angående de ifrågavarande ärendenas handläggning vara tydligt och klart; och jag anser det ligga stor vikt derpå, att man icke i någon måtto tillåter sig att handla mot grundlagens lydelse. Jag behöfver icke någon juridisk kunskap för att af 57 § Regeringsformen och 42 § Riksdags-ordningen klarligen inse, att civil-lagar och kommunallagar bilda tvänne särskilda grupper. Regeringsformen lemnar särskilda föreskrifter, huru civillagar skola stiftas, och i Riksdags-ordningen finnes tydligen uttaladt hvad som hörer till Lag-Utskottets handläggning, nemligen förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af allmän civil-, kriminal- och kyrkolag. Någon

subsumtion af kommunallagarne finnes der icke, men man skulle med skäl hafva väntat sig en sådan, om meningen varit, att desamma skulle tillhöra Lag-Utskottet. Deremot är af 87 § Riksdags-ordningen klart, att alla sådana frågor, som icke tillhöra ständigt Utskott, böra hänvisas till tillfälligt Utskott, och stadgandet härutinnan lemnar efter min uppfattning icke rum för någon tvekan. Förhållandet är helt annorlunda med sådana frågor, som innehålla ämnen af blandad beskaffenhet eller sådana, der man kan upptäcka någon anpart af civillag. Som jag icke kan instämma i ett yrkande, att frågor skola behandlas på annat sätt än grundlagen uttryckligen föreskrifver, anhåller jag att förevarande frågor om ändring i kommunallagarne måtte hänvisas till tillfälligt Utskott.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag har i likhet med den siste talaren icke deltagit i den föregående diskussionen, men anser mig böra yttra några ord om denna fråga. Då kommunallagarne först stiftades, handlades de af Ekonomi-Utskottet, men då de sedan förekommo i Stånden, uppstod fråga, huruvida detta Utskott ensamt bort behandla dem och om icke i dem ingick en betydlig del af representationens beskattningsrätt, om hvars överflyttande till kommunerna vore fråga. Det gjordes då en hemställan till Talmännen, åtminstone till Ridderskapet och Adels Talman, och det svar erhöles, att icke remissen till Utskottet, utan en frågas egen natur afgjorde dess beskaffenhet, och ärendet blef sedan handlagdt såsom rent ekonomiskt. Jag vill nu icke tala derom, men jag kan icke finna något annat högtidligare sätt för Kongl. Maj:t att med Riksdagen dela sin ensamt beslutande rätt i dessa frågor, än då han i sitt nådiga förslag till ny Riksdags-ordning intog ett stadgande derom, att kommunallagarne icke kunna förändras annorlunda än genom Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma beslut. Detta stadgande återfinnes i 57 § Regeringsformen, som handlar om Svenska folkets rätt att sig sjelf beskatta, och det står der med rätta, ty derigenom antydes, att det icke allenast var Kongl. Maj:t, som gjorde en eftergift, utan att äfven Riksdagen gjorde en sådan i sin ensam-beslutanderätt angående beskattningsfrågor. Hvad stadgar nu grundlagen om behandlingen af sådana frågor, till hvilkas afgörande Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma bifall erfordras? Jo! 89 § Regeringsformen säger, att de skola behandlas efter 87 § Regeringsformen, d. v. s. såsom civillag. För min del tycker jag, att såväl det historiska af ärendets behandling som dess egen natur tala för, att icke annat Utskott än Lag-Utskottet är berättigadt att handlägga frågor rörande kommunallagarne, och jag förenar mig därför med dem, som yrka, att förevarande frågor måtte återsändas till Lag-Utskottet.

Friherre af Ugglas: Det må vara att jag har en oriktig uppfattning om de tillfälliga Utskotten, då jag förenar mig med dem, som anse, att Lag-Utskottet ovilkorligen bör behandla dessa frågor, men, då lagstiftningsmagten i afseende å kommunallagarne blifvit delad emellan Kongl. Maj:t och Riksdagen, synes mig frågor rörande dem hafva erhållit den betydelse, att de böra lika med andra lagfrågor af ständigt Utskott behandlas. De ständiga Utskotten tillsättas af båda Kamrarne

och ärendena få der en annan mera mångsidig behandling än i tillfälligt Utskott, som endast tillsättes af den ena Kammaren; en motion, som till ett sådant Utskott remitteras, kan dessutom genast afgöras m. m. Af dessa skäl och dem, som af föregående talare blifvit anförda, tror jag det vara af största vikt, att, då Riksdagen i detta ämne första gången uttalar en åsigt, denna åsigt blir, att frågor om ändring i kommunallagarne tillhöra Lag-Utskottets handläggning.

Grefve Sparre, Eric: Den rangskillnad, som den siste värde talaren sökt etablera mellan olika Utskott, synes mig icke vara på sin plats. En ekonomisk lagstiftningsfråga kan vara af högsta vikt, och den omständighet att densamma behandlas af ett tillfälligt Utskott kan aldrig förringa dess betydelse, hvadan således kommunallagarnes stora vikt ej innebär något skäl att remittera frågor om ändring i desamma till ständiga Utskott. På sätt II. Exc. Herr Justitie-Statsministern anför, får man ingalunda antaga, att en fråga behandlas med mindre sakkunskap af ett tillfälligt Utskott. Tvärtom bör just motsatsen inträffa, ty då ett Utskott tillsättes för en enda fråga, är det klart att deri inväljas personer med särskild sakkänedom i ärendet, äfvensom att Utskottet derät kan egna hela sin tid. Hela detta sätt att gå till väga, i förening med den successiva föredragningen inom Kamrarne, måste utgöra en garanti för en vida noggrannare och grundligare pröfning af en fråga, än om densamma hänvisas till ett ständigt Utskott, hvilket, öfverhopadt af andra göromål, endast kan i förbigående egna sin uppmärksamhet derät. Det vore verkligen beklagligt om den viktiga folkundervisningsfrågan blefve mindre väl beredd, derföre att den öfverlemnats till ett tillfälligt Utskott, eller kanhända äfven detta ärende bör remitteras till Lag-Utskottet? Mitt viktigaste skäl mot kommunallagarnes handläggning af sistnämnda Utskott är dock det af mig förut anförda, eller nödvändigheten af att skilja detta Utskott från all inblandning i politiska strider.

Herr Hasselrot: Då jag reserverat mig mot förevarande betänkande, anser jag mig skyldig att med några ord redogöra för min åsigt i ämnet. I hufvudsaken är jag dock förekommen af Grefvarne Hamilton och Mörner och vill derföre inskränka mig till frågan om de tillfälliga Utskotten. Jag medger gerna, att en fråga kan blifva bättre utredd i ett sådant Utskott än i ett annat, enär ett tillfälligt Utskott dels består af ledamöter, invalda för deras speciela sakkänedom, dels eger bättre tid att bereda ärendet, men förhållandet gestaltar sig annorlunda, om man fäster sig vid det slutliga resultatet.

Friherre af Ugglas: Jag har ingalunda, såsom Grefve Sparre påstått, tillvitat de tillfälliga Utskotten mindre noggrannhet vid ärendenas handläggning än de ständiga, utan endast erinrat om de olika formerna för ärendenas beredning inom de särskilda slagen af Utskott. I sammanhang härmed tillåter jag mig fästa uppmärksamhet derpå, att om Kongl. Maj:t till Riksdagen aflåter en proposition om ändring i kommunallagarne, så skulle, derest den af Lag-Utskottet uttryckta åsigt gjorde sig gällande, en sådan viktig fråga handläggas af tvänne särskilda tillfälliga Utskott, som ej egde någon möjlighet att sammanträda

med hvarandra. Denna omständighet utgör för mig ett ytterligare skäl att yrka, det förevarande motion måtte till Lag-Utskottet återremitteras.

Herr vice Talmannen: Man har hittills alltid följt den regel, att alla frågor, som voro beroende på Konungs och Ständers gemensamma beslut, med undantag af de så kallade konstitutionela stadgarne, hänvisats till behandling af Lag-Utskottet, antingen ensamt eller i förening med något annat Utskott, och då den nya Riksdags-ordningen bibehållit oförändrad från den gamla den §, som bestämmer nämnda Utskotts befogenhet, torde det vara skäl att fortfarande följa den hittills gällande praxis, hvarigenom man erhåller en bestämd och konstant regel för dylika frågor handläggning. Jag instämmer således med de ledamöter, som yrkat förevarande motions återremitterande till Lag-Utskottet.

Grefve Sparre, Eric: Med anledning af Friherre af Ugglas' yttrande får jag erinra derom, att det förfaringssätt han klandrat såsom en svårighet, användes i alla andra representationer. Då Konungen aflåter en proposition pröfvas nemligen denna först af ena Kammaren och dess Utskott, innan den handlägges i den andra Kammaren.

Herr Holmberg: Då jag reserverat mig mot Lag-Utskottets ifrågavarande Betänkande, torde jag böra andraga de skäl, på hvilka jag stödjer denna reservation.

Uti sista momentet af 89 § Regeringsformen är uttryckligen stadgadt, att, om Konungen vill öfverlemna åt Riksdagen att med sig något afgöra, som Rikets allmänna styrelse rör, då skall dermed förfaras på det sätt, som angående lagfrågor är i 87 § 1 momentet stadgadt. Nu är ock förhållandet, att Kongl. Maj:t i 57 § Regeringsformen, sådan densamma uppå dess nådiga Proposition blifvit af dåvarande Rikens Ständer antagen, *en gång för alla* förklarar sig vilja öfverlemna åt Riksdagen att gemensamt med sig stifta de så kallade kommunallagarne, hvilka måste hänföras till den art af allmänna hushållningsärenden, som Rikets allmänna styrelse rör; och jag finner häraf otvunget följa, att fråga om ändring af kommunallagarne bör behandlas på sätt i 87 § 1 momentet stadgas.

Man har visserligen förmenat, att sista momentet i 89 § Regeringsformen vore tillämpligt endast då Kongl. Maj:t för Riksdagen gör nådig Proposition i *en viss enstaka fråga*, som Rikets allmänna styrelse rör; men grundlagarne böra tolkas efter orden; och med dem låter sig mer än väl förenas den mening, att detta moment jemväl afser det allmänna fall, att Konungen öfverlemnar åt Riksdagen rättighet att gemensamt med sig stifta lag i något Rikets allmänna styrelse rörande ämne. Det synes mig vara inkonsequent att 87 § 1 momentet, som fordrar en omständligare och grundligare behandling än eljest skulle ega rum, skulle tillämpas, om Kongl. Maj:t undantagsvis vill med Riksdagen afgöra en viss art af frågor, men deremot icke tillämpas, om detta undantagsförhållande öfvergår till regel. I följd häraf och i öfverensstämmelse med den åsigt, jag inom Lag-Utskottet uttalat, yrkar jag, att förevarande motion må varda till samma Utskott återremitterad.

Friherre af Ugglas: Jag tillåter mig erinra Grefve Sparre derom, att i de flesta utländska representationer Regeringens förslag först öfverlemnas till endast en Kammarare, hvarefter de, sedan denna Kammarare handlagt dem, hänskjutas till den andra Kammararens pröfning.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels att förevarande Utlåtande skulle läggas till handlingarne, med förklarande, att den deri omförmälda motionen borde af Lag-Utskottet behandlas, och dels att Kammararen skulle lägga Utlåtandet till handlingarne samt hänvisa motionen till ett tillfälligt Utskott; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förstberörda yrkande och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Vid ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 9, i anledning af Andra Kammararens remiss af motion, angående ändring i 9 § af Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse på landet; samt

N:o 10, i anledning af Första Kammararens remiss af motion, angående ändring uti och tillägg till Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse på landet;

lades dessa Utlåtanden till handlingarne och de deri omförmälda motioner förklarades böra af Lag-Utskottet behandlas.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 11, i anledning af Första Kammararens remiss af motion, angående ändring i 9 § af Kongl. Förordningen om landsting.

Herr von Geijer: Ehuru jag förutser att denna motion i likhet med de öfriga kommer att återlemnas till Lag-Utskottet, ber jag dock att få tillkännagifva, att enligt min åsigt densamma bör remitteras till tillfälligt Utskott. Jag fäster mig vid riksdagsmans rätt att väcka motion, och kan icke inse annat än att, derest motioner af beskaffenhet som denna hänvisas till ständigt Utskott, berörda rätt obehörigen inskränkes. Jag får särskildt nämna, att jag före riksdagens början tänkt uppskjuta med framställandet af den utaf mig väckta, nu af Lag-Utskottet återlemnade motion, till längre fram under riksdagen, men en erfaren riksdagsman fäste då min uppmärksamhet derå, att motionsrätten i sådant fall möjligen kunde betagas mig, emedan motionen kunde anses tillhöra ständigt Utskotts handläggning, och detta hans råd har nu visat sig vara välgrundadt.

Grefve Mörner, Carl Göran: Just den omständighet, som den siste värde talaren påpekat, synes mig utgöra ett ytterligare skäl att till Lag-Utskottet återskicka denna motion; ty hvart skulle det taga vägen, om vi

under hela riksdagen kunde vänta motioner angående ifrågavarande författningar, allt eftersom vinden blåser från något håll.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, lades Utlåtandet till handlingarne med förklarande, att den deri omförmälda motionen borde af Lag-Utskottet behandlas.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 4 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Lördagen den 16 Februari 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades tre protokolls-utdrag för sammanträdet å förmiddagen och protokollet för den 24 sistlidne Januari f. m. och e. m.

Sedan undertecknad uppläst ett af Andra Kammarens Sekreterare meddeladt intyg, att denna Kammare biträdt Första Kammarens beslut rörande Herr B. W. Hessles motion N:o 157, samt att val af ledamöter i det särskilda Utskott, som följaktligen komme att behandla denna motion, skulle företagas nästa Onsdag den 20 dennes; hemställde Herr Grefven och Talmannen, huruvida Första Kammaren behagade besluta att å nämnde dag välja sju ledamöter i samma Utskott; hvilket bifölls.

Herr Fröman uppläste en motion N:o 74, angående tryckningen af Kammarens protokoll.

Hänvisades till Riksdagens Kansli-deputerades behandling.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets Memorialer och Utlåtanden:
N:o 1, med den till innevarande riksdag af Fullmäktige i Riksgäldskontoret afgifna berättelse;
N:o 2, angående riksdagskostnadernas bestridande;

N:o 3, angående bestämmandet dels af resekostnadsersättning till ledamöterna uti Riksdagens Andra Kammare, dels af tiden och sättet för utbetalning af berörda ersättning samt riksdagsmannas-arfvodet;

N:o 4, i anledning af väckt fråga om ersättning till förre Riksdagsmannen P. Engman för resekostnad till och från Riksdagen samt om utbekommande af riksdagsmannas-arfvode;

N:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga remiss å Kongl. Kammar-kollegii berättelse om Sala silfververks ränteersättningsfond för redogörelse-året 1865;

N:o 6, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående afsöndring af jord från sergeantbostället Munkabo Anders Bussgården till plats för en folkskola;

N:o 7, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående Arrendatorn C. A. Molins befrielse från arrendet af Nyqvarns gamla bro;

N:o 8, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående upplåtande för all tid till Warola kyrka i Skaraborgs län af en kronotomt;

N:o 9, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående afskrifning ur räkenskaperna af de förre Lokomotivföraren G. A. Riex åldömda, af allmänna medel bestridda ersättningar m. m.; samt

N:o 10, i anledning dels af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, dels af enskild motionärs framställning ej mindre om ersättning till Arrendatorn P. O. Hultén för förlust genom en logebyggnads kullstörtande, än äfven om nedsättning af arrendet å det af honom arrenderade indragna chefsbohemmanet Gettnabo N:o 1;

äfvensom Banko-Utskottets Mem. N:o 3, angående sättet för behandling af frågan om bankovinstens användande.

Vid ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 12, i anledning af Andra Kammarens remiss af motion, angående ändring i 23 § af Kongl. Förordningen om kyrkostämma, kyrkoråd och skolråd;

N:o 13, i anledning af Första Kammarens remiss af motion, om ändring i Kongl. Stadgan om folkundervisningen i Riket den 10 Juni 1842, äfvensom i Kongl. Förordningen angående kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 Mars 1862; samt

N:o 14, i anledning af Andra Kammarens remiss af motion, angående förändring af 23 § 1 mom. i Kongl. Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd;

lades dessa Utlåtanden till handlingarne och de deri omförmälda motionerna förklarades böra af Lag-Utskottet behandlas.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 15, i anledning af Första Kammarens remiss af motion, angående förbud emot lotterier samt ansvar jemväl å tidningars utgivare för utbudande, medelst annonser, af lottsedlar.

Herr de Laval: Då jag i förevarande, från Lag-Utskottet till Kammaren återlemnade motion, med anledning af deri återopade, allmänt kända förhållanden, bland annat hemstälde om den förklaring, »att den i Kongl. Förordningen den 21 Mars 1844 stadgade ansvarspåföljd mot utbudande till salu af lottsedlar måtte blifva gällande, äfven då öfverträdelsen skedde genom allmänna tidningarne», hyste jag den öfvertygelse, att, derest det Utskott, som komme att yttra sig öfver motionen i öfriga delar, dervid tillika med allvar framhöll angelägenheten, att berörda förbud måtte erhålla full tillämpning och betydelse, samt icke såsom nu, då öfverträdelsen sker genom tidningarne, förblifva en död, kraftlös bokstaf, — ett sådant af Riksdagen godkändt förklarande skulle blifva tillfyllestgörande för att nödiga åtgärder skulle af den verkställande magten vidtagas till beredande af hörsamhet för ofvannämnda påbud. Enär nu emellertid Lag-Utskottet, som utan tvifvel bättre än jag är i tillfälle bedöma förhållandena, har annan åsigt om tillräckligheten af ett sådant moraliskt medel och anser förändring af Tryckfrihets-förordningen nödig för att hindra en i lag förbjuden handling att genom allmänna tidningarne utöfvas; — så vill jag för tillfället härmed frånträda min motion, i hvad den innefattar yrkande, att samma ansvarspåföljd hädanefter måtte blifva gällande för tidningarne, som för andra, hvilka till salu utbjuda lottsedlar.

Beträffande motionens öfriga delar; så, och churu jag icke begärt remiss särskildt till Lag-Utskottet, synes mig likväl uppenbart, att dessa frågor i motionen böra af nämnda Utskott behandlas. Frågan om förbud mot lotterier har visserligen tillföre varit af Ekonomi-Utskottet behandlad, men enär sådant Utskott nu mera icke finnes till, samt frågan afser ansvar för förbjudna företag, och aktielagen, öfver hvars rätta uppfattning tillika begäres förklaring, tillkommit på förslag af Lag-Utskottet, torde all anledning saknas att till annat, eller särskildt, eller tillfälligt Utskott hänskjuta behandlingen af motionen i dess nu qvarstående delar, heldst de äfven omfatta frågan om behörigheten af ett sätt att förvärfva fast egendom, hvilket i Sveriges lag hittills är okänt, och hvilken fråga ostridigt lärer vara af civillags natur.

Med stöd af mitt i motionen gjorda förbehåll, anhåller jag att få begagna detta tillfälle att aflemna några handlingar till närmare upplysning i ämnet. Dessa utvisa beskaffenheten af några klass- och andra lotterier, som i sednare tider blifvit tillättna och hvaraf ådagaläggas, att författningens bud, »att lotterier finge tillåtas endast för välgörande ändamål, eller för bortlottning af konstalster till Svenska konstidkares uppmuntran, nu mera blifvit frånträdt. Detta har blifvit modet hos de flera, som i dessa slags spel finna utväg till insamlande af penningar till åtskilliga ändamål, för hvilka den allmänna moralen och befolkningens bästa underordnas.

Att utländska lotterierna åter medföra stor skada genom lockelsen för den större allmänheten att på dem förspilla en ofta müdosamt förvärfvad och ännu oftare för de oundgängligaste behofven erforderlig penning, är sedan långt tillbaka af landets representation offentliggen erkänt och dagliga företeelser lemna oss en kraftig erinran derom, oberäknade de svek, som stundom med dem stå i samband. Utom många

föregående exempel i den vägen, hafva allmänna tidningarne de sednare dagarne haft att meddela, huruledes från ett af våra grannländer en namngifven firma, som äfven inom Sverige låtit kungöra försäljning af lottsedlar till naturligtvis särdeles vinstgifvande lotterier, i verkligheten icke alls funnis till, utan utgjorde en pseudonym, som, efter det den inhändigat de remitterade lotterimedlen, ej vidare stod att återfinna.

Flertalet af dem, som på ett eller annat sätt varit föremål för dylika konstgrepp, förtiger heldre sin förlust, än att öka förtreten genom andras åtlöje. Därföre omtalas ett vida mindre antal sådana tilldragelser, än som i verkligheten förekomma.

Enär emellertid gällande författning vid ansvar förbjuder att till salu utbjuda lottsedlar samt så väl Kongl. Maj:ts Regering, som folkrepresentationen måste vara måna om att uppehålla betydelsen af ett bestående lagbud, äfvensom att från svek och förluster, i följd af bedrägliga handlingar, bevara den mindre bemedlade och mindre upplysta befolkningen, har jag funnit giltig anledning att på detta ämne påkalla Riksdagens allvarliga uppmärksamhet.

Det mest storartade företag i denna väg, som någon inom vårt land sökt genomföra, är det i motionen antydda s. k. Stenby aktiebolag, eller såsom det, efter att af högsta domaremagten hafva blifvit förklaradt vara lotteri, eller ett i lag vid straffpåföljd förbjudet företag, vid återuppträdandet, på det administrativa området, benämnes »Stenby jord- och tegelbruks-aktiebolag». Planen för detta lotteri, samt utdrag af andra handlingar i det af domstolarne afdömda målet derom, äfvensom den, efter det domaremagten lagt hinder mot fortgången af det förra aktiebolagsföretaget, nyligen till Civil-departementet ingifna ansökning att på grund af Aktielagen den 6 Oktober 1848 erhålla fastställelse å bolagsordning för den sednare aktiefirman, anhåller jag att härmed få inlemna. De skola utan tvifvel tjena till upplysning om behovet af lagstiftande magtens mellankomst för den stora allmänhetens beskyddande mot den vaknade lusten att genom spel i stor skala åtkomma dess tillgångar.

Dessa handlingar utvisa, att så väl det förra af högsta domaremagten med ansvar belagda aktieföretaget, som det sednare, på Kongl. Maj:ts pröfning ännu beroende, hvila på enahanda grund och beräkning, med några mindre variationer. För att realisera Stenby egendom, eller såsom det i bolagsordningen vackrare uttryckes, för att uppdrifva tegelbruket och jordbruket å denna egendom, bildas bolaget å 60,000 aktier å 15 R:dr hwardera, eller med ett sammanlagdt kapital af Niohundra Tusen R:dr. Uti första förslaget utsades öppet att lottdragning skulle bestämma vinst och förlust och att den stora vinsten, Stenby egendom, skulle tillfalla den, som vid sista dragningen innehade den sist kvarvarande aktien, såsom dåvarande ende representanten af bolaget; hvar emot i sednare förslaget, hvarå Kongl. sanktion sökes, mera beslöjadt omförmåles huru i afseende å vinsternas bestämmande skall tillgå. — »§ 4» innehåller: »Hvarje innehafvare af aktie är skyldig att emot erhållande af aktiens inbetalda belopp, 15 R:dr R:mt, för densamma taga lösen och derigenom ur bolaget utgå. Hvarje år under bolagstiden skola minst 1,000 aktier inlösas och bolagsmännens antal sålunda förminsкас.

Angående

Angående ordningen för denna inlösen och huruledes bolagets vinst må emellan aktiehafvarne fördelas, eger ordinarie bolagsstämma att afgöra».

Här säges visserligen icke att genom lottdragning skall utrönas hvilka 1,000 bland alla lotterna årligen skola inlösas; men, om man ej vill antaga, att bolagsstämman skall bestämma, hvilka bland delegarne skola utgå utan vinst och hvilken person den stora vinsten, eller Stenby egendom, slutligen skall tillfalla, — hvilket icke är rimligt, — lärer ingen annan utväg återstå, än att detta skall genom lottdragning utrönas och bestämmas.

Närmare belysning af detta företags beskaffenhet är att inhemta utur åklagarens besvär i förenämnda lotterimål samt af Hofrättens och Kongl. Maj:ts deri meddelade utslag, hvilka jag derföre ber att i transsumt få aflemna.

Att med Rikets Ständers beslut vid 1844 och 1848 årens Riksdagar, angående förslag till Aktielag, icke afsågs att befordra och möjliggöra lotterier, eller sådana företag, som, med förespeglning om möjligheten af någon större vinst för en eller några få, afse att åtkomma den stora lätt förledda mängdens sparpennningar, ådagalägges uppenbarligen af den tidens riksdagsförhandlingar. Ändamålet var »befordrandet af viktigare ändamål, såsom kanalers öppnande med flera storartade företag, som öfverstege några några få enskildes förmåga.» Man ville dermed befordra det »allmänt nyttiga» och till förekommande af missbruk föreskrefs »att dessa bolag ej må bildas utan att Konungen sådant tillåter och att de i allt öfrigt böra grundas på sådana regler, som Konungen finner godt stadga och fastställa».

Enär ändamålet med Stenby aktiebolag är genom förhandlingarne i det afdömda målet till fullo uppdagadt, och då en af högsta domaremagten såsom lagstridig förklarad handling ej kan bli laglig derigenom att benämningen i någon mån förändras, eller att verkliga afsigten, äfvensom sättet för vinsternas bestämmande i bolagsordningen förtiges, eller med obestämda uttryck beslöjas, eller dermed att äfven den mest sväfvande bestämmelse i afseende derpå från bolagsordningen uteslutes — så skulle, i händelse nådig sanktion åt bolaget meddelades, här, likasom i andra fall, kunna inträffa att, efter det lottdragning en gång försiggått, domaremagten förklarade företaget utgöra lotteri och således vara lagstridigt, oaktadt den Kongl. sanktionen på bolagsordningen, som ej omtalar lottdragning.

Vunne emellertid detta storartade spel- eller lotteri-försök, med stöd af Kongl. Maj:ts sanktion, framgång, så komme vägen att öppnas för de mest utsväfvande företag i denna väg. I afseende å den nämnda egendomen Stenby äro väl lotterna bestämda blott till 60,000 stycken, men det skulle endast erfordras att en ringa del bland de många, hvilkas enda räddning är att till högt — om ock i jämförelse med det å Stenby satte, lågt pris — få afyttra sina fastigheter, för att hela landet skulle öfversvämmas af dessa lotter, aktier eller lottsedlar, samt öfverallt i landet uppträda dylika spelande aktiebolag och mängden af deras lottsedlar, öfverstigande den arbetsföra befolkningens antal, inom kort uppsluka allt rörligt kapital i landet. Detta må förekomma dem likgiltigt, som för eller i dessa företag äro mera eller mindre intresserade,

men saken är af större vikt, än den ytlige betraktaren torde inse. Såsom representant för en landsbygd, der Svensk redbarhet från ålder varit hemmastadd, finner jag mig uppmånad att i Svenska folkets namn anhålla att Riksdagen måtte egna denna fråga all den uppmärksamhet och all den kraftiga åtgärd, som må vara af nöden för att i tid förekomma att icke en större del af befolkningen må skänkas till pris åt dem, som i sin nödställda belägenhet, utan att betänka det allmännas väl och anspråk på redbarhet och rättrådighet, gripa till i hvilket medel som helst, för att söka räddning i sin hopplösa belägenhet.

Sedan Herr Grefven och Talmannen hemställt, huruvida Kammarren bifölle Herr de Laval's nu gjorda begäran att få återtaga den del af motionen, som rörde ansvar å tidningsutgivare för utbudande af lottsedlar, medelst annonser, samt dertill svarats ja; förklarades öfverläggningen slutad och framställdes proposition derå, att det förevarande Utlåtandet skulle läggas till handlingarne med förklarande, att den återstående delen af motionen borde af Lag-Utskottet behandlas.

Ropades ja.

Vid ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 16, i anledning af Första Kammarrens remiss af motion, angående ändring i 12 kap. 9 § Skiftes-stadgan;

N:o 18, i anledning af Andra Kammarrens remiss af motion, angående ändring i 12 kap. 17 § Skiftes-stadgan; och

N:o 19, i anledning af Andra Kammarrens remiss af motion, angående förändring af 9 § 3 momentet i Kongl. Förordningen den 6 Augusti 1864 rörande jordafsöndring;

lades dessa Utlåtanden till handlingarne och de deri omförmälda motioner förklarades böra af Lag-Utskottet behandlas.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 20, i anledning af Andra Kammarrens remiss af motion, angående ändring i Kongl. Förordningen om prestval den 1 April 1843.

Grefve Sparre, Eric: Om äfven frågor rörande förändringar i gällande Kommunal-lagar af skäl, som i förmiddagens plenum anfördes, böra tillhöra Lag-Utskottets behandling, får jag likväl hemställa, om detta skall vara förhållandet med Kongl. Förordningen om prestval. För min del finner jag icke, att det ena följer af det andra och jag fruktar, att om alla frågor om förändringar af gällande föreskrifter rörande ämnen af samma beskaffenhet som det nu förevarande, skulle öfverlemnas till Lag-Utskottet, detta Utskott icke skulle medhinna att egna tillräcklig noggrannhet och omtanke åt pröfningen af de förslag, som kunna föreläggas Utskottet till behandling i andra vida viktigare delar af lagstiftningen. Jag vill likväl icke framställa något yrkande i denna fråga, utan underkastar mig det beslut Kammarren fattar.

Grefve Hamilton, Henning: Med den siste talaren får jag instämma deri, att de skäl, som föranledt Kammarerna att till Lag-Utskottet återlemna åtskilliga af de motioner Utskottet icke ansett sig böra upptaga till behandling, icke äro tillämpliga i afseende å det förslag till förändringar i föreskrifterna om prestval, hvilket utgör föremål för det nu förevarande Utlåtandet, och jag hemställer derföre, att Kammarerna måtte lägga Utlåtandet till handlingarne, med förklarande att motionen bör af tillfälligt Utskott behandlas.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, lades Utlåtandet till handlingarne med förklarande, att den deri omförmälda motionen ansågs tillhöra tillfälligt Utskotts behandling.

Vid ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 21, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, om ändring af 29 § i Kongl. Förordningen om prestval den 1 April 1843, lades Utlåtandet till handlingarne och den deri omförmälda motionen förklarades vara af sådan beskaffenhet, att den borde af tillfälligt Utskott behandlas.

Vid ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 24, i anledning af Första Kammarernas remiss af motion, angående tillägg till Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse i stad;

N:o 25, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, angående ändring af hvad gällande kommunalförfattningar stadga i afseende på utöfvande af rösträtt;

N:o 26, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, angående tillägg till Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse på landet;

N:o 27, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, angående förändring af den i gällande kommunallagar stadgade rösträtt;

N:o 28, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, angående tillägg till Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse på landet;

N:o 29, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, angående upphäfvande af 60 § i Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 Mars 1862; samt

N:o 30, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, angående ändring i gällande Kongl. Förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad;

lades dessa Utlåtanden till handlingarne och de deri omförmälda motioner förklarades böra af Lag-Utskottet behandlas.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 9 och 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 31, i anledning af Andra Kammarernas remiss af motion, angående rättighet för snöploglag att vintertiden nedtaga vissa hägnader.

Friherre Sprengtporten: Vid det föredragna utlåtandet finnes icke någon reservation, men det kan väl icke nekas, att det föreslagna lagstadgandet skulle göra ett högst betydligt ingrepp i den enskildes rätt och jag föreställer mig därför att motionen bör återlemnas för att behandlas af Lag-Utskottet.

Grefve Sparre, Eric: Om något ämne hör till den ekonomiska lagstiftningen, är det väl underhållet af de allmänna vägarne. Den ifrågavarande motionen afser endast att göra det möjligt att vintertiden hålla vägarne öppna äfven der hägnad är uppförd på båda sidor om vägen, och att för sådant ändamål få nedtaga hägnaden mot skyldighet, att den på våren åter uppföres af den väghållningsskyldige. Det är alltså endast fråga om en ekonomisk åtgärd och det förekommer mig således fullt lämpligt, att Lag-Utskottet återlemnar motionen och att den vidare behandlas af tillfälligt Utskott.

Friherre Sprengtporten: Uti motionen nämnes ingalunda, att snöploglaget skulle hafva åliggande att på våren åter försätta hägnaden i sitt förra skick, utan den synes fastmera afse rättighet för den, som vintertiden bör underhålla väg, att utan ersättning till jordegaren få nedrifva hägnad, som finnes uppförd på mindre afstånd än 40 fot från vägen.

Då det föreslagna stadgandet således skulle göra ett ingrepp i den enskildes rätt, tror jag att det faller inom civillagens område, och det är därför som jag påyrkar, att motionen måtte till Lag-Utskottet återlemnas.

Grefve Hamilton, Henning: I öfverensstämmelse med hvad den siste talaren yttrat, har inom Talmanskonferensen den mening gjort sig gällande att ifrågavarande motion bör till Lag-Utskottet återlemnas.

Hade meningen med det föreslagna stadgandet blott varit att väghållningsskyldig finge rättighet att vintertiden nedtaga hägnad på ömse sidor om väg emot skyldighet att på våren åter uppföra densamma på egen bekostnad, så hade icke mycket varit att invända deremot. Men om meningen, såsom det vill tyckas, är att jordegaren sjelf hvarje vår skall ånyo uppsätta nedtagen stängsel invid väg, så tyckes ett dylikt stadgande ingripa alltför mycket i den enskildes rätt för att uteslutande tillhöra den ekonomiska lagstiftningen. Jag anhåller därför att Kamraren måtte förklara, att motionen tillhör Lag-Utskottets behandling.

Herr vice Talmannen: Äfven om motionen endast föreslog att hägnad finge af väghållningsskyldig borttagas emot skyldighet att på våren åter uppföra densamma, så innebure likväl en dylik åtgärd ett slags expropriation af egendom. En dylik expropriation kan vara billig och äfven nyttig, men jag tror ej, att frågan derom kan beredas af något annat Utskott än Lag-Utskottet, och jag instämmer därför i yrkandet att motionen må dit återlemnas.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden, dels att

Utlåtandet skulle läggas till handlingarne med förklarande att den deri omförmälda motionen borde af Lag-Utskottet behandlas, och dels att Kammaren skulle lägga Utlåtandet till handlingarne och förklara, att motionen ansågs tillhöra Tillfälligt Utskotts handläggning; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förstberörda yrkande och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 9 och 13 dennes bordlagda utlåtande N:o 6, rörande väckt förslag om underdånig hemställning angående bestämda föreskrifter i vissa punkter af Kongl. Stadgan om folkundervisningen i Riket.

Herr Hasselrot: Redan då jag af våra nuvarande former fann mig föranlåten dela min motion i 3:ne delar, hvilka remitterades till olika Utskott, ansåg jag att mitt förslag hade föga hopp om framgång, enär det utgjorde ett sammanhängande helt, som icke utan skada kunde sönderstyckas, och det icke kunde sättas i verket utan tillskott från det allmännas sida utöfver hvad som nu för folkskolorna betalas af det redan förut hårdt beskattade folket. Det syntes mig derföre, då frågan om anslag till folkskolorna remitterades till Stats-Utskottet, som om det tillfälliga Utskottet, till hvilket nu förevarande del af motionen remitterades, bort invänta Stats-Utskottets yttrande om anslagsfrågan, så vida Utskottet för öfrigt ansåg sig kunna godkänna hufvudgrunderna för mitt förslag, hvilka äro att inom hvarje skoldistrikt bör finnas minst en fast folkskola och derutöfver så många småskolor, som af behovet påkallades, samt att ett bestämdt kunskapsmått bör utgöra vilkor för inträde i den fasta skolan.

En hvar, som känner folkskoleväsendet — och jag vågar påstå att jag icke är alldeles obekant dermed — har icke kunnat undgå att inse, att, om man verkligen vill uppnå det mål, som med folkskolan afses, bibringandet af bildning åt folket, sådant icke kan ske, utan att i hvarje folkskole-distrikt finnes åtminstone en fast skola, emedan det visat sig, att de flyttbara skolorna ingalunda uppfylla de anspråk, som man numera har på folkskolan, enär det ofta inträffar att, när läraren, efter det han en tid vistats inom en annan del af socknen, återkommer till en by, lärjungarne glömt hvad de fått lära, då skolan sist var på stället. Lika nödigt anser jag det vara, att jemte den fasta skolan inrättas särskilda småskolor, enär det är gifvet att, om en del af lärjungarne skall i den fasta skolan bibringas de första grunderna af stafning och innanläsning, sådant komme, då man numera frångått vixelundervisningen, att upptaga så mycket af lärarens tid, att föga eller ingen återstod för de läroämnen, som egentligen borde i folkskolan inhemtas.

Detta ansåg jag så klart, att jag trodde all bevisning öfverflödigt. Utskottet har likväl svarat, att hvad jag afsett vore redan förekrifvet genom folkskole-stadgan och att vidare stadganden icke behöfdes. Jag vill häremot upplysa, att i folkskole-stadgan endast föreskrifves att, så vidt möjligt är, en fast skola bör finnas inom hvarje distrikt, men att

obligatoriska stadganden i detta fall icke finnas. Man har sagt att endast 25 år förflutit, sedan folkskolorna inrättades, och att det därför vore för tidigt att obligatoriskt föreskrifva att fasta skolor skola öfverallt inrättas; jag tror likväl, att det steg, som togs, då folkskolorna inrättades, var vida större än det af mig nu föreslagna. Då mitt förslag i denna del emellertid beror på det anslag, som kan beviljas, och jag hört, att Stats-Utskottet i går förehåft denna fråga och beslutat hos Kongl. Maj:t begära utredning om sättet för skyddsafgiftens användande samt dess belopp, så vill jag icke yrka på återremiss af Utskottets betänkande i denna del, utan låter mitt förslag i denna del för närvarande falla, så mycket heldre, som frågan är föremål för behandling af ett tillfälligt Utskott inom Andra Kammarerna.

Om jag haft skäl att vara missbelåten med det svar Utskottet gifvit på de tvänne första punkterna i mitt förslag, så har jag det i än högre grad i afseende å den tredje, hvori jag föreslagit, att alla gossar i den fasta skolan skulle öfvas i gymnastik, exercis, vapenföring, vändningar, rörelser och marscher. Utskottet har nemligen afstyrkt detta på den grund, att Utskottet hade sig bekant, att Gymnastiska Centralinstitutet utarbetat utförligt program till ledning för undervisningens meddelande och öfningarnes bedrifvande, äfvensom att åtgärder blifvit vidtagna för spridande af detta program till folkskolestyrelserna i Riket. Detta är godt och väl; men med cirkuläret läres föga utträttas, så länge ej finnes obligatorisk föreskrift derom, att i hvarje fast skola gymnastik och exercis skola öfvas. Jag anser det uppenbart, att i ett land, der man vill fota försvaret på allmän folkbeväpning, man bör begynna redan i skolan att öfva gossen i vapenföring och exercis. Jag har vidare ansett det uppenbart, att, utan afseende på behofvet af militärisk utveckling, gymnastik borde ingå såsom ett läroämne i folkskolan, emedan jag trodde, att det numera icke skulle finnas någon, som ville bestrida sanningen deraf, att, om undervisningen skall uppfylla sitt ändamål, det är nödvändigt att kroppen icke försummas, under det själskrafterna öfvas, utan att i jembredd med studierna måste gå gymnastik och kroppsliga öfningar, lämpliga att stärka och utveckla ungdomens fysiska krafter. Jag vet väl, att ett cirkulär är utfärdadt angående införande af gymnastik i skolorna, men det är icke tillfyllestgörande. Jag kan utan öfverdrift påstå, att af 12 folkskolor gymnastiska öfningar företagas endast i tre, och någon förändring i detta förhållande torde man icke kunna vänta, om icke i lag stadgas, att gymnastik skall i hvarje skola öfvas, enär för närvarande många omständigheter finnas, som hindra dess allmännare utbredning. Exempelvis må nämnas en icke ovanlig afvoghet hos presterskapet och någongång äfven hos barnens föräldrar emot detta läroämne, såsom onyttigt och borttagande tiden för andra undervisningsämnen, samt vida oftare den omständigheten, att en del folkskolor förestås af kvinnor och icke af män. Om det sednare är förhållandet, kan det likväl sägas vara kommunens skyldighet att anskaffa lämplig gymnastiklärare. I min hemort förklarade en folkskolelärare, att han icke ville undervisa i gymnastik, emedan han icke kunde det, och man har der afhjelpat denna svårighet genom att antaga en särskild person till gymnastiklärare.

Lika otillfredsställande har Utskottet besvarat min framställning att i folkskolan borde meddelas undervisning i trädgårdsodling och att planteringsland borde finnas vid hvarje fast skola. Lika litet som vid den föregående punkten i förslaget trodde jag, att någon utförlig motivering erfordrades för att visa nyttan och behöfligheten af de stadganden, jag i denna punkt föreslagit. Enhvar, som reser genom landet, känner huru sinnet lifvas vid åsynen af en fruktbar bygd med vackra byar, omgifna af trädgårdar och lummiga lundar, då man å andra sidan icke kan undgå att känna sig beklämd vid åsynen af Westergötlands ödsliga svältor; och hvar och en, som känner hvilket förädlande inflytande bildningen har på sedligheten, samt i huru hög grad det sköna inverkar bildande på människosinnet, kan ej undgå att finna huru nyttigt det vore om allmogen öfvades i trädgårdsskötsel. Detta kan likväl icke ske utan i folkskolan, och jag har för detta ändamål föreslagit att vid hvarje fast skola skulle finnas planteringsland, tjenligt till trädgårdsodling. Häremot har man invänt, att det icke låter sig göra, emedan uti en betydlig del af vårt fosterland all trädgårdsodling vore till följd af klimatiska förhållanden omöjlig. Detta skulle vara i Norrland, men äfven der vexe, om icke fruktträd, åtminstone andra träd och blommor. Det stadgande i denna syftning, som för närvarande finnes i folkskoleförfattningen, innebär blott att, »så vidt sig göra låter» planteringsland bör finnas vid hvarje skola; detta är icke tillfyllestgörande, emedan föreskriften, för att vara fullt verksam, måste vara obligatorisk, och jag hemställer om det någorstädes inom vårt land vore omöjligt, att vid hvarje skola till planteringsland upplåta ett kappland jord. Jag tror ej, att någorstädes inom vårt fädernesland finnes en trakt, der icke landtmannen kan försköna sin bostad med en täppa, planterad med träd och blommor.

På grund af hvad jag nu anført, får jag värdsamt yrka, att 3:dje och 5:te punkterna af mitt förslag måtte blifva till Utskottet återremitterade, på det Utskottet må komma i tillfälle afgifva förslag i ämnet, och icke gå i förväg det tillfälliga Utskott inom Andra Kammaren, som har under sin behandling ett förslag i samma ämne.

Grefve Wachtmeister, Axel Knut: Då den person, som inom Utskottet varit föredragande af den i förevarande betänkande omförmälda motion, med Kammarens tillstånd är frånvarande, anser jag mig, såsom ordförande i Utskottet, pligtig att till besvarande upptaga de anmärkningar, motionären riktat mot betänkandet. Lika med motionären har Utskottet ansett de af honom föreslagna åtgärderna vara af stor vikt. Men af skäl, som i betänkandet äro anförda och hvilka synes mig vara så fullständigt utvecklade, att föga torde vara att tillägga, har Utskottet ansett sig icke kunna för närvarande tillstyrka bifall till motionärens förslag. I de södra delarne af vårt land har folkskoleväsendet utvecklat sig vida utöfver hvad gällande författningar påbjuda; men naturligt är ock, att i andra delar af landet dess geografiska belägenhet hindrat en dylik utveckling; och det må gerna medgifvas, att der återstår ännu mycket att göra i afseende på folkskolorna. Likväl och i betraktande deraf, att folkskolan hos oss ännu är en jämförelsevis ny institution, tror jag det vara nödvändigt att man i fråga om den går

varsamt till väga. Jag fruktar nemligen att, om man icke sålunda behandlar frågan, hos folket kan komma att alstras en obenägenhet mot denna för vårt samhälles bestånd viktiga angelägenhet, hvilken kan för-
anleda ett tillbakagående i stället för ett framåtskridande. Jag yrkar
derför, att Utskottets betänkande må bifallas.

Friherre Sprengtporten: Folkbildningen är ett ämne, som ej kan annat än med värma omfattas af hvar och en. Detta hindrar dock icke, utan snarare påkallar en noggrann granskning af de lagar för ordnandet af skolväsendet, som föreslås eller redan äro för handen.

Enligt 1842 års folkskolestadga var det hufvudsakligen monitor-systemet, som med värma omfattades. Ingen fick blifva lärare vid en folkskola, som icke var hemmastadd med denna läromethod. Jag känner icke anledningen, hvarför man på sednare tider frångått densamma, om det var därför att de barn, som blifvit undervisade efter vaxelundervisningsmethod icke erhållit den bildning eller gjort de framsteg, som man väntat, eller om de nya begreppen föranledts af en filosofisk åsigt af frågan. Nog af, man har öfvergifvit berörda method, som i så hög grad mångdubblade lärarens förmåga, att undervisa ett större antal lärjungar, ty om ock 1864 års författning icke uttryckligen påbjuder, att *läraren* omedelbart skall meddela undervisningen, är det dock uppenbart att man vill allmänt i folkskolorna införa en utpreglad pedagogik. Följden häraf har emellertid blifvit behövet af ett obegränsadt antal småskolor, oberäknadt den egentliga folkskolan, hvilket, i förening dermed, att den första barnundervisningen i hemmet numera icke är lika uppmärksammas eller anses lika tillfyllestgörande för barnets antagande i folkskolan, som förr, lägger stora hinder i vägen för skollagens tillämpning i de mera glest befolkade trakterna i medlersta och framför allt i norra delen af Riket. — Det är sålunda en sanning, att säga, att folkskoleväsendet har icke blott en politisk, moralisk och filantropisk sida, utan att dess utveckling väsentligen beror af geografiska och statistiska förhållanden, som icke kunna undanrödjas så fullkomligt, som man önskade. Jag anser därför, att Utskottet haft full befogenhet att utlåta sig, såsom skett, hvarför jag ock tillstyrker bifall till dess betänkande.

För öfrigt om man verkligen vill påskynda folkskolans utveckling i hvad som är möjligt, borde man börja med att göra en förändring i de grunder, som äro bestämda för statsbidrags meddelande åt kommunerna till skolornas upphjelpande. Nu utgå dessa bidrag i proportionerligt förhållande till de anslag, som kommunerna sjelfva lemnat eller förbundit sig lemna; men denna grund är icke tillfredsställande. Ty följderna blir, att den obemedlade kommunen, d. v. s. den som behöfver mest understöd, får minsta hjälpen, så framåt kommunen icke kan styrka sin fattigdom; men detta är ofta svårt, då sjelfva begreppet är lika obestämdt, som bekännelsen i sig sjelf är förödmjukande. Statsbidragen till kommunerna böra därför lemnas i ett förhållande, som uppstår, då man jemför deras taxeringsvärden med beloppet af de bestyrkta utgifter, kommunen i ett för allt vidkänts, eller förbundit sig till att vidkännas, för fullkommandet af sitt skolväsende.

Herr Ekman, Gustaf: Till en början får jag förklara, att jag icke kan medgifva, att jag mindre än motionären nitälskar för folkskolans utveckling. Jag anser lika med honom, att folkskolan utgör grundvalen för landets förkofran i politiskt och sedligt hänseende. Jag skulle därför vilja gå bröstganges till väga, om verkligen derigenom folkskoleväsendets utveckling kunde befordras. Men jag hemställer till en hvars bedömande om, hvad motionären föreslagit, låter sig verkställa. Dels hafva vi icke tillgång på så många lärare, som skulle erfordras, derest motionärens förslag antoges, och dels äro de befintliga lärarne icke nog skicklige för att, på sätt motionären ifrågasatt, kunna undervisa i gymnastik och trädgårdsskötsel. Det är väl möjligt att förhållandet i sistberörda hänseende kan blifva bättre, när de nyorganiserade seminarierna hunnit bilda nya folkskolelärare. Men det dröjer, innan så många nya folkskolelärare hunnit bildas, att man kan i landet börja mera allmänt undervisa i de ämnen, som motionären ifrågasatt. Seminarierna utsända nemligen årligen omkring lärare; men antalet af sådane i hela landet uppgår för närvarande till nära . Dessutom behöfs det icke ringa penningar för att kunna genomföra motionärens förslag. Och det duger ej, förrän enskilde och kommunerna börjat visa större beredvillighet än hittills att underkasta sig uppoffringar för folkskolorna, att representationen alltjemt pålägger *nya* skatter för folkskoleväsendets befrämjande. Utskottet har velat gå praktiskt till väga och har därför ej kunnat komma till annat slut än hvad betänkandet innehåller. Man vore nästan frestad att tro, det motionären icke har kännedom om, huru det tillgår i våra folkskolor. Då det nemligen är ett af erfarenheten bekräftadt faktum, att på ganska många ställen icke ens bestämmelserna i 1842 års folkskolestadga tillämpas, synes det väl ej vara mycken anledning att hoppas, det motionärens förslag, om det antoges, skulle kunna bringas till verkställighet. För öfrigt får jag erinra derom, att redan nämnda års folkskolestadga innehåller obligatoriska stadganden i den syftning, motionären föreslagit, ehuru dessa stadganden till ordalagen äro något sväfvande; men jag finner icke, att motionärens äro mera bestämda.

Slutligen får jag fästa uppmärksamheten derpå, att hvad särskildt angår yrkandet, att alla barn i den fasta skolan måtte lemnas undervisning i trädgårdsodling samt träds upptagande, plantering, vård och förädling, detta svårligen torde kunna godkännas, enär på många ställen i vårt land icke finnes tillfälle att lemna folkskolan jord att derå verkställa trädgårdsodling.

På grund af hvad jag sålunda anført, får jag yrka bifall till Utskottets betänkande.

Herr Berlin: Vid yrkandet om bifall till Utskottets hemställan kunde jag visserligen inskränka mig till att åberopa endast de af Utskottet anförda skäl; jag anhåller likväl att dertill få göra några tillägg, särskildt med afseende på undervisningen i gymnastik i folkskolorna.

Ehuru jag icke kan instämma i motionärens åsigt om gymnastikens vigt för folkskolebarnens helsa, enär dessa i alla fall icke torde sakna tillräcklig rörelse i friska luften, delar jag likväl fullkomligt hans åsigt såväl om dess betydelse såsom undervisningsmedel, som, särskildt hvad

krigsgymnastiken angår, om dess stora vikt för utbildandet af landets försvar. Om jag det oaktadt anser obligatoriska stadganden rörande gymnastisk undervisning vid folkskolorna ännu icke vara ändamålsenliga, kommer detta deraf, att jag finner dem omöjliga att för det närvarande efterlefva. Ty om man också icke tager i betraktande många menighetens obenägenhet, hvilken svårligen af en lag kan öfvervinnas, framstår dock såsom obevekliga hinder att många folkskolelärare sjelfve icke åtnjutit undervisning i gymnastik, att andra valt sitt yrke till följd af kroppsliga bräckligheter, som gjorde dem obehväma till annan sysselsättning, men äfven till undervisare i gymnastik, samt ändligen att de qvinnor, hvilka äro lärare i folkskolorna, väl svårligen kunna undervisa i marscher, gevärsexercis och vapenföring. Visserligen har under diskussionen det förslag blifvit framställt att i dylika fall anlita biträde af någon i socknen befintlig soldat; men äfven om denne sjelf skulle hafva erhållit någon gymnastisk bildning, hvilket långt ifrån alltid är fallet, bör ihågkommas att uti åtskilliga provinser icke en enda soldat finnes och att således icke ens denna utväg öfverallt kan anlitas.

De stadganden rörande undervisningen i gymnastik vid folkskolorna, som finnas uti Kongl. Cirkuläret den 9 Januari 1863, äro emellertid allvarsamma nog, och ej mindre bestända de i det nya reglementet för folkskollärare-seminarierna meddelade föreskrifter angående lärarnes undervisning i gymnastik. De synas mig innehålla allt, som kan vara lämpligt att stadga, intilldess alla folkskolelärare hunnit blifva sjelfva tillräckligt undervisade och gymnastikens nytta allmänna insedd. Dock skulle den viktiga sakens framgång kunna betydligt befordras, i fall en i Riksdagens Andra Kammar väckt motion om anställande af en särskild inspektör för gymnastik i skolorna hos Riksdagen vunnit befrågande.

För öfrigt, om gymnastik skall blifva obligatorisk för barnen i folkskolorna, torde med skäl kunna ifrågasättas, om icke stadgandet derom borde meddelas i sammanhang med ordnandet af landets försvar och i sådant fall utsträckas äfven till ynglingar, som redan lemnat skolan.

Herr Hasselrot: Man har sagt att hvad jag föreslagit derom, att barnen i folkskolorna borde undervisas i gymnastik och trädgårdsskötsel, för närvarande skulle vara omöjligt att verkställa. Hvad nu angår det förstnämnda slaget af undervisning, medger jag, att i gällande författningar finnas föreskrifter i den syftning jag föreslagit; men då tillika ibland de minimikunskaper en folkskolelärare bör hafva, icke finnes upptagen skicklighet i att undervisa i gymnastik, har stadgandet, att folkskoleläraren borde besitta äfven dylik skicklighet, ej ansetts obligatoriskt, hvaraf ock följden blifvit, att en sådan skicklighet icke heller inhemtats samt att berörda undervisning till stor del försummats. Huruvida åter det skulle vara omöjligt för närvarande att påbjuda, det folkskolelärare böra undervisa barnen i gymnastik, derom vill jag nu icke vidlyftigt orda. Jag tror dock icke att detta är förhållandet, hvaruti jag bestyrkes äfven deraf, att för några år sedan från större delen af Skara stift samlades till Skara sådana folkskolelärare, som ej egde skicklighet i gymnastik, och undervisades deri. Sådana åtgärder kunde väl vidtagas äfven på andra ställen. Om det derföre stadgades, att folkskolelärarne *måste*

undervisa i gymnastik, måste de ock förskaffa sig skicklighet deri, hvilket utan tvifvel lätt kunde verkställas.

Beträffande derefter frågan om undervisningen i trädgårdsskötsel, så får jag, emot hvad en föregående talare yttrat, blott erinra derom, att, om än på några ställen det kunde vara svårt att till folkskolorna anskaffa jord att der uppdraga träd, finnes det väl dock icke i vårt land någon ort, så vanlottad, att man icke kunde lemna jord lämplig till att der plantera och vårda vexter.

Herr Statsrådet Carlson: Den stora sak, hvarom här är fråga, är värd all uppmärksamhet och motionärens varma nit förtjenar erkänsla. Men därför får man ej förbise, att det är viktigare att en lag uppbäres af det allmänna folkmedvetandet och att de yttre vilkoren för dess efterlefnad förefinnas, än att nya lagar påbjudas.

Hvad de nu väckta frågorna angår, tillåter jag mig, att om hvar och en särskild af dem, yttra några ord, hvilka skola, såsom jag hoppas, ådagalägga, att om än författningarne rörande folkskoleväsendet icke undergått någon genomgripande förändring, folkskolorna dock oupphörligt gått framåt.

Beträffande först yrkandet att i hvarje skoldistrikt bör finnas minst en fast skola, tror jag att ett dylikt stadgande ej skulle vara gagneligt. Vi hafva i vårt land för närvarande 1,247 stycken flyttbara skolor. Dessa skulle ej kunna ersättas med ett lika antal fasta skolor, ty en flyttande skola, ehuru den meddelar en mindre fullständig undervisning, sträcker sitt inflytande öfver långt större område än den fasta. Hvad som i detta fall behöfves, är att de examinerade folkskolelärnarnes antal måtte ökas. Men att begära detta under nuvarande ekonomiska förhållanden, torde icke vara lämpligt.

Småskolornas antal har på sednare åren vunnit betydlig tillväxt och förökas oupphörligen. Sedan år 1858 hafva två tusen sju hundra femtionio dylika skolor uppstått. Att genom lagbud påbjudas inrättandet af dylika skolor torde, vid sådana förhållanden, icke vara behöfligt. I afseende på gränsen mellan småskolor och fasta skolor, torde det stadgande, som kan och bör meddelas, redan vara gifvet, då det lemnats skolstyrelserna rätt, att der småskolor finnas, försedda med understöd af statsmedel, bestämma fordringarne för intagning i den egentliga folkskolan. Denna gräns är svår att bestämma, och särskildt, med afseende derå att på många ställen fasta skolor kunna undvaras, enär en skicklig lärare i en folkskola verkligen kan, om han rätt känner förfaringssättet, sträcka sin undervisning äfven till begynnare, torde bestämmelserna i detta hänseende lämpligast öfverlemnas till de kommunala myndigheterna, att efter de på olika orter mångfaldigt vexlande förhållandena meddelas.

Önskligt vore visserligen, att få mera bestämda föreskrifter angående skyldigheten för skoldistrikterna att anskaffa planteringsland för undervisningen i trädgårdsskötsel; men nödvändigt är dock, att man först tillser, att folkskolelärare-seminarierna sättas i tillfälle att lemna sina elever en dylik undervisning. För detta ändamål beviljade Rikets Ständer vid sista riksdagen, på derom aflåten Kongl. Proposition, ett anslag af 13,000 R:dr R:mt. Men som detta anslag utgår först i år,

hafva naturligtvis några frukter deraf ännu icke kunnat visa sig. I sammanhang härmed kan jag ej underlåta att omnämna, att, sedan folkskole-inspektörerne börjat uppmuntra vederbörande att lägga sig mera vinn om undervisningen i detta hänseende, denna ock börjat taga mera fart. Af de nyligen ingångna inspektörsberättelserna för den sist förflutna treårsperioden, hvilka, som jag hoppas, snart skola blifva i tryck tillgängliga, visar sig i detta hänseende, såsom i flera andra, ett märkbart framsteg. Jag erinrar mig att, enligt berättelsen från en folkskole-inspektör, funnos inom det distrikt i Småland, som hans verksamhet omfattar, vid inspektionens början af 65 folkskolor blott 9 försedda med trädgårdsland, men numera äro af dessa 65 redan 45 försedda med trädgårdsland och 9 andra hade derom fattat beslut. Och det går knappt någon vecka förbi, utan att Kongl. Maj:t lemnar bifall till gjorda underdåniga ansökningar om afsöndring af jord från boställen för att skaffa folkskolor trädgårdsland.

I afseende på gymnastiken tror jag ej, att några nya åtgärder böra vidtagas, innan de redan befintlige folkskolelärarne sjelfve blifvit tillräckligt öfvade i gymnastik. Det skulle annars lätt kunna hända, att deras undervisning komme att mer skada än gagna, liksom läkemedel, ordinerade af en person, hvilken icke har kännedom om menniskokroppens organism, äro af mer än tvifvelaktig nytta. Åtgärderna att, så fort sig göra låter, meddela lärarne skicklighet i att undervisa i gymnastik fortgå beständigt. De verksammaste äro naturligtvis de, som vidtagas för att vid seminarierna bibringa de blifvande lärarne en kännedom i detta hänseende, som snart lärer blifva för den uppvaxande generationen fruktbarande. Men detta kan icke gå så fort. Men äfven till de redan anställde lärarne söker man sprida denna kännedom. Det är egentligen från cirkuläret den 9 Januari 1863, som åtgärderna i detta hänseende datera sig. Enligt en deri meddelad bestämmelse, skulle inom hvarje ort folkskoleläraren lemnas tillfälle, att inhemta kännedom af så väl gymnastik, som vapenöfningar. Detta fortgick, så väl år 1864, som 1865. De betydliga kostnader, som med denna åtgärd voro förenade, gjorde det likväl nödvändigt att, innan öfningarne vidare fortsattes, bereda nödiga medel dertill genom nytt anslag. Ett sådant blef af sistlidne Riksdag beviljad, och öfningarne komma derföre nu åter att fortsättas. Nyligen är genom trycket allmängjordt ett reglemente, som, efter hvad jag hoppas, skall, såvidt under nuvarande förhållanden är möjligt, på ett tillfredsställande sätt ordna denna fråga.

På grund af hvad nu blifvit anfördt, och vid de förhållanden, som för närvarande hos oss ega rum, skulle jag således anse Utskottets hemställan förtjena bifall.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att, då olika yrkanden blifvit framställda, i afseende å de två första och de fyra sednare punkterna uti motionärens förslag, dessa delar deraf komme att göras till föremål för särskilda propositioner; och hade, hvad beträffade de två första punkterna i motionen, endast bifall till Utskottets i afseende derå gjorda hemställan blifvit yrkad.

Herr Grefven och Talmannen framställde härefter proposition på bifall till Utskottets hemställan, för så vidt den rörde 1:sta och 2:dra punkterna i motionen; och blef denna proposition med ja besvarad.

Sedermera yttrade Herr Grefven och Talmannen, att, hvad åter angick 3:dje, 4:de, 5:te och 6:te punkterna i motionen, hade yrkats dels bifall till Utskottets i afseende derå gjorda hemställan och dels återremiss deraf; hvarefter Herr Grefven och Talmannen framställde proposition på bifall till Utskottets hemställan i denna del och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Första Kammarens Tillfälliga Utskotts, den 9 och 13 dennes bordlagda utlåtande N:o 8, i anledning af väckt motion om utgifvande af en riksdagstidning.

1:sta punkten.

Herr Fröman: Det är allmänt bekant, att stor missbelåtenhet varit rådande med det hittills brukliga sättet för offentliggörandet af Riksdagens förhandlingar; och särskildt har man klagat öfver det långa dröjsmålet med nämnda offentliggörande. Justeringen af talares yttranden har dragits ut under veckor och tryckningen af dem under år. Man har därför väckt många förslag för att få dessa olägenheter afhjelpna; men man har hittills icke kunnat förena sig om något. Då det i förevarande betänkande omförmälda förslag först väcktes, fästade jag, liksom mången annan, den förhoppningen dervid, att det verkligen skulle föra saken ett steg framåt. Jag får dock tillstå, att ju mer jag sökt göra mig förtrogen med förslaget, desto flera betänkligheter mot detsamma hafva hos mig uppstått; och jag går, att underställa dessa Kammarens pröfning.

De fördelar, man med detta förslag hufvudsakligen afsett, äro två, nemligen, att förhandlingarne kunde komma att hastigt och tillförlitligt återgifvas. Men, i fråga om hastigheten, blefve det utan tvifvel svårt, att deri täfla med de dagliga tidningarne. Ty, om äfven referaterna uppsattes så skyndsamt, att de kunde till tryckeriet öfverlemnas snart efter plenum, så och då dessa referater borde från trycket utgifvas i samma form, som de dagliga tidningarne, uppstår genast den frågan, huruvida dessa referater genast böra tryckas, äfven om de icke fylla ett helt blad. Skall man dröja med utgifningen, till dess bladet kunde fyllas, drager det alltför långt ut på tiden.

Med afseende på tillförlitligheten, synes väl en täflan kunna blifva lättare. Men man eger icke ännu någon erfarenhet, huru dermed kan gå; och dessutom torde man här stöta på samma svårighet, som de dagliga tidningarne hafva, att få lämpliga referenter. Blifver åter tidningen icke tillförlitlig, komma såväl dess redaktör, som sjelfva företaget i en obehaglig ställning, ty man skall på denna tidning hysa stora anspråk, då den kommer, att i visst hänseende erhålla en officiell karakter. Om en

talare är missnöjd med de dagliga tidningarnes referater, fäster han måhända dervid icke så stort afseende; men, om i riksdagstidningen oriktigheter förekomma, skall han känna sig manad, att rätta felen, och tidningen kan komma att, till icke ringa del, fyllas med reklamationer.

Svårt är ock, under den nuvarande bristen på stenografer, att med flera referenter, som icke äro stenografer, kunna på en gång snabbt och tillförlitligt återgifva förhandlingarne. Om, såsom föreslaget är, i hvardera kammaren antages fyra notarier till redaktionsbiträden, och två och två i sender, föra anteckningarne, kunde det lätt hända, att två antecknare komme att upptaga svar på yttranden, som de icke hört, utan hvilka blifvit af de två andra förut upptagna. Naturligtvis skulle detta lända till men för svarens riktiga uppfattning.

Skall redaktören granska referenternas arbeten, så erfordras naturligtvis, att han sjelf skall hafva åhört diskussionen, emedan det eljest blifver honom omöjligt att rätta referenternas misstag. Det är dock föreslaget, att redaktionen skall bestridas af *en* person, och denne kan ej samtidigt vara tillstädes i begge Kamrarne.

Huru man än vänder saken, kan man dock icke ändra det förhållande, att man alltid förlorar i tillförlitlighet hvad man vinner i hastighet och tvärtom.

Ser man åter på kostnaden, så och under beräkning att redaktionspersonalen skulle utgöras af en redaktör och tio notarier, komme aflöningen för dem att uppgå till minst 6 à 8,000 R:dr. Enligt de underrättelser, jag förskaffat mig, skulle utgifterna för en tidning med en upplaga af 1,500 exemplar, och med tryck och papper i samma format som Posttidningens, samt med beräkning att det ifrågasvarande sammandraget komme att bestiga sig för hela riksmötet till 100 ark, komma att uppgå till 10,500 R:dr.

Vidare får jag ifrågasätta, om tidningen skulle gratis utdelas till Kamrarnes ledamöter och andra vederbörande, likasom Bihaget till Riksdagens protokoll. I sådant fall skulle dertill åtgå omkring 1,000 exemplar.

Utskottet har antagit, att sammandraget skulle säljas i bokhandeln och jemväl köpas af tidningarne, möjligen för att, såsom bihang, kring-sändas till deras prenumeranter. Vid förfrågan hos tidningsredaktörer, om de ville begagna sig häraf och använda detta sammandrag i stället för egna referater, har man dock svarat mig, att, om till inköpspriset lägges stämplingen, samt omkostnader på posten m. m., skulle detta blifva dem så dyrt, att det ej blefve uträkning för dem, att begagna det på annat sätt än, att delvis aftrycka dess meddelanden. Från det hållet är således icke någon inkomst att påräkna, och jag betvivlar högeligen, att den blir stor, som är att förvänta genom bokhandeln.

I 9:de momentet af sitt betänkande har Utskottet hemställt, att de ledamöter, som hafva inseende öfver Riksdagens kansli, måtte få sig uppdraget, att före innevarande riksdags slut afgifva förslag till de åtgärder, som må anses nödiga att på förhand vidtaga till vinnande af det syftemål, att Kamrarnes förhandlingar må kunna vid en blifvande riksdag på ändamålsenligaste sätt till trycket befordras och göras för allmänheten tillgängliga. I afseende härå får jag förklara att, så länge diskussionsprotokoll skola finnas, det utan tvifvel är billigast att trycka

dem in extenso. Kostnaden därför blifver knappast större än den, det föreslagna sammandraget komme att medföra och för detta pris får man då protokollet i sin helhet samt vederbörligen justeradt. Det enda, som för närvarande synes mig vara att göra, till undanrödjande af de olägenheter, jag först nämnde, skulle vara att så mycket som möjligt påskynda protokollets offentliggörande genom trycket, hvilket lämpligast sker derigenom att protokollet så fort som möjligt uppsattes, och de respektive talarne lika skyndsamt justera sina yttranden. Att återgifva förhandlingarne för dagen, torde deremot böra öfverlemnas åt den enskilda företagsamheten.

På grund af hvad jag nu anfört, får jag yrka afslag på Utskottets ifrågavarande hemställan.

Friherre Raab, Adam Christian: Jag är, såsom Herrarne hört, motionär i denna fråga, och jag icke blott är det nu, utan jag har varit det vid flera föregående riksdagar. Min önskan, att få denna fråga löst, beror likväl ej på något så kalladt »Rechthaberei», utan har sin grund helt enkelt deri, att jag tycker att det är ledsamt, att Sverige skall vara det enda konstitutionela land, der ej den hos representationen förda diskussion kommer på ett tillfredsställande sätt till allmänhetens kännedom. Om man reser i utlandet, till exempel i Tyskland, skall man öfverallt, ej blott i de stora staterna, utan äfven i hvilken liten stat som helst, få se ganska fullständiga referater af förhandlingarne hos landets representation straxt efter sedan de blifvit hållna. Men i Sverige blifva dessa förhandlingar ej tryckta förr, än sedan ett år redan förflutit, och de nedläggas då i arkiverna och läsas af ingen, ty de sakna då intresse. Och likväl, om man är en Svenska folkets representant, bör man väl äfven vara angelägen, att Svenska folket får höra hvad man sagt, får veta hvad man velat, tänkt och sträfvat för. Önskingar i sådant afseende hafva alltid lifvat representanter, åtminstone i främmande länder.

Emellertid är jag tacksam för Utskottets förslag. Det är visserligen oliket mitt, men jag tror, att det skall komma att leda till målet, åtminstone till någon del. Jag utbeder mig blott att få med några ord bemöta hvad som blifvit yttradt af den siste värde talaren. Jag har nemligen anledning att tro, det han såsom ledamot af det Utskott, som fått sig anförtrodd tillsynen öfver Riksdagens kansli, kommit att fatta åtskilliga betänkligheter mot förslaget, men jag är öfvertygad att det samma skall i hans ögon förlora ej obetydligt af sina olägenheter, om det företages till närmare granskning. Hans första anmärkning gick ut derpå, att en riksdagstidning ej skulle kunna med tillbörlig hastighet meddela de underrättelser, som borde deri förekomma. Men jag kan sannerligen ej förstå anledningen till en sådan farhåga, om man med dess utgifvande skulle komma att gå så raskt till väga, som Utskottet föreslagit. Riksdagstidningen skulle ju i sådant fall utkomma fullt ut lika fort efter representationens sammanträden, som de andra tidningarne, och som förhandlingarne i andra länder. Jag ber att få som ett exempel i detta afseende nämna Frankrike: der läser man redan om morgonen i alla tidningar fullständiga redogörelser för debatterna aftonen förut.

I afseende på tillförlitligheten af de referater, riksdagstidningen skulle komma att innehålla, och hvilken äfven blifvit satt i tvifvel, är det visserligen klart, att de personer, åt hvilka refererandet skulle komma att anförtrors, kunde, om de än blefve aldrig så skickliga och utmärkta, dock någon gång begå ett ofrivilligt misstag; men nog är det all anledning att tro, att referatet skall af dem, som äro *flera*, blifva tillförlitligare uppsatt än hvad nu är förhållandet, då en tidningsreferent *ensam* skall sitta och föra anteckningar hela aftonen. Jag torde få i detta fallet åberopa erfarenheten vid föregående riksdagar och sednast den år 1840. Då blefvo också efter en motion, som jag hade äran väcka på Riddarhuset, två referenter hos Ridderskapet och Adeln tillsatta, hvilka återgäfvö diskussionerna i sammandrag, och jag vill minnas att de referaterne blefvo mycket bra uppsatta, och att alls intet missnöje med dem förspordes. Det har här blifvit taladt om reklamationer, som skulle komma att göras mot tidningens sätt att redogöra för förhandlingarne, och det är väl möjligt, att sådana skulle någon gång kunna förekomma, men de skulle säkerligen ej komma att upptaga många rader i tidningen, och efter all anledning för det mesta åsyfta felaktiga ordställningar eller dylika mindre betydande rättelser.

Sedan har den förre värde talaren sagt, att, då flera notarier skulle komma att aflösa hvarandra under samma diskussion, det lätteligen kunde hända, att de sednare notarierne skulle komma att upptaga ett yttrande så, att det ej motsvarade hvad som förut under diskussionen blifvit yttradt. Men så snart vi tänka oss flera notarier i hvar Kammaré, måste vi äfven tänka oss en person, hvilken står såsom ett slags chef öfver dem, så att till exempel fyra notarier uppfatta hvad som säges och denne femte person, som öfvervarit hela diskussionen, jemför deras anteckningar med hvarandra och sammanfattar det hela. Det förefaller mig till och med, som om detta sätt att redogöra för diskussionen borde blifva så fullständigt, att sådana misstag, som den förre talaren påpekat, skulle kunna helt och hållet undvikas.

Kostnaderna för företaget har den föregående talaren uppgifvit sålunda, att 6—8,000 R:dr skulle åtgå till aflöning af den för tidningen erforderliga personal, samt att särskildt tryckningen af en upplaga af tidningen om 1,500 exemplar skulle kosta 10,000 R:dr. Upplagans storlek bör dock ej på förhand bestämmas; den beror alldeles på huru många exemplar man kan få afsätta. Jag skulle åtminstone ej vilja, att man tryckte 1,500 exemplar, för att sedan lägga in största delen deraf i några arkiver; utan antalet af exemplar bör beräknas efter antalet prenumeranter eller köpare. Då den summa, 6—8,000 R:dr, som företaget kunde kosta, blifvit nyss anford såsom synnerligen hög, vill jag bedja att få anföra hvad man i vårt grannland Norge under tiden från 1856 till 1862, således under två storthingsperioder, kostat på sig i detta afseende, och der man under nämnde tid haft två olika riksdagstidningar. Der utbetalas för närvarande en summa af 20,000 R:dr, just för att man skall kunna få ett sådant sammandrag af förhandlingarne vid riksdagen, som vi nu åsyfta. Men vid 1856 års storthing hade man tilltagit denna redogörelse i större skala, än den, som nu för tiden utkommer; den befanns dock vara mindre ändamålsenlig, emedan

emedan den var för vidlyftig, och den blef derföre mindre läst; och den kostade, Mine Herrar, en summa af 40,000 R:dr!

Herr Fröman sade sig hafva gjort förfrågningar hos åtskilliga tidningsutgifvare, huruvida de voro sinnade att taga flera eller färre exemplar af den tillämnade riksdagstidningen, men att deras svar utfallit mindre tillfredsställande. Det kan ganska väl hända, att förslaget ej öfverensstämmer med deras fördel, och att denna omständighet varit orsak till det ogynnsamma svaret; derföre ämnar jag också att — så vida ej förslaget första punkt förfaller, i hvilket fall hela förslaget går om intet — för min del yrka, att tidningen må utbjudas till allmän prenumeration, oberoende af alla andra tidningar; och då tidningen kommer att lemnas till ett pris, så billigt, att det motsvarar endast tryckningskostnaden och postarfvodet, är jag fullt öfvertygad, att den skall komma att få många prenumeranter. Jag kan väl ej säga detta bestämdt, men nog synes det mig, som om Svenska folket i glädje öfver den nya representation, som det nu fått, skulle gerna kosta på sig en så ringa utgift som denna, för att få veta hvad den nya representationen förchar. Likväl måste — och detta kan ej nog starkt betonas — tidningen utkomma snart efter förhandlingarne; och enda vilkoret för dess bestånd är, att de nyheter, den bringar, ej må blifva gamla och ej komma efteråt, sedan alla andra tidningar redan meddelat dem.

Hvad slutligen beträffar det, att man skulle lemna denna hela frågan åt en kommande Riksdags afgörande, så tycker jag vi nu hafva i bra många riksdagar tänkt på denna sak, utan att komma till något tillfredsställande resultat. Vid den sista riksdagen förebar man, att man borde vänta med inrättande af en riksdagstidning, till dess att den nya representationen finge sammanträda; och nu då den nya representationen sammanträdt, vill man att den skall dröja med frågans afgörande till en annan riksdag. Jag tror dock att vi *måste* försöka något nu. Kostnaden för företaget är ju ej större än 6—8,000 R:dr; och se vi, att det ej går väl, så henta vi ju deraf lärdom, huru saken må kunna till en annan riksdag förbättras. Något måste vi dock göra. Och då bristen på stenografer gör antagandet af mitt första förslag för närvarande omöjligt, anser jag det bättre, att vidtaga de åtgärder, tillfälliga Utskottet föreslagit, än inga. Jemte det jag ännu en gång till Utskottet hembär min tacksägelse för deras förslag, får jag af de skäl, jag nu haft äran anföra, yrka, att förslaget måtte bifallas.

Friherre Cederström: Det första förslaget, som Friherre Raab framställde, var i mitt tycke ganska bra, men det kunde ej sättas i verket till följd af brist på stenografer. Det andra förslaget, som Friherre Raab alternativt med det första framlade, hade åtminstone den fördelen, att genom detsamma tryckning af diskussionsprotokollet ej skulle kunna ifrågakomma. Men någon fördel, som kunde vinnas af Utskottets nu föreliggande förslag, kan jag ej inse. Man har trott att en riksdagstidnings redaktion skulle bättre och på ett mera opartiskt sätt än de andra tidningarne återgifva diskussionen i Kamrarne. Men jag frågar hvar och en af Herrarne, som varit med vid flera riksdagar, huruvida det någonsin varit exempel på, att man ej nödgats rätta det,

som riksdagens egna notarier skrivit; och då så varit förhållandet, tror jag ej, att man kan göra större anspråk på tillförlitlighet hos en riksdagstidning, i hvilken man, till följd af dess officiella natur, sedan den en gång blifvit tryckt, ej kan göra några rättelser. För min del vet jag ej hvartill hela förslaget skall tjena. Det kommer bara att kosta penningar och derjemte göra Kamrarnes ledamöter förargelse, då de finna sina yttranden origtigt uppfattade. Jag får därför afstyrka förslaget.

Herr Fröman: En föregående talares yttrande har erinrat mig, att jag bort i början af mitt förra anförande i detta ämne reservera mig mot den uppfattning hos Kammarens ledamöter, att jag, såsom kanslideputerad, skulle hafva någon särskild motvilja mot förslaget. Jag anser verkligen att det besvär, som genom förslaget kunde tillskyndas kanslideputerade ej skulle blifva synnerligen stort; det skulle nemligen blott bestå i anskaffandet af en skicklig redaktör, på hvilken deputerade tvifvelsutän sedan välta hela bestyret med tidningens utgifvande, och på hvilken fördenskull också hela företagens framgång skulle komma att bero. I öfrigt har jag ej lyckats få mina betänkligheter häfda genom hvad den näst siste värde talaren yttrat. Det är väl sannt, att man i Norge gjort betydliga yppoffringar för åvägabringande af en riksdagstidning, men det hindrar mig ej från att anse, att kostnaderna för upprättande af ett sådant sammandrag, som det ifrågakommande, här i Sverige skulle vara ett mindre välbetänkt sätt att använda penningar.

Grefve Hamilton, Henning: De begge första värde talarne, som yttrade sig i nu förevarande fråga, hafva båda ådagalagdt huru omöjligt det är, att göra alla till viljes, och den sednare af dem visade detta på ett mycket praktiskt sätt, i det han under hela den tid, han talade, vände mig ryggen, så att jag ej hörde något af hvad han sade. Emellertid antager jag, att hans anförande, som var ganska vidlyftigt, gick ut på att vederlägga den förste talaren. Jag vill således nu ej vidare uppehålla mig vid deras yttranden, utan ber att i stället få yttra några ord om frågan i allmänhet, och besvara de inkast, Friherre Cederström nyss behagade framställa mot det framställda förslaget.

Den fråga friherre Raab nu ånyo upptagit, har flera gånger förut varit föremål för Representationens, synnerligast Ridderskapet och Adelns, öfverläggning. Den har likväl vid alla de föregående tillfällen, då den blifvit väckt, mött den stora svårigheten, att vi då hade fyra särskilda stånd, och att man i följd deraf hade fått anställa ett stort antal referenter och vidkännas betydliga kostnader för sakens verkställande. Man erkände väl förslagets nytta, men man kunde ej komma öfverens om det lämpligaste sättet för detsammans utförande. Då frågan nu ånyo kommit på bane och man tillika citerat andra länders sätt att redogöra för sina representationers förhandlingar, så trödde det Utskott, som haft sig anförtrödd ärendets behandling, att något borde göras vid detsamma, och att den ej borde skjutas åt sidan, helst numera den nyssnämnde svårigheten upphört.

Erfarenheten har ådagalagt, att i nästan alla länder med representativa församlingar har man lyckats, att andra dagen kunna meddela

allmänheten en visserligen sammanträngd, men dock tillförlitlig redogörelse för representationens förhandlingar dagen förut. Det vore önskvärdt, att äfven hos oss intresset för denna sak vore så stort, att representationen gjorde något för att tillfredsställa allmänhetens önskingar i detta afseende, så att allmänheten finge veta, ej blott de beslut, representationen fattat, utan äfven de skäl som bestämt dessa beslut. Det är mycket sannolikt, att man i de särskilda landsorterna skulle med glädje emottaga en snar och tillförlitlig redogörelse för hvad deras representanter yttrat. Friherre Raab har också i detta afseende framställt två alternativa förslag, af hvilka det första är det fullständigaste och kanske det bästa, emedan man, om det antoges, ej skulle behöfva uppsätta riksdagsförhandlingarne på mer än ett sätt. Men att föreslå detsamma antagande vid denna riksdag, var för Utskottet ej möjligt, emedan detsamma tog i anspråk, dels ett större antal stenografer, än som för närvarande finnas att tillgå, dels åtskilliga anordningar i öfrigt, hvilka bort företagas före riksdagens början, men hvilka ej blifvit af den nästföregående Riksdagen beredda. Utskottet nödgades derföre, att lemna detta förslags utförande till en kommande Riksdag, och fann då för sin del ej annat sätt, att lösa den uppgift, som det förehade, än det förslag, att riksdagens förhandlingar trycktes i sammandrag och öfverlemnades för möjligast billiga pris åt allmänheten. Genom en sådan åtgärd trodde Utskottet sig kunna i hufvudsaken vinna en af motionärens önskingar, den nemligen, att förhandlingarne kunde hastigt öfverlemnas åt allmänheten, samt förbereda uppfyllandet af hans andra önskan, att kostnaderna för tryckningen af Riksdagens förhandlingar måtte blifva minskade. Frågan reducerar sig derföre efter min åsigt för närvarande dertill, huruvida Utskottets förevarande förslag är af den beskaffenhet, att det på ett tillfredsställande sätt uppfyller nyssnämnda villkor. Den värde talaren, som har sin plats midt emot mig, gillade det första af Friherre Raabs förslag, men förkastade Utskottets. Men, om man verkligen åsyftar att någonsin nå det mål, hvartill det första förslaget syftar, så måste man enligt min åsigt, såsom förberedelse dertill taga ett sådant steg, som det, hvilket Utskottets förslag innebär. Jag är nemligen öfvertygad, att detta förslag är för vinnande af nämnda mål det enda, som är möjligt att utföra, och det enda, genom hvilket man kan vinna den erfarenhet, som är nödvändig att ega, innan man försöker att sätta i verket det första förslaget. Den omständigheten således, att man åt det första förslaget skänker sitt bifall, synes mig fördenskull ej gifva någon anledning till afslag å Utskottets förslag.

Hvad åter beträffar det förhållandet, att Friherre Cederström hittills ej varit nöjd med referaterna af riksdagsförhandlingarne, så anser jag detta vara en sak, som beror på de anspråk, hvar och en uppställer på dylika referater. Jag har aldrig haft anspråk på, att hvarje ord, som jag yttrat, skulle samma afton eller aftonen derpå finnas återgifvet i tidningarne; jag har knappast haft anspråk på att man skulle något redogöra för hvad jag talat; jag har aldrig fordrat annat än att, då man redogjort för hvad jag yttrat, man ej tillskrifvit mig åsigheter, motsatta dem jag uttalat. I öfverensstämmelse härmed anser jag, att man af redaktionen för en riksdagstidning kan begära visserligen ej en fullständig redogörelse, men en klar bild af hvad som blifvit under

diskussionerna yttradt; och detta mål tror jag skulle kunna ernås, om man går den väg Utskottet i sitt förslag utstakat. Utskottets förslag går nemligen ut på antagande af fem notarier i hvardera Kammaren, hvilka således skulle kunna uppsätta yttrandena två och två, och derigenom komma till visshet, att de rätt uppfattat hvad som under förhandlingarne förekommit. Och redaktionen af det hela skulle derefter öfverlemnas åt en dertill antagen redaktör.

De kostnader, som skulle åtgå för företagets utförande vid denna riksdag, tror jag visserligen, att man skulle kunna anse vara ej rätt väl använda. Men vi få taga i betraktande, att saken ännu ej är färdig, och att ännu några veckor torde åtgå, innan den kunde komma till stånd. Om vi antaga, att riksdagen kommer att fortfara ytterligare tolf veckor, torde vi på sin höjd kunna under åtta veckor påräkna utgifvandet af en riksdagstidning. För den korta tiden böra kostnaderna ej blifva väsentliga.

Jag anhåller om bifall till första punkten.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets hemställan i förevarande punkt och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till densamma och sedermera proposition på afslag derå, hvilka båda propositioner med blandade ja och nej besvarades; hvarefter och sedan proposition på bifall till Utskottets hemställan förnyats, samt likaledes med ja och nej i blandning besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; hvarefter uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den som bifaller Första Kammarens Tillfälliga Utskotts i 1:sta punkten af Utlåtandet N:o 8 gjorda hemställan, att, så fort ske kan, skall från trycket utgifvas ett sammandrag af Riksdagens förhandlingar, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren denna hemställan.»

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen, och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 29.

Nej — 27.

2:dra punkten.

Herr Fröman: Med anledning af hvad jag förut yttrat derom, att det ej skulle blifva möjligt för en person, att med sakkännedom granska anteckningar förda i två Kamrar, då han icke kunnat på en gång vara tillstädes på begge ställena, får jag hemställa, om det ej vore

lämpligare, om man, i stället för en redaktör med fem notarier i hvardera Kammaren, antoge två redaktörer och till deras biträde fyra notarier i hvardera Kammaren.

Friherre Raab: Jag vet sannerligen ej, Mine Herrar! huru jag skall vända mig för att kunna höras af eder alla. Jag föreställer mig emellertid att det är lämpligare att, i likhet med hvad Utskottet föreslagit, hafva *en* hufvudredaktör än att hafva *två*; och då här blifvit tilltaget fem notarier i hvardera Kammaren, föreställer jag mig, att hufvudredaktören kan använda en af notarierna i hvardera Kammaren, såsom ett slags surveillant öfver de andra. Det är äfven lämpligare, att ansvaret för hela företaget hvilat på en person än på två. Jag skulle snarare tro att det ej behöfves så många notarier i hvardera Kammaren, som Utskottet föreslagit, och att hvardera Kammaren måhända skulle kunna nöja sig med två notarier. Jag vill i detta afseende nämna, att man i Paris har blott fyra notarier, hvilka utan någon hufvudredaktör ansvara för de referater, som der in extenso meddelas allmänheten. Det skulle efter min åsigt vara nog med fyra notarier för båda Kamrarna, blott man finge dessa riktigt skicklige, och jag tror derföre att det är bättre att antaga fyra, som aflönas väl, än tio, som aflönas illa. Ur denna synpunkt får jag föreslå den förändring i redaktionen af andra punkten, att för hvardera Kammaren antages *högst* fem notarier.

Herr Wærn: Sedan Kammaren nu för sin del beslutat utgifvande af en riksdagstidning, torde äfven meningarne vara ense derom, att den blifvande tidningens *ändamålsenlighet* bör vara hufvudsak, och att den större eller mindre *kostnad*, hvarmed företaget kan vara förenadt, endast i andra rummet tages i betraktande, på det att icke hela företaget må stranda af brist på medel. Vi måste till en början söka förskaffa oss erfarenhet, genom hvilken vi sedan kunna bedöma, om ändamålet med en dylik tidning kan vinnas på ett lättare och mera tillfredsställande eller billigare sätt. Det tillfälliga Utskottet har tänkt sig, att de fem notarierna skulle ombesörja upptecknandet af förhandlingarne, och att redaktören af tidningen ej skulle behöfva deltaga i detta arbete. Hans tid skall troligtvis blifva så upptagen af redaktionsbestyren, att det ej blefve för honom möjligt, att egna sig åt något annat. Vidare har Utskottet ansett det nödvändigt att notarierna, som skulle arbeta två och två, aflöste hvarandra efter en eller högst en och en half timmas arbete, emedan det vore fara värdt, att, om de arbetade längre, deras uppmärksamhet slappades och deras anteckningar till följd häraf blefve mindre tillförlitliga. Då man emellertid ej kunde af dessa notarier fordra nödig sakkunskap i alla ämnen, och då de till följd af ombytena ej kunde fullständigt känna allt, som under diskussionen blifvit yttradt, har Utskottet äfven trott det vara nödvändigt, att en notarie skulle öfvervara hela diskussionen, och derunder göra korta anteckningar, innefattande endast hvarje talares logik, hufvudsumman af hans argumenter och det resultat, hvartill han velat komma. Härigenom skulle man kunna ernå det resultat, att argumenterna blefve med högsta möjliga fullständighet upptagna; och denna femte notarie skulle sedan hafva i

uppdrag att tillse det ej några luckor förefunnos i referatet och att ej någon vändning i yttrandet blefve uppfattad på ett sätt motsatt det verkliga. På detta sätt skulle den brist på tillförlitlighet i referaterna, som Herr Fröman befarat, kunna förebyggas; och man undvek derigenom att besvära ledamöterna med att sjelfve justera sina yttranden. I öfrigt anser jag, att tillförlitligheten hufvudsakligen beror ej derpå, att man bevarar elegansen i uttrycket, utan derpå att detta uttryck framställles i sitt rätta sammanhang. Slutligen vill jag anmärka att kostnaden för anställande af en notarie mer eller mindre i det stora hela blir obetydlig, och att den ökade kostnaden för en något större personal fullkomligt uppväger de stora olägenheter, som kunde uppkomma deraf, att den tilltoges för liten. Företaget är sådant att det endast småningom kan fullkomnas, men det är, om det lyckas, af stor vigt för framtiden. Frågan är också derföre här ej att kunna verkställa det för billigaste pris, utan att se till att det lyckas. Och vi må derföre ej utsätta oss för den förebräelsen att hafva, genom att spara på ett eller annat tusental R:dr, gjort oss skyldige till att hela företaget gått om intet. Jag anser derföre att ifrågavarande punkt i tillfälliga Utskottets Utlåtande bör oförändradt bifallas.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets förslag oförändradt, dels af Herr Fröman bifall till detsamma med följande förändrade lydelse: »att för dess redigerande antagas två redaktörer och till deras biträde för hvardera Kammarerna fyra notarier»; och dels slutligen af Friherre Raab, att punkten måtte bifallas endast med den förändring, att emellan ordet *Kammarerna* och ordet *fem* infördes ordet *högst*.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utskottets förslag i förevarande punkt utan förändring och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

3:dje punkten.

Herr Nordström: Af den upplästa punkten finner jag att motionärens förslag, det talarne skulle ega rättighet granska sina yttranden, icke hos Utskottet vunnit afseende; men enär riksdagstidningen skulle få åtminstone karakteren eller skenet af en officiell auktoritet, anser jag, uti Utskottets uteslutande af denna del i förslaget, ligga en väsendtlig brist. Att sammandragets tryckning bedrifves med all möjlig skyndsamtighet vore visserligen önskvärdt, men, då det för protokollisten är svårt att utan misstag upptaga en talares yttrande fullständigt och måhända ändå svårare att på egen hand bestämman hvad som skall utgöra det väsendtliga deraf, torde det vara af nöden att talarne få genomse hvad som de uppgifvas hafva yttrat, innan det genom tryck delgifves allmänheten; men att redan en timma efter hvarje plenum hafva sammandraget både uppsatt och granskadt, är icke tänkbart. Skulle, såsom fallet är med mig, en talare vara lågmäld samt hans anförande således

tilläffventyrs icke väl kunde höras af referenten, lærer ingen annan möjlighet återstå än att uppfattningens rättighet hänskjutes till talaren sjelf. Så lång tid måste därför åtminstone lemnas, innan sammandraget till trycket befordras, att talarne kunna hinna efterse hvad man tillskrifver dem hafva sagt och rätta det felaktiga, som möjligen kan finnas i uppfattningen.

Med anledning af hvad jag sålunda anfört, får jag yrka, att till det tillfälliga Utskott, som fått åt sig uppdragen behandlingen af denna motion, ifrågavarande punkt måtte blifva återremitterad för att vinna den förändring, som jag anser vara af nöden.

Friherre Raab: Den siste värde talaren har velat förbehålla hvarje talare rättighet att öfverse sammandraget, och således ansett det vara af stor vigt, att detta ej komme i tryck, förrän det blifvit tillbörligen kalfatradt; men då härigenom skulle förloras tid och nyheterna icke fårska komma allmänheten tillhanda, fick tidningen ej samma intresse, som om den genast utgafs. Bättre än jag har den värde talaren reda på förhållandena utomlands, och vet således att man der, först efter tryckningen, retoucherar sina anföranden. Hos oss deremot har det blifvit en vana att justera; och derpå lita notarierna vid uppsättningen ganska ofta. Hvarje talare, som sådant åstundar, lærer otvivelaktigt, då han sådant begär, af redaktören sättas i tillfälle att, för såvidt tryckningen derigenom icke hindras, få genomse sitt anförande; men något stadgande i detta afseende torde icke erfordras. Om någon talare, i likhet med den som sist hade ordet, är eller anser sig vara lågmäld, och innehafver en i Kammarern aflägsen plats, så kan ju han begära tillåtelse att få stiga fram till en mera centralt belägen, hvarigenom han bättre skulle kunna höras, och hvaraf, hvad den siste värde talaren beträffar, skulle följa, att Kammarern icke förlorade något af hans alltid sakrika och intressanta föredrag.

Herr Nordström: Emot mitt första yttrande i denna fråga har en sednare talare anmärkt, att, om tid för hvarje talare skulle förbehållas att sjelf genomse sammandraget af sitt yttrande, ändamålet med hela företaget skulle förfelas. Deremot tillåter jag mig erinra att, om företaget komme att befordras på sanningens bekostnad — hvilket skulle inträffa om origtiga yttranden påfördes den ena eller andra talaren — så skulle det blifva ännu mer förfeladt. Hvad nämnde talare anfört om förhållandet med ifrågavarande sak i andra länder, må väl ega sin rättighet; men der äro derjemte andra medel och åtgärder disponibla och viddagna till förekommande af felaktigheten vid sammandragens uppsättande, och som ingen garanti i sådant hänseende uti nu föreliggande förslag angifves, kan jag ej afstå från min anhållan om återremiss.

Herr Wærn: Jag är fullkomligt öfvertygad, att den blifvande redaktören skall ega så mycken grannlagenhet, att, om en talare begär få justera sitt anförande, sådant ingalunda skall förevägras. Derest en lågmäld persons yttrande icke blifvit riktigt uppfattadt, derest logiken skulle i sammandraget hafva blifvit förbisedd, torde erforderliga än-

dringar, efter genomseende, lätt kunna göras, om talarne endast välja tidpunkten omedelbart efter det uppsättandet skett. Men om det skulle blifva regel att 20 å 30 talare, hvilket antal vanligen i hvardera Kam-maren vid hvarje plenum yttrar sig, skulle justera sina anföranden, så vore den för tidningens utgifvande åsyftade hastighet förfelad samt döds-stöten i och med detsamma gifven åt förslaget i sin helhet. Regeln måste vara, att sammandraget skall vara riktigt utan justering.

Till följd häraf får jag yrka, att ifrågavarande punkt måtte oförändrad af Kammaren antagas.

Grefve Hamilton, Henning: Jag vill icke förneka, att den för-ste talaren haft skäl till anmärkning emot ifrågavarande punkt, emedan, då sammandraget, såsom utgången från Riksdagen, är officiellt, allmän-heten kan ega rätt vänta att talarne skulle, om det af behovet påkal-lades, rätta ett af referenten begånget fel. Jag vill dock nämna att Utskottet, som icke förbisett detta, fruktat att, derest det genom en före-skrift bestämdes, att ledamöterna skulle ega rättighet att granska sina anföranden, sammandraget skulle få en *alltför* officiel karaktär. Inom Utskottet föreställde man sig, att den ledamot, som sådant åstundade, skulle kunna rätta referatet, men man ville icke göra det till en pligt, emedan det skulle medföra anspråk hos allmänheten, hvilken då, om det någon gång inträffade att en ledamot ej justerat referatet och detta vore bristfälligt, kunde klaga öfver att den icke fått hvad den egt rät-tighet att vänta. Skulle Kammaren emellertid anse ett sådant tillägg behöfligt, vore det önskvärdt, att någon redan nu ville uppgifva redak-tionsförändringen, enär, sedan det blifvit Kammarens beslut att från trycket utgifva ett sammandrag af Riksdagens förhandlingar, hela sa-ken, innan den kan verkställas, fordrar tid samt en återremiss skulle medföra alltför mycken tidsutdrägt.

Grefve Mörner, Carl Göran: Om den åsigten blefve gällande att sammandraget icke fick allmängöras, innan talarne genomsett det-samma, skulle härigenom icke allenast den olägenheten inträffa, att all-mängörandet fördröjdes, utan äfven ledamöternes besvär ökas. Det vore då ej nog att genomgå det fullständiga anförandet, utan man skulle till på köpet gå igenom sammandraget. Den ene skulle säkert anse detta innefatta för mycket; den andre skulle anse det vara för kort. Jag för min del är öfvertygad, att de, hvilka erhålla i uppdrag att blif-va referenter, skola fullgöra det i allmänhet på sådant sätt, att giltigt skäl till klander ej förefinnes. Skulle vid något tillfälle en ledamot hafva anledning till erinran, så är det ju mycket enklare, att denne gör en reklamation, som i tidningen införes.

Jag anhåller derföre att förslaget i denna punkt måtte oförändradt godkännas.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Gref-ven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bi-fall till Utskottets förslag i förevarande punkt och dels återremiss deraf, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till det-

samma och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

4:de och 5:te punkterna.

Biföllos.

6:te punkten.

Friherre Raab: Jag gillar den nu föredragna punkten i hufvudsaken, men jag önskar ett tillägg till densamma. Då, efter hvad vi nyligen hade tillfälle inhemta af en talare, som sjelf gjort sig undermåttad derom af tidningsredaktörer, det icke är säkert att tidningarne begagna sig af den dem medgifna rättighet, och spridningen genom bokhandeln skulle blifva alltför långsam, får jag föreslå att denna punkt erhåller följande redaktionsförändring: »att sammandraget äfven genom erbjudande af prenumeration och i bokhandeln hålles allmänheten tillhanda till ett pris, som motsvarar nämnda kostnad med tillägg af postarfvode och bokhandelsprovision».

Herr Wærn: Man har åt förslaget i sin helhet velat gifva en sådan stämpel, att man icke skulle komma i opposition med tidningarne. Man har ansett det önskligt, om samarbete kunde åstadkommas emellan riksdagstidningen och de öfriga; och just af denna anledning har man icke föreslagit, att denna tidning genom prenumeration skulle hållas allmänheten tillhanda. Den förste talaren har visserligen sagt, att tidningsredaktionerna icke skulle vilja hafva riksdagstidningen, men jag tror att de snart skulle inse att det vore lämpligast och bäst, då en intressant diskussion förekommit, att genom riksdagstidningen delgifva den sina prenumeranter. De underlåta ju ej nu att upptaga en sådan diskussion in extenso; och då de för riksdagstidningen blott skulle betala tryck och papper samt riksdagsförhandlingarne genom densamma kommo att meddelas icke såsom spaltfyllnad, utan såsom något särskildt, med hvilken anordning prenumeranterna alltid skulle finna sig mest belättna, är jag fullkomligt öfvertygad, att tidningsredaktionerna skola begagna sig af den rättighet, som är dem i 5:te punkten medgifven, synnerligast som de kunde riskera, att nyheterna från Riksdagen tidigare meddelades genom riksdagstidningen än genom deras. Om ifrågavarande punkt antages sådan den blifvit af Utskottet föreslagen, lär, förutom tidningarne, blott en och annan samlare, som önskar hafva riksdagsförhandlingarne fullständiga, lägga sig till riksdagstidningen; men om denna skulle genom prenumeration utbjudas, kunde det inträffa, att de, hvilka nu prenumerera på tidningar endast för att erfara hvad som vid riksdagen förekommer, icke skulle begagna sig af någon annan tidning än riksdagstidningen. Härigenom skulle uppstå konkurrens; öfriga tidningarne skulle anse, att riksdagstidningen gjorde intrång på deras område och de skulle göra allt för att förskaffa sig de bästa referenterne, lemnande de sämre åt riksdagstidningen, och äfven i öfrigt hvad på dem kunde ankomma, för att undantränga prenumerationen å densamma. Jag tror, att det skulle leda till minsta kostnad, om tidningarne slöto sig till företaget; men att man skulle få stora svårigh-

ter att kämpa med, om man ville konkurrera med tidningarne, och således ställde sig i strid med dem.

Jag yrkar därför att punkten måtte oförändrad bifallas.

Herr Fröman: I sammanhang med denna punkt tillåter jag mig hemställa, om Kammaren ville besluta huruvida gratisutdelning af det ifrågavarande sammandraget skall ega rum, hvilket beslut är af synnerlig vikt, enär upplagans storlek derpå beror. I denna eller en särskild punkt torde bestämmandet om nämnda utdelning böra inflyta.

Grefve Mörner, Carl Göran: Det är nu afgjort, att sammandraget skall tryckas i ett format, som är lämpligt att åtfölja allmänna tidningarne, hvilket icke hindrar, att just någon af dessas redaktioner kunna anmäla sig att öfvertaga tryckningen af så många exemplar, som för tidningarne erfordras och så många särskilda derutöfver, behofvet påkallar. Då verkställigheten häraf öfverlemnas åt de ledamöter, hvilka hafva inseende öfver Riksdagens kansli, kunna dessa härom med tidningsredaktionerna öfverenskomma; och jag tror icke att man mycket behöfver orda öfver denna punkt.

Herr Grefven och Talmannen yttrade, att då det af Herr Fröman väckta förslag, att Riksdagens medlemmar med flere skulle utan betalning erhålla exemplar af det ifrågavarande sammandraget, innefattade en fråga, som låge utom det förslag, som i den nu förevarande punkten fanns intaget, det torde vara lämpligast, att Herr Frömans framställning blefve föremål för särskild pröfning.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen omförmält, hurusom under densamma blifvit yrkadt dels bifall till Utskottets förslag i förevarande punkt utan förändring, och dels af Friherre Raab, att förslaget måtte antagas med följande förändrade lydelse: »att sammandraget äfven genom erbjudande till prenumeration och i bokhandeln hålles allmänheten tillhanda till ett pris, som motsvarar nämnda kostnader med tillägg af postarfvode eller bokhandelsprovision»; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till Utskottets förslag oförändradt, hvarvid svarades många nej jemte åtskilliga ja, och sedermera proposition på bifall till detsamma med den af Friherre Raab föreslagna förändrade lydelse, då svaren utföllo med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

7:de och 8:de punkterna.

Biföllos.

Herr Fröman: Det skulle kanske efter 8:de momentet lämpligast följa ett moment, som stadgade att sammandraget utdelas efter samma grunder, som Bihanget till Riksdagens protokoll. Jag finner åtminstone för närvarande ej någon bättre grund för ifrågavarande utdelning.

Herr Wærn: Emot hvad den förre talaren yttrat har jag intet annat inkast att göra än att det synes mig öfverflödigt, att män af sammandraget skulle trycka, liksom af bihanget, två exemplar till hvarje riksdagsman. Af bihanget är det nödvändigt, att hvarje riksdagsman får två exemplar; ett för att begagnas under riksdagen och ett i hemmet, i fall man, angående någon fråga, skulle emellan riksdagarne finna nödigt inhemta kännedom om hvad som blifvit anfördt. Emellertid vore det önskligt att derest nionde punkten skulle bifallas, de ledamöter, hvilka hafva inseende öfver Riksdagens kansli, ville taga äfven frågan om gratisutdelningen i öfvervägande.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då sammandraget endast har sitt värde för tillfället, men det, enligt mitt förmenande, ej kan tjena till någonting att samla derpå, samt då skäl icke förefinnes att utdela sammandraget till embetsverken, kan jag för min del ej finna gratisutdelningen vara af nöden.

Friherre Raab, A. C.: Ifrågavarande resumé är något utöfver de vanliga riksdagshandlingarne. De ordagranna protokollen får hvarje riksdagsman gratis, men den, som vill hafva sammandraget, bör, enligt min åsigt, betala derför. Jag anser derföre någon gratisutdelning icke behöfvas. Riksdagstidningen kommer i alla fall att blifva så billig, att jag tror, det ingen riksdagsman skall draga i betänkande att lägga sig till den.

Herr Fröman: Jag ber att få fästa uppmärksamhet derpå, att jag med min framställning endast åsyftat att erhålla ett beslut, huruvida gratisutdelning skulle ske eller icke, enär man annars kunde komma i bryderi att afgöra huru stor upplagan borde tilltagas; men jag har icke ansett det vara af någon väsendtlig vikt, huru beslutet komme att utfalla.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att Herr Fröman hade föreslagit, att i Utskottets förslag skulle införas en särskild punkt af följande innehåll: »att Sammandraget skall utdelas efter samma grunder som Bihangets till Riksdagens protokoll; och hade i afseende å detta förslag blifvit yrkad dels bifall och dels afslag.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till det af Herr Fröman väckta förslaget, hvarvid svaredes många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

9:de punkten.

Bifölls.

Föredrogs och bifölls Bevillnings-Utskottets den 13 dennes bordlagda Betänkande N:o 3, angående fortfarande kurhusafgift.

Föredrogs Bevillnings-Utskottets den 13 dennes bordlagda Memorial N:o 4, om återlemnande af en inom Riksdagens Andra Kammare af Herr A. Medin väckt motion.

Detta Memorial begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet, hvarjemte anmälte sig och yttrade

Grefve Hamilton, Henning: Det nu bordlagda Memorialet rör en af Ledamoten i Andra Kammaren A. Medin väckt motion, hvilken innefattar tvänne olika ämnen, det ena, att bevillning skulle påföras de enskilda bankerna, det andra att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att några nya oktrojer, eller förlängning af de nuvarande, för sedelutgifvande banker icke vidare må beviljas. Hvardera ämnet i denna motion tillhör sitt Utskott; och enär det tillkommer Andra Kammaren att bestämma öfver motionens delning, anhåller jag att Första Kammaren ville förklara behandlingen af detta memorial böra hvila, tills Andra Kammarens beslut, angående motionen, hunnit blifva känt.

Till detta förslag lemnade Kammaren, uppå gjord proposition, sitt bifall.

Efter föredragning af Bevillnings-Utskottets den 13 dennes bordlagda Memorial N:o 5, om återlemnande af en utaf Herr Ola Lasson inom Andra Kammaren väckt motion, lades detta Memorial till handlingarne med förklarande, att den deri omförmälda motionen borde af Stats-Utskottet behandlas.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 32, i anledning af verkställd granskning af Riksdagens Justitie-ombudsmans embetsförvaltning.

Föredrogs och biföllos Lag-Utskottets den 13 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 33, i anledning af väckt motion om upphäfvande af 40 § i Kongl. Förordningen den 17 Mars 1669; och

N:o 34, i anledning af väckt motion om ett tillägg till Kongl. Förordningen angående tillsyn å förmyndares förvaltning af omyndigs egendom.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga Proposition om förändrad lydelse af 10 § i Kongl. Kungörelsen den 13 November 1860, angående den allmänna beväringen.

Föredrogs, men begärdes af flere ledamöter ånyo å bordet Första Kammarens tillfälliga Utskotts den 13 dennes bordlagda Utlåtande N:o 9, i anledning af väckt motion angående intagande i de reglementariska

föreskrifterna för Riksdagen af några stadganden rörande sättet för ärendenas behandling i Utskotten.

Vid skedd föredragning af Första Kammarens tillfälliga Utskotts den 13 dennes bordlagda Betänkande N:o 10, med återlemnande af en utaf Friherre Cederström, A. väckt motion om framdeles blifvande statslåns upptagande genom Kongl. Maj:ts nådiga medverkan; lades detta Betänkande till handlingarne och den ifrågavarande motionen hänvisades till Stats-Utskottet.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 10 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 20 Februari 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 12 middagen.

Justerades 10 protokolls-utdrag för den 16 dennes och protokollet för den 25 sistlidne Januari.

Anmäldes och bordlades från nedannämnda Utskott inkomna Memorialer och Utlåtanden, nemligen från

Stats-Utskottet:

N:o 11, angående godtgörelse till Kamrarnes Herrar Talmän för de kostnader, de i denna egenskap få vidkännas;

N:o 13, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående försäljning af tvänne Kronan tillhöriga ödetomter i Carlskrona;

N:o 14, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående utbyte af komministersbostället i Lungsunds socken, bergskronatorpen Östra och Westra Lindås emot $\frac{1}{4}$ mantal kronoskatte Sundstad N:o 1;

N:o 15, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående upplåtande åt Sandby församling i Malmöhus län under ständig besittningsrätt af ett tunnland jord från Flyinge kungsgårds utmark för uppförande af en skolhusbyggnad;

N:o 16, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående restitution till Kammarjunkaren H. de Camps' konkursmassa af erlagd afgift för anmäld, men ej utöfvad bränvinstillverkning;